

שבת ON תפלת מנחה IN ובא לציון RECITING

On שבת, we do not recite the paragraph of ובא לציון as part of תפלת שחרית as we do on weekdays. Instead we recite the paragraph of ובא לציון after אשרי but before קריאת התורה in תפלת מנחה on שבת. Why do we follow a different practice on שבת?

ספר כלבו סימן מ-פּוּתַח הַחֹזֵן אֲשֶׁרֵי וְאַחֲרָיו אֹמֵר וּבֹא לְצִיּוֹן וְכֹל סֵדֵר קְדוּשָׁה שֶׁלֹּא אָמְרוּ אוֹתוֹ בְּשַׁחַר מִפְּנֵי טוֹרַח צְבוּר שֶׁלֹּא יִכְבֵּד עַל הַזְּקֵנִים וְהַעוֹבְרוֹת וְהַמְּנִיקוֹת אִם יֵאָחֲרוּ כֹל כֵּךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וַיִּצְוּ עַד אַחֲרֵי אִמְרָם כֹּל הַסֵּדֵר.

Translation: In Tefilas Mincha on Shabbos, the prayer leader opens with Ashrei and then recites the paragraph of Oo'Vah L'Tziyon and the complete Kedushah D'Sidra which was not said during the course of Tefilas Shacharis on Shabbos. It is omitted in Tefilas Shacharis because saying it would lengthen the morning service to the point that it would become burdensome for the congregants and in particular for senior citizens, pregnant women and nursing mothers. The concern being that the length of the service causes the congregation to fast until after reciting the paragraph of Oo'Vah L'Tziyon and the complete Kedushah D'Sidra.

ספר המנהיג הלכות שבת עמוד קפד-מנחה גדולה שלשבת, אשרי, תהלה לדוד, ובא לציון, לא ראיתי מעולם שאומ' ובא לציון כי אם בשחרית החול ובמנחה של שבת, אבל לא במוסף ובין הערבים, לפי שאין גאולה בלילה, ועקר גאולתם של ישראל בשחרית היה שני' וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער י' את מצ' בתוך הים, וכבר ביארנו כי סדר קדושה בגאולה מדבר. ומנחה היא עת רצון שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת מנחה, וזהו - עמוד קפה-שנהגו לאומרן במנחת השבת ולא בשאר המנחות לפי שבזכות השבת יהיו נגאלי' שהיא עת רצון אע"פ שאכלנו ושבוענו.

Translation: At Mincha we recite the verses Ashrei, Tehila L'David, Oo'Vah L'Tziyon. I have never heard of any congregation that recites Oo'Vah L'Tziyon other than as part of Tefilas Shacharis on weekdays and in Mincha on Shabbos. It is never recited as part of Tefilas Mussaf or Tefilas Arvis because redemption did not occur at night. The key moment of the redemption in Egypt took place in the morning as the verse says: and the Sea returned to its place in the morning while the Egyptians were pursuing the Jewish People and G-d caught the Egyptians within the Sea. We have already explained that the theme of the paragraph of Oo'Vah L'Tziyon is redemption. Mincha time is an Eis Ratzon, a favorable time. We learn that fact from the experience of Eliyahu Ha'Navi. His prayer was not answered until Mincha time. That is why we do not recite Oo'Vah L'Tziyon on Shabbos until Mincha time. We do not recite Oo'Vah L'Tziyon during any other Mincha time because our redemption will take place in the merit of our keeping the Shabbos because Shabbos is a favorable time even though we eat and drink.

פירושי סידור התפילה לרוקח [קא] אין כא-להינו - פיטום הקטורת עמוד תקפ-במנחה בשבת פותח אשרי יושבי ביתך, ויעמד החזן ויאמר ובא לציון גואל וכל סדר קדושה, לפי שבהשכמה לא אמרנו וכת' (איוב י', כב') צלמות ולא סדרים.

Translation: At Mincha on Shabbos we begin with Ashrei. The prayer leader then stands and recites Oo'Vah L'Tziyon and Kedushah D'Sidra because Oo'Vah L'Tziyon was not said in the morning based on

the verse: A land of gloom, as darkness itself; and of the shadow of death, without any order, and where the light is like darkness.

הערות על פירושי סידור התפילה לרוקה [קא] אין כאלהינו – פיטום הקטורת עמוד תקפ-
ברוקה סימן שסב (עמ' רנא): ושבת במנחה תיקנו לומר אשרי וסדר קדושה, כי סדר קדושה
בכל יום לשמור מדין גיהנום, צלמות ולא סדרים, הא יש סדרים אין צלמות. ודחו סדר קדושה
בהשכמה בשבת.

Translation: Footnote: In the Rokeach Siman 262 it is written: For Mincha on Shabbos, Chazal directed that Ashrei and Kedushah D'Sidra be said. That change was made because on weekdays, it is necessary to study Torah by way of Kedushah D'Sidra in order to avoid the sentence of Gehenom. Concerning Shabbos, we learn from the verse that you have to be concerned with receiving a sentence of Gehenom on weekdays so you study Torah but on Shabbos since you read Sedarim from the Torah, you need not worry about that kind of sentence. So Chazal deferred the recital of Kedushah D'Sidra to Tefilas Mincha on Shabbos.

ספר אבודרהם נפילת אפים, אשרי, למנצה ובא לציון-והטעם שאין אומרים אותו בשבתות
וימים טובים בשחרית מפני שכולם באים בבית הכנסת בתפלה ראשונה. ונהגו לאומר
בשבתות וימים טובים במנחה לפי שהיו דורשין בימים אלו קודם תפלת המנחה ורגילות היא
לדבר בסוף הדרשה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה.

Translation: We do not recite Oo'Vah L'Tziyon on Shabbos and on Yom Tov during Tefilas Shacharis because the congregants come to synagogue on time. Instead on Shabbos and on Yom Tov it is said as part of Tefilas Mincha because synagogues would hold Torah learning sessions before Tefilas Mincha. It was the custom that at the end of the Torah learning, the teacher would share verses whose theme was redemption and holiness and on those days even the unlearned would come to study Torah in the synagogue.

The practice of reciting verses after Torah learning led Professor Joseph Heinemann to conclude in his book: התפלה בתקופת התנאים והאמוראים, Prayer In The Time Of The Talmud, that a whole category of prayers evolved from the בית מדרש, the study hall. He devotes a complete chapter to describing what he calls: תפילות מיסודו של בית המדרש, prayers that were founded in the study hall:

התפלה בתקופת התנאים והאמוראים -page 158-מלבד תפילות החובה והקבע שבבית הכנסת
ומלבד תפילתו הספונטאנית של היחיד קיים סוג נוסף של תפילות, שמקום היווצרן
"בית-המדרש", כלומר: תפילות שנוצרו בעקבות לימוד התורה בציבור, ובייחוד אגב הדרשה
בציבור. מסתבר, שאסיפות שבהן התכנס קהל רב כדי לשמוע מפי החכם דברי תורה ופירושים
נפתחו ונסתיימו בדרך כלל בדברי שבת למי שנתן תורה לעמו ישראל; וגם במשך הדרשה
עצמה בוודאי נהג החכם להוסיף דברי שבת קצרים, שעה שמנה מעשי ה' ומידותיו. ובייחוד יש
להניח, שבסיום הדרשה בציבור היה הדרשן אומר דברי שבת נוספים או תפילה קצרה. תפילת
סיום זו היתה לרוב תפילה לגאולה והיא צמחה באופן אורגאני מן הדרשה עצמה, שהסתיימה
לרוב בפסוקים מן המקרא, שיש בהם דברי נחמה על הגאולה העתידה.

Translation¹: Apart from the statutory prayers of the Synagogue and the spontaneous prayer of the individual,

1. The translation is taken from the English translation of Dr. Heinemann's book published by Walter De Guyter in 1977.

there is an additional category of prayer which may be termed prayers of the Bet Midrash since it came into being in conjunction with the public reading, study, and exposition of the Torah. It is only to be expected that assemblies devoted to preaching and interpretation of Scriptures should frequently open and conclude with words of praise to Him who gave the Torah to Israel; that in the course of the sermon, when G-d's mighty deeds or His qualities of mercy, etc., were extolled, short clauses of praise and adoration should be added; and finally that, in the case of a formal sermon at least, either further praise or a brief prayer, usually for Redemption, the coming of the Messiah or the like, should follow in conclusion. Usually, the latter would grow organically out of the sermon itself, which frequently would end with quotations of biblical passages referring to Messianic Salvation.

Page 162 – ברם בסיום הדרשה מצויה יותר מ"ברכה", תפילה קצרה שתוכנה לרוב בקשה שנוכח ללמוד ולהבין את דברי התורה ולשמור את מצוותיה, או, כאמור' תפילה לביאת הגואל, או צירוף שני המוטיבים האלה גם יחד. וכיוון שלרוב מסתיימת הדרשה עצמה בפסוק על הגאולה, מצויה צורה פשוטה וקצרה בתכלית של בקשה זו: שאחרי הפסוק המסיים באות רק המלים "וכן יהי רצון (ונאמר אמן)", או כיוצא בזה.

Translation: More frequently, however, the sermon is not concluded with a blessing, but with a brief prayer, usually a request that we may be privileged to study and understand the Torah and observe its commandments, or a prayer for the coming of Redemption, or a combination of the two. Since the sermon usually ended with a quotation concerning redemption, a simple and brief form for this request came into use: the concluding Biblical verse was followed by the words: *V'Chain Yehi Ratzon*, And may thus be the will (let us say: Amen) or similar words.

Page 163 – תפילת הקדיש הידועה אף היא שימשה מתחילתה תפילת סתם לדרשה בציבור. אף על-פי שבנוסחים של היום יש תוספות מאוחרות שונות, אין ספק שגרעינו של הקדיש: "יהא שמיא רבא וכו'" (או: "יהי שמו הגדול מבורך וכו'"), וקרוב לוודאי אף התחלתו: "יתגדל ויתקדש שמיא רבא . . . וימליך מלכותיה" הם מימי התנאים. מן המאה הרביעית לכל המאוחר שימש הקדיש באופן קבוע לסתם הדרשה.

Translation: Lastly, we know of one such prayer, the Kaddish, which originated in Tannaitic times, and was in regular use as a prayer concluding the public sermon already in the fourth century. Although our present versions may have later additions, the nucleus: "Let His great name be blessed. . ." and almost certainly also the beginning: "Magnified and sanctified be His great name... may He establish His kingdom", date from the Tannaitic period. At least from the 400's forward, the Kaddish served a function as part of the public sermon.

Pages 166-167 – מקרה אחר, שאף בו ניתן לבאר בנקל מקום הימצאן של תפילות מיסודו של בית-המדרש בסידורים, הוא הנוסח הנמצא בסיום "ובא לציון" ("קדושה דסדרא"): "ברוך א-להינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת . . . הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו . . . יה"ר מלפניך ה' א' וא"א שנשמור חוקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש סובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא. נוסח זה מורכב כנראה משתיים או שלוש תפילות בית-המדרש נפרדות: הראשונה: "ברוך א-להינו" היא "ברכת תורה" מורחבת, כפי שמצאנו דוגמתה בפתיחת הדרשה ואילו שתי הבקשות: "הוא יפתח לבנו" (בנסתר) ו"יהי רצון" (בנוכח) שימשו תפילות סיום. הבקשה

הראשונה פותחת במחזור רומניה: "אב הרחמן הוא יפתח לבנו": ואילו בנוסח הרמב"ם (מהר" גולדשמידט, עמ' 201), רומי ותימן: "הרחמן יפתח לבנו".

Translation: Another example of a Bet Midrash prayer in the prayerbook, easily identified as such, is the formula at the end of Oo'Vah L'Tzion (Kedusha De-Sidra; BIRNBAUM, p. 131 f.): Blessed be our G-d who has created us for His glory and has separated us from them that go astray, and has given us the Torah of truth... may He open our hearts unto His Torah and place His love and fear within our hearts that we may do His will... May it be Thy will, Lord our G-d and G-d of our fathers, that we may keep Your statutes in this world and be worthy to live to witness and inherit happiness and blessing in the days of the Messiah and in the life of the world to come". This text appears to be a combination of two or three separate Bet Midrash prayers. The first one: "Blessed be our G-d" is an enlarged version of the Torah benediction, found frequently at the opening of the sermon; while the two requests: "May He open our hearts" (in the "he"-style) and "May it be Your will" (in the "You"-style) were concluding prayers. In Mahzor Romania the first request begins: "May the merciful Father open our hearts"; and in Maimonides' version (ed. Goldschmidt, p. 201) and the Italian and Yemenite rite: "May the Merciful One open our hearts".

מקום הימצאן של תפילות אלה מתבהר לנו על יסוד המנהג, שעליו מוסר רב נטרונאי גאון, שלפני קדושה דסדרא היו נוהגים לקרוא פסוקים מן הנביאים ולתרגם אותם: ואחרי קריאה זו היה לומר כל איש ואף-על-פי שבטלו קריאה זו ולימוד זה, לא זזו ממקומן תפילות הפתיחה והסיום הקשורות להם. אף השימוש ב"ובא לציון" במנחה של שבת יש לו רקע דומה, כי במנהג סורא היו אומרים תפילה זו לאחר הקריאה בתורה. בקטעי גניזה מובא נוסח "ברוך א-להינו הנ"ל אחרי זמירות ופסוקים שלפני תפילת יוצר; ואילו רב סעדיה קובע, שעשרה שלומדים יחד אחר ברכות התורה של שחרית יאמרו "ברוך א-להינו וקדיש; וכן קובע רב עמרם שיש לומר נוסח זה אחד "לימוד הלכה" (אחרי הבדלה של מוצאי שבת). אין אפוא ספק, שתפילה זו היתה קשורה מתחילתה דווקא ללימוד תורה (שבעל-פה) בעיבור".

Translation: The appearance of these prayers in this particular place is self-explanatory on the basis of the custom reported by Natronai Gaon, that before the Kedushah De-Sidra it was customary to read and translate verses from the Prophets, after which each participant would study Mishnah or Talmud on his own. Although this custom of communal study was discontinued in later rites, the opening and concluding prayers belonging to it remained in their place. The prayer Oo'Vah L'Tzion in the Sabbath afternoon service has a similar background, for according to the tradition of the academy of Sura, it was recited after the reading from the Torah. Certain Genizah fragments have the above-mentioned formula: "Blessed be our God" follow the Psalms and biblical passages, the recitation of which precedes the Yoser prayer; while according to R. Se'adiah Gaon ten men who study together after the Torah benedictions of the morning service recite the passage: "Blessed be our God" and Kaddish; according to Amram this formula is recited after the "study of Halakah" (after Habdalah on the conclusion of the Sabbath). There is no doubt that this Tefila was linked from its time of composition to the study of the Oral Law in public.

It would appear that **ובא לציון** became a part of the conclusion of **תפלת שחרית** and a part of **תפלת מנחה** on **שבת** for the same reason; i.e. as a means of completing a session of learning with words of **גאולה**.

ואני תפילתי לך י-י עת רצון: פסוק THE

ואני תפילתי לך י-י עת רצון, א-להים ברב: פסוק on שבת, תפלת מנחה At ספר תורה ישעך חסדך, ענני באמת ישעך from the ark?

מחזור ויטרי סימן קלו'—לכך אנו אומרים ואני תפילתי לך י-י עת רצון קודם המנחה. דכתיב באותו מזמור תילים למעלה מזה המקרא (תהלים סט', יג') ישיחו בי יושבי ונגינות שותי שכר. ואני תפילתי וגו': וכך אמר דוד לפני הקדוש ברוך: רבנו של עולם, אומות העולם ביום שמחתם וביום אידם הן שותין ומשתכרין ומנגנים בבית משתאותם כל היום ואין מזכירין שמך. אבל אנו לא כן; משהגדלת השמחה לישראל ובא יום מנוחתי ושמחתי לאחר שאני שבע מעונג ומפונק איני שוכחך. וכשמגיע זמן התפילה אני פוסק מבית משתאותיי ותענוגיי והולך וקופץ לתפילתי לעת הרצון ושעה קבועה ונותן הודיי על חלקי. לכך נהגו העם לומר כך במנחה בשבת. ואם תאמר מה נשתנית מנחת שבת ממנחת יום טוב לומר פסוק זה. יש לומר שגם לדבר זה נתקן לאומרו. מתוך שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה במנחה בשבת מפני יושבי קרנות. לכך אנו מודים על חלקינו. שלא שם חלקינו כמשפחות האדמה לישיב בקרנות. אלא לעת רצון תפילה אנו תדירין להתפלל. וביום טוב לא תיקן עזרא כן. ועוד יש לומר מפני שבשבת עושין ג' סעודות, כדדרשינן בשבת מתלתא היום אבל ביום טוב דלית בה חיוב סעודה שלישית, לא נתקן לאומרו.

Translation: For the following reason we recite the verse: V'Ani Sefilasi Lecha Hashem Ais Ratzon before Shemona Esrei at Shabbos Mincha: In the same chapter of Tehillim where the verse: V'Ani Sefilasi is located, we find a verse that precedes it: Those who sit in the gate speak against me; and I am the song of the drunkards. Thus said King David to G-d: G-d, the nations of the world on their days of celebration and holidays drink and become drunk and carouse in their places of celebration all day and do not mention Your name: G-d at all. But the Jewish People are different. As their celebration grows and they enjoy their day of happiness and rest, when the Jewish People are satisfied and have celebrated, they do not forget G-d. When the time for Tefila arrives, I leave my place of celebration and rush to my place of prayer to take advantage of the favorable moment and give thanks for my lot in life. That explains why the Jewish People say: V'Ani Sefilasi at Mincha on Shabbos. You might ask: why is Mincha time on Shabbos treated differently than Mincha time on Yom Tov (when we do not recite the verse: V'Ani Sefilasi)? You can provide an answer that adds to our understanding as to why we say the verse on Shabbos at Mincha. Ezra instituted the practice of reading from the Torah at Shabbos Mincha because of those who work during the week. When we recite the verse: V'Ani Sefilasi we are acknowledging our good fortune. We are not left with having to work in shops during the week like others. Instead we have the ability to take advantage of the favorable moments through prayer. Yom Tov is different in that Ezra did not institute a similar practice for Mincha on Yom Tov. In addition, we can say that on Shabbos there is a requirement of eating three meals¹ as we studied in

1. This means that we have a meal before Mincha and one after Mincha. When we leave our homes to go to synagogue to recite Mincha, it is as if we are interrupting a meal that began before Mincha and continues after Mincha. Since Yom Tov has no requirement to eat a meal after Mincha, our going to synagogue is not an interruption between meals.

Maseches Shabbos but on Yom Tov, there is no such requirement so we are not required to recite the verse: V'Ani Sefilasi at Mincha on Yom Tov.

רש"י presents an additional explanation:

ספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף יז' עמ' ב'—למה אומרים בשבת במנחה ואני תפלתי לך ה' עת רצון בשביל שצרה אחרונה שלא נהיית' כמוה מעולם תהיה בעקבי הקץ ט' חדשים שנא' (מיכה ה', ב') לכן יתנם עד עת יולדה ילדה, והיום האחרון תכבד הצרה מכל מה שלפניו ויום שבת יהיה, וכל היום תהיה הצרה עד עת המנחה ואז ישראל יהיו נעני' במנח' ומיד יבא משיח ויושיענו. הדא היא דכת' בעת רצון עניתך וביום תשוע' עזרתך במנחה שהוא עת רצון עניתך וביום שבת שהוא יום תשועה עזרתך והיינו דכת' (ישעיה ל', טו') בשוב' ונחת תושעון כלומר ביום נחת תושעון שבו תנאלו. ותפלת המנחה קורא עת רצון וגם אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר (מלכים א', יח', לו') ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו ויאמר. מפי ר' נתן בר' מאיר.

Translation: Why do we recite the verse: V'Ani Sefilasi during Mincha on Shabbos? We are anticipating the last great difficulty that will face the Jewish People. It will be one that will be much more severe than any that occurred previously in history. It will occur at the end of a nine month period as we learn in the verse: until the time when she who labors has brought forth. On the last day, the difficulty will be even greater than any difficulty that preceded it and it take place on Shabbos. All day it will be difficult until the time of Mincha. The prayer of the Jewish People will be answered at Mincha and the Moshiaich will immediately come and save the Jewish People. That is the meaning of the verse: at a favorable time, I will respond to you. That will be on Shabbos, a day of redemption on which G-d will come to our aid. That is the meaning of the verse: in quiet you will be rescued. That means that the Jewish People will be rescued on a day of rest. We expect the rescue to come at Mincha time because Tefilas Mincha is known as a favorable time. That is based on what we learned that Eliyahu Ha'Navi was not answered until Mincha as the verse says: It was at the beginning of Mincha and Eliyahu approached and said. I heard this from the mouth of Rabbi Nosson son of Mayer.

The ב"ה also views the practice of reciting the פסוק of ואני תפלתי as being tied to the קריאת התורה that takes place on שבת during תפלת מנחה but explains the link a little differently:

ב"ה אורה חיים סימן רצב—סדר מנחה אומר שליה עבור אשרי וכו' ואומר פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון על פי המדרש וכו'. כתב ב"י בשם שבלי הלקט דהא דלא נהנינן לאמרו ביום טוב מפני שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה בשבת במנחה ולא תיקן כן ביום טוב ע"כ, ונראה דטעם דכיון שקורין בתורה נופל הלשון לומר אז עת רצון כמ"ש רבותינו ז"ל בספרי (עי' תנחומא פ' תשא לא, סדר עולם פ"ו) ומביאו רש"י ז"ל בסדר עקב (דברים ט', יח') דביום הכפורים כשכלו ארבעים יום האחרונים נתרצה הקב"ה בשמחה ואמר למשה סלחתי כדברך לכך הוקבע למחילה ולסליחה ומנין שנתרצה ברצון שלם וכו' מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון,

להבין את התפלה

Translation: The order of Mincha on Shabbos is as follows: the prayer leader recites Ashrei etc. and then the verse of V'Ani Sefilasi. We recite this verse based on a Midrash. The Beis Yosef wrote in the name of the Shibbolei Ha'Lekket that we do not recite that verse at Mincha on Yom Tov because the practice of reading the Torah at Mincha is limited to Shabbos and is not followed on Yom Tov. Because we read from the Torah it is appropriate to recite that verse. This follows what we learned in a Midrash: the 40 days which Moshe Rabbenu spent on Mount Sinai in order to receive the second set of the Ten Commandments ended on Yom Kippur. On that day G-d was elated and He said to Moshe Rabbenu that He forgave the Jewish People as Moshe had asked. That is why Yom Kippur was established as a day of forgiveness. How do we know that that G-d was completely pleased? We answer that just as G-d was pleased with the first set of the Ten Commandments so too He was pleased with the second set.

השתא ניהא דאמר ישיחו בי יושבי שער דהאומות שותין ומשתכרין ופוחזין ומשיחין בי ומלעיגין עלי על שאנו שומרים את השבתות כדאיתא בפתיחתא דאיכה רבה (אות יז) רבי אבא פתח ישיחו בי יושבי שער אבל ואני תפלתי לך ה', בשבתות שהוא עת רצון כיון שאנו קורין בתורה שהוריד משה לישראל בו ביום שנתרצה לישראל, וגם אפשר לפי דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל דהיה אז עת רצון כשניתנה להם. על כן אנו אומרים בשבת בשעת מנחה כשקורין בתורה לאחר שאכלו ושתו ואני תפלתי לך ה' עת רצון שהיום שהוא עת רצון לקבלת התורה שקורין בו עתה במנחה הוא הגורם שתענני:

Translation: Now the Midrash makes sense. We can explain the verse from which we derive that the nations of the world drink, get drunk, act light headed and mock the Jewish People who keep Shabbos based on what we learned in Eicha Rabbah: Rabbi Abba opened and said: the other nations sit by the gates and act inappropriately while the Jewish People focus on praying to G-d. That is a reference to Shabbos which is a favorable time because we read from the Torah that Moshe Rabbenu brought down from G-d on Shabbos, on the day that the Jewish People regained favor in G-d's eyes. We can also say that because the Jews received the Torah on Shabbos, Shabbos became a favorable day. That is why on Shabbos at Mincha we recite the verse: V'Ani Sifilasi just before we read from the Torah, after we spent time on Shabbos eating and drinking. This is the message we are conveying by reciting that verse: Shabbos is a favorable day on which to accept the Torah anew because we read from the Torah at Mincha². That is why You, G-d, should respond to my prayer.

Several practices developed concerning the recital of the verse of ואני תפלתי לך:

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רצב—סדר מנחה אומר ש"צ אשרי ובא לציון וקדיש ואומר פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון ע"פ המדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר וכתוב בתריה ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגו' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ ששתינו ואני תפלתי לך ה' ובספרד נוהגין לכפלו ואין נוהגין כן באשכנז ובצרפת.

Translation: The order of Tefilas Mincha on Shabbos is as follows: The prayer leader recites Ashrei and Oo'Vah L'Tzion and Kaddish and then says the verse: V'Ani Sefilasi Lecha Hashem Ais Ratzon. The practice of reciting that verse is based on the Midrash that comments on the placement of that verse in Tehillim after the verse: Those who sit in the gate speak against me; and I am the song of the drunkards.

2. Query: Is the reason that we read from the Torah on Yom Kippur at Mincha related to the fact that G-d provided Moshe Rabbenu with the second set of the Ten Commandments on Yom Kippur.

King David said to G-d: even though the Jewish People have drunk on Shabbos, they still come to synagogue to pray to You. In Spain, the verse is said twice but that is not the custom in Ashkenaz nor in France.

The practice of reciting the verse three times is found in the following source:

שבלי הלקט – סי' קב"ו – כתב המנהג לאמרו ג' פעמים, אתת אומר ההזן ביחדי, ואח"כ אומר אותו הצבור, ואח"כ אומר אותו הצבור וההזן יחד. תחילה אומר אותו ההזן כנגד יצחק שתקן תפלת מנחה והי' יחידי באותו שעה, ואח"כ הצבור לבד כנגד אליהו שנענה בתפלת המנחה וקרבן צבור הקריב באותו שעה ואח"כ ההזן והצבור יחד רמו לישועה אחרונה שתהי' שלמה לכל.

Translation: It is written that it is the practice to recite the verse three times, first by the prayer leader alone, then by the congregation alone and then by the prayer leader and congregation in unison. The prayer leader recites it first alone to remember our forefather Yitzchok who instituted the practice of reciting Tefilas Mincha, at a time when he was the only one to do so. Then the congregation recites the verse alone to remember Eliyahu Ha'Navi whose prayer was answered at Mincha time and to remember the communal sacrifice that was brought at that hour in the Beis Hamikdash. Then the congregation together with the prayer leader recite the verse as a means of alluding to the final redemption that will be complete for all.

The practice described by the שבלי הלקט may be the basis of our current practice of reciting the verse of ואני תפלתי three times before removing the ספרי תורה from the ארון יום טוב קודש.

We do not recite the verse of ואני תפלתי on יום כיפור during מנחה even when יום כיפור falls on a שבת. Why not?

טור אורח חיים הלכות יום הכפורים סימן תרכב – למנחה אומרים אשרי ובא לציון³ ויראה שאין לומר ואני תפלתי אף אם חל בשבת כי מה שאומרים אותו במנחה בשבת הוא ע"פ המדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע רשעים כששותין ומשתכרין יושבין ומנגנין ואני איני כן אלא ואני תפלתי לך ה' עת רצון אע"פ שאני אוכל ושותה אני בא לפניך וע"כ נוהגין לומר אותו בשבת במנחה לאחר שאכלו ושתו וזה לא שייך בי"ה.

Translation: On Yom Kippur at Mincha we say Ashrei and Oo'Vah L'Tzion but we do not recite the verse: V'Ani Sefilasi even when Yom Kippur falls on a Shabbos. We recite that verse at Mincha on Shabbos based on a Midrash that explains the juxtaposition of the verse of V'Ani Sefilasi after the verse: Those who sit in the gate speak against me; and I am the song of the drunkards. King David said to G-d: when the evil ones drink and get drunk they sit and sing. But the Jewish People do not follow those practices. After eating and drinking on Shabbos, they go to synagogue to pray. That is why we recite the verse: V'Ani Sefilasi on Shabbos at Mincha after eating and drinking. Since we do not eat and drink on Yom Kippur it is inappropriate to recite the verse of V'Ani Sefilasi at Mincha on Yom Kippur even when Yom Kippur falls on a Shabbos.

3. That is not our practice today. Currently we defer the recital of אשרי ובא לציון to תפלת נעילה on Yom Kippur.

שבת ON תפלת מנחה DURING קריאת התורה

What is the origin of the practice to read from the תורה on שבת during תפלת מנחה?

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פב' עמ' א' – עשרה תקנות תיקן עזרא: שקורין במנחה בשבת, וקורין בשני ובחמישי, ודנין בשני ובחמישי, ומכבסים בחמישי בשבת, ואוכלין שום בערב שבת, ושתהא אשה משכמת ואופה, ושתהא אשה חוגרת בסינר, ושתהא אשה חופפת וטובלת, ושהו רוכלין מחזירין בעיירות, ותיקן טבילה לבעלי קריין. שהו קוראין במנחה בשבת – משום יושבי קרנות.

Translation: The following ten enactments were ordained by Ezra: That the Torah be read publicly in the Mincha service on Shabbos; that the Torah be read publicly on Mondays and Thursdays; that Courts be held on Mondays and Thursdays; that clothes be washed on Thursdays; that garlic be eaten on Fridays; that the housewife rise early to bake bread; that a woman must wear a sinnar (?); that a woman must comb her hair before performing immersion; that pedlars selling spices be allowed to travel about in the towns. He also decreed that immersion be required of those to whom a discharge had happened. The practice of reading the Torah publicly in the Mincha service on Sabbath was instituted on account of shopkeepers who during the weekdays had no time to hear the reading of the Torah.

Are we translating the term: יושבי קרנות correctly?

רש"י מסכת בבא קמא דף פב' עמ' א' – משום יושבי קרנות – יושבי הניות כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה.

Translation: Shopkeepers who are busy with their business during the week and do not come to synagogue to hear the Torah reading on Mondays and Thursdays. For them Ezra instituted a special Torah reading.

The definition of the term יושבי קרנות as presented by רש"י does not appear to fit other circumstances where we find the term: יושבי קרנות:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כח' עמ' ב' – תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' א' – להי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ביציאתו מהו אומר? מודה אני לפניך ה' א' – להי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים – אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים – אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני ריץ והם רצים – אני ריץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת.

Translation: Our Rabbis taught: On entering the Beis Midrash what does one say? 'May it be Your will, O Lord my G-d, that no offense may occur through me, and that I may not err in a matter of Halachah and that my colleagues may rejoice in me and that I may not call unclean, clean or clean, unclean, and that my colleagues may not err in a matter of Halachah and that I may rejoice in them'. On his leaving what

does he say? 'I give thanks to You, O Lord my G-d, that You have set my portion with those who sit in the Beth ha-Midrash and You have not set my portion with those who sit on street corners, for I rise early and they rise early, but I rise early for words of Torah and they rise early for frivolous talk; I labor and they labor, but I labor and receive a reward and they labor and do not receive a reward; I run and they run, but I run to the life of the future world and they run to the pit of destruction.

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כא-וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ כיצד? מלמד שלא יתכוין אדם לישיב עם יושבי קרנות בשוק. שכל זמן שאדם יושב עם יושבי קרנות בשוק נמצא בטל מן התורה שנאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך הטאים לא עמד כי אם בתורת ה' הפצו (תהלים א' א').

Translation: What is the explanation of the phrase: synagogues of the uneducated? We learn that a person should not think of sitting with those who hang around street corners in the marketplace. Any time that a person spends with those who hang around street corners in the marketplace has spent time away from Torah learning, as we learn: Happy is he who does not walk in the ways of the evil and does not stand in the place of sinners but instead pursues the Torah of G-d.

We find that both definitions of the term 'יושבי קרנות' are employed to explain why we perform תפלת מנחה during שבת on קריאת התורה:

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף פב' עמ' א' – משום יושבי קרנות. שהולכים ומשתכרים באותה שעה על הקרנות ואותה שעה שחרית היא וכדאמרינן במסכת תענית ומשום הכי הוא דתקון להו דנהוו קורים בתורה כי היכי דניתו לבית הכנסת. ועל שם כך תקנו לומר ואני תפילתי וגו' שלמעלה הימנו כתוב ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, ובא דוד ואמר הן יושבין ומשתכרין על הקרנות ואני בא לבית הכנסת ומתפלל לפניך בשעת המנחה שהיא עת רצון שאף אליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה. ומורי ה"ר יעקב שונה משום יושבי קרנות שמוכרין עסקיהן ואין נכנסין לבית הכנסת כל ימות החול עמדו ותקנו קריאה זו במנחה.

Translation: Those who sit on street corners are those who become drunk during the time of Shacharis. Ezra instituted the practice of reading from the Torah at Mincha on Shabbos to accommodate those people who did not come to hear the Torah read at Shacharis. That is further why Chazal instituted the practice of reciting the verse: V'Ani Sifalasi which appears in Tehillim after the verse: Those who sit in the gate speak against me; and I am the song of the drunkards. King David said to G-d: G-d, they sit at street corners and become drunk but I come to synagogue and pray before You at the time of Mincha, which is a favorable time, the time when G-d answered the prayers of Elyahu Hanavi. My teacher Rav Yaakov explained the phrase: Yoshvei Kranos as follows: they sell their wares and do not enter the synagogue on weekdays. For them Ezra instituted the practice of reading from the Torah on Shabbos at Mincha.

Even רש"י, in another book, defines the term: 'יושבי קרנות' the second way:

ספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף יח' עמ' א' – ובמנחת יו"ט לא נהגו העם לאומרו מפני שתיקן עזרא שיהו קורין בתורה בשבת במנחה מפני יושבי קרנות. ולכך אנו מודים על חלקינו

להבין את התפלה

ואומרים ואני תפילתי וכו' ואנו משבחי' לו שלא שמנו כמשפחות הארצו' לישב בקרונות ולנגן במשתאו' אלא לעת רצון תפלה אנו תדירים לבוא מיד בביתך.

Translation: Chazal did not require the recital of the verse: V'Ani Sifalasi on Yom Tov at Mincha because Ezra instituted the practice of reading from the Torah at Mincha only for Shabbos and not for Yom Tov because of those who sit at street corners. That is why we thank G-d for our fate by saying the verse: V'Ani Sifalasi etc. We praise G-d for not causing us to be like the other nations who sit at street corners and sing at celebrations. Instead we conduct ourselves by coming to synagogue to pray to You.

The following source employs both definitions as well:

קרית ספר (למאירי) מאמר ה חלק א – שנינו במס' ב"ק פרק מרובה י' תקנות תקן עזרא שיהו קורין בשבת [ל"ה ב'] במנחה ושיהו קורין בב' וה' וכו' שיהו קורין בשבת במנחה משום יושבי קרנות. ופי' גדולי הרבנים שעומדים בשווקים ובחניות או לשאר מלאכות בכל ימות החול ואינם שומעין דבר תורה ותקן להם קריאת מנחה בשבת. ויש מפרשים משום יושבי קרנות שהיו הולכין אחר אכילה לטייל ולישב בקרנות ותיקן להם קריאה זו לעורר לבותיהן ולקרבם לתורה.

Translation: We learned in Masches Baba Kamma that Ezra instituted ten enactments. Among them was a requirement to read from the Torah on Shabbos at Mincha and a requirement to read from the Torah on Mondays and Thursdays. The practice of reading from the Torah on Shabbos at Mincha was instituted by Ezra on behalf of those who sat at street corners. That means great Rabbis who sit in the marketplace and in stores or perform other work each weekday and cannot come to synagogue to hear the Torah being read. So Ezra instituted the practice of reading from the Torah on Shabbos at Mincha. Others explain that the words: Yoshvei Kranos is a reference to people who after eating on Shabbos afternoon go for a walk and sit on street corners. Ezra instituted the practice of reading from the Torah on Shabbos at Mincha to stimulate these people to gain an interest in Torah learning and to bring them closer to Torah.

From the following גמרא, it would appear that יושבי קרנות were simply uneducated, not necessarily bad people:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ג עמוד א – דיני ממונות בשלשה הדיוטות, גזילות וחבלות בשלשה מומחין. ועוד: שלשה שלשה למה לי? – אלא אמר רבא: תרתי קתני, משום דרבי חנינא. רב אחא בריה דרב איקא אמר: מדאורייתא חד נמי כשר, שנאמר (ויקרא יט) בצדק תשפט עמיתך אלא משום יושבי קרנות. אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות? אי אפשר דלית בהו חד דגמיר.

Translation: Monetary cases are tried by three laymen while cases of larceny and mayhem are tried by three experts. Moreover, if the two clauses merely explain each other, why mention 'three' in each? Indeed, said Raba, the Tanna teaches two separate laws; and cases of indebtedness need no experts for the reason given above by Rabbi Hanina. Rabbi Echa the son of Rabbi Ika says: According to Torah law, even a single person is competent to try cases of indebtedness as it is said: In righteousness shall you judge your neighbor. Three, however, are needed in case storekeepers are called upon to act as judges. But even with the

requirement of having three judges, might it not occur that all three judges are storekeepers? It is, however, unlikely that none of the storekeepers would have any knowledge of the law.

How did the term **יושבי קרנות** gain such a multifaceted definition? It would appear that the term: **יושבי קרנות** is a very old Hebrew phrase and an example of how the Hebrew language initially expanded. The words: **יושבי קרנות** literally mean: those who sit at the intersection of two roads or as we might say, at the corner. In and of itself sitting at a corner is neither a positive nor a negative act. Two diverse definitions developed because two activities took place at street corners; i.e. the sale of merchandise and the congregating of troublemakers. Some of us who grew up in the 50's and 60's have memories of corner stores that fit both definitions. Invariably they were either drugstores or candy stores that served a business purpose while at the same time became a place where the unemployed or the never employed congregated together with those who were up to no good (including the local bookie). Who does not remember being told by a parent that if we did not apply ourselves to our studies, we would end up being among those who were hanging out on street corners. And girls were warned not to stop and talk to anyone at a street corner. (Good girls did not hang out at street corners). By using the term: **יושבי קרנות**, the **גמרא** is revealing that street corners have served this dual function since roads were created. Surprisingly the phenomena of street corners may finally be coming to an end. Today, you would be hard pressed to find a corner candy store or a corner drug store. In fact, our children probably have no images of street corners that are either positive or negative.

The fact that the **גמרא** chose to use the phrase: **יושבי קרנות** when it could have employed the word: **חנוני**, storekeeper, supports our contention that the phrase is very old and that the rule that the **גמרא** was quoting was an old rule which the **גמרא** was quoting verbatim. We know that the **גמרא** was familiar with the word: **חנוני**, storekeeper, since the word is regularly found in the **משנה** and in the **גמרא**; for example:

משנה בבא מציעא פרק ב', ד'—מצא בחנות הרי אלו שלו, בין התיבה ולחנוני של חנוני.

Translation: If found in the store, it belongs to the finder. If found between the counter and the shopkeeper, it belongs to the shopkeeper.

Let us close with one more word derivation. The word: **חנות**, store, from which the word: **חנוני** evolved, can be traced to the word: **חנה**, encamp, (a place where a business would set up camp), as in the following **פסוק**:

שמות פרק יח, ה'—ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים:

Translation: And Yisro, Moshe's father-in-law, came with Moshe's sons and Moshe's wife to Moshe into the wilderness, where he encamped at the mount of G-d.

שבת ON תפלת מנחה AT שמונה עשרה OF ברכה THE MIDDLE

תפלת מנחה for שמונה עשרה of ברכה presents two versions of the middle ברכה of שמונה עשרה for שבת ON תפלת מנחה:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת—סדר מנחה לשבת—ובמנחה מתחילין אשרי יושבי ביתך. ובא לציון וכולי סידרא. ומוציאין ספר תורה וקורין שלשה בפרשה העתידה להיות בשבת הבאה, ואין מפטיר בנביא. ומתפללין תפלת מנחה. אומר אבות וגבורות וקדושת השם. ואומר הנח לנו ה' א—להינו כי אתה אבינו. ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו, ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי. ונשבות בו כמצות רצונך. ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה וכו'. ויש שמתפללין: אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ. עטרת תהלה תפארת ישועה, מנוחה וקדושה לעמך נתת. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. או"א רצה נא במנוחתנו וכו', אבל הראשונה עקר. רצה ומודים ושים שלום.

Translation: In Tefilas Mincha we begin with Ashrei, Oo'Vah LTzion and Kedushah D'Sidra. We remove a Sefer Torah from the ark and call three people to read the next Parsha from the Torah and we do not read from the Prophets. We then recite Shemona Esrei; Avos, Gevuros and Kedushas Hashem. For the middle Bracha of Shemona Esrei we say the following: provide us with rest, O G-d, our G-d, because You are our Father. Have the world recognize Your hegemony soon because You are Our King and because of Your great, courageous and awesome Name by which the Jewish People are known (Yisroel) and by which Shabbos is known. And we will rest on that Shabbos as You have wished. May there be no difficulties or troubles on our day of rest, etc. Others recite a different middle Bracha of Shemona Esrei; i.e. Ata Echad etc. but the first version of the Bracha is the preferred version. Ritzei, Modim and then Sim Shalom.

Both versions of the ברכה follow a similar literary pattern; i.e. they each consist of פיוטים:

הנח לנו ה' א—להינו כי אתה אבינו.
 ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו.
 ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי, ונשבות בו
 כמצות רצונך. ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו.
 מנוחת אהבה ונדבה.
 מנוחת אמת ואמונה.

אתה אחד
 ושמך אחד

ומי כעמך כישראל
 גוי אחד בארץ.
 עשרת תהלה
 תפארת ישועה,
 מנוחה וקדושה
 לעמך נתת.
 אברהם יגל
 יצחק ירנן
 יעקב ובניו ינוחו בו.
 מנוחת אהבה ונדבה.
 מנוחת אמת ואמונה.

We encounter the wording: ה' א-להינו in two other parts of the סידור; i.e. in סדר הפטרה after the reading of the ברכות as one of the רב עמרם גאון:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) שחרית של שבת-וצריך להזכיר מעין המאורע כל יום, בין שבת בין ר"ח בין מועד. ומזכיר בשבת. הנה לנו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו. ברוך אתה ה' מקדש השבת.

We encounter it a second time in the words of ברכת המזון:

רמב"ם הלכות ברכות פרק ב-הלכה ה- בשבתות ובימים טובים מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע, כיצד מתחיל נחמנו י-י א-להינו בציון עירך או רחם י-י א-להינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ומסיים מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים או בונה ירושלים, ואומר באמצע בשבת א-להינו וא-להי אבותינו רצה והחליצנו י-י א-להינו במצותיך ובמצות יום השביעי הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך נשבות בו וננוח בו באהבה כמצות רצונך ברצונך הנה לנו י-י א-להינו ואל תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו.

The version of רצה והחליצנו found in the סידור בני רומא contains words that closely resemble the words found in the ברכה of הנה לנו:

רצה והחליצנו י-י א-להינו בבל מצותיך ובמצות יום השביעי, השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך, נשבות בו וננוח בו באהבה כמצות רצונך. ברצונך הנה לנו י-י א-להינו ואל תהא עלינו צרה ורעה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. כי אמר דוד (דברי הימים א', כג', כה') הניח ה' א-להי ישראל לעמו, וישכון בירושלים עד לעולם, ונאמר: (תהלים קלב', יז') שם אצמיח קרן לדוד, ערכתי נר למשיחי. ותמלוך עלינו אתה לבדך, והושיענו למען שמך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות, ושמחינו בתוכה, ונראה בנחמתה ובבנינה.

להבין את התפלה

Translation: Be pleased with us Lord, our G-d, and fortify us with Your commandments, and with Your commandment to observe the Shabbos, the great and holy Shabbos, because this day is great and holy before You. We will celebrate the day and rest during it with love, as You commanded us. May it be Your will to provide us with rest. May no troubles, hunger, threat or peril beseech us, as King David said: The Lord, G-d of Israel has given rest to His people, that they may live in Jerusalem forever; and it is written; There I will make the horn of David to bud; I have prepared a lamp for My anointed. May You rescue us for the sake of Your name because You are the master of redemptions and Master of comforts and May You bring joy to us in Yerushalayim and may we witness the comfort of Tzion and its rebuilding.

Although רב עמרם גאון expressed a preference for the wording that begins: הנה לנו, today no group recites the ברכה of הנה לנו as part of the middle ברכה of עשרה for שמונה עשרה on שבת. Why not?

ערוך השולחן אורח חיים הלכות ברכת המזון סימן קפח'—סעיף ז'—בשבת אומר קודם ובנה, רצה והחליצנו וכו' וברצונך הניח לנו וכו' והניח הה"א בקמ"ץ והנון בחירי"ק ולא הנה לנו בפתחי"ן דאין זה תפלה אלא סיפור דברים, שהקב"ה הניח לנו ביום השבת שלא תהא צרה ויגזן ואנחה ביום השבת; והיינו שאין אבלות נוהג בשבת, ואין להזכיר כל דאנה בשבת כדכתיב וקראת לשבת עונג. וזה שאומרים והראנו ה' א—להינו בנחמות ציון וכו' אין זה ענין תפלה ובקשה אלא כעין דברי תנחומין כמו שאומרים בתפלה בשבת ותחזינה עינינו וכו'.

Translation: On Shabbos in Bircas Ha'Mazone, we say: Oo'Vinai, then Ritzei V'Hachaliteinu etc. Oo'Virtzoncha Hiniach Lanu etc. The word: Hiniach is pronounced with a Kametz under the Hay and a Chirik under the Nun and not as Hanach Lanu with a Patach under the Hay and under the Nun. This is the correct pronunciation. The words were not meant to be a prayer but to be a narrative; i.e that G-d caused us to rest on Shabbos by preventing any difficulties and troubles from occurring on Shabbos. This pronunciation is correct because we are not allowed to mourn on Shabbos. We are prohibited from referring to any of our weekday concerns on Shabbos as is written: and you shall call Shabbos a day of joy. That further explains why we say: please G-d show us how You comfort Tzion etc. Those words are not in the form of a prayer or in the form of a request but are words of comfort, as we say on Shabbos: may our eyes see the return of G-d to Tzion.

Apparently, the wording of the ברכה of הנה לנו was viewed as a בקשה, a request. Since it is not our custom to include requests in עשרה on שבת, the practice of reciting the ברכה of הנה לנו was discontinued. Why did רב עמרם גאון express a preference for a ברכה that contained a request? We saw from our discussion about the recital of the פסוק of ואת רצון לך ה' עת רצון, גאולה, ואני תפילתי לך ה' עת רצון, that the ultimate redemption, will take place on שבת, at the time designated for תפלת מנחה. That expectation together with the knowledge that אליהו הנביא was answered at the time designated for תפלת מנחה became the motivating factor for adding a בקשה for redemption to עשרה of מנחה on שבת.

It is worth noting that the substitution of the ברכה of אתה אחד in place of the ברכה of the הנה לנו may have also led to the removal of the ברכה of הנה לנו from the ברכות ההפטרה even though including a בקשה in the ברכות ההפטרה was appropriate. It further led to the words הנה לנו being changed to הניח לנו in רצה והחליצנו:

רצה והחליצנו י-י א-להינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך, לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך, וברצונך הניח לנו יי אלהינו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך, ובבנין ירושלים עיר קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

The original wording of רצה והחליצנו has remained in ברכת המזון according to נוסח רומא as we saw above.

It appears that we are not consistent in our application of the rule that we should not include בקשות in the middle ברכה of שמונה עשרה on שבת. In תפלת מוסף we continue to include the following even though it consists of a בקשה:

יהי רצון מלפניך, י-י א-להינו וא-להי אבותינו, שתעלנו בשמחה לארצנו, ותטענו בגבולנו, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה, נעשה ונקריב לפניך באהבה, כמצות רצונך, כמו שכתבת עלינו בתורתך, על ידי משה עבדך, מפי כבודך, כאמור:

Additionally, since שבת on תפלת מנחה is viewed as representing שבת of עולם הבא, it makes sense that we would ask G-d to cause that שבת to finally arrive:

מחזור ויטרי סימן קלט-וארבע שבתות הן בתפילות מיוסדות על אדני פז. אתה קידשת. שבת בראשית. ישמה משה. בשבת של מתן תורה. תיכנת שבת. במרה. אתה אחד. לשבת לעתיד. ליום שכולו שבת. לאלף השביעי.

Translation: We find references to four Shabbosim in the Tefilos of Shabbos. In Friday night Arvis, the Bracha of Ata Kidasha represents the Shabbos of the week of creation; in Shabbos Shacharis, the Bracha of Yismach Moshe represents the Shabbos on which the Torah was given to the Jewish People; in Shabbos Mussaf, the Bracha of Tikanta Shabbos represents the fact that G-d gave us the Mitzvah of Shabbos at Marah and Shabbos Mincha, the Bracha of Ata Echad, represents, the Shabbos of the future, the Shabbos that will last forever, the Shabbos of Olam Ha'Bah, which will occur in the Seventh Millenium.

אתה אחד ושמך אחד

The opening lines of the middle ברכה of עשרה for שבת on תפלת מנחה call out for an explanation. Let us begin with the first line: אתה אחד, ושמך אחד:

ספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף יח' עמ' א'—נמצא בספר יצירה למה נברא מעשה בראשית בו' ימים ולא נברא בפחות או ביותר; מיכן אתה למד אלהותו של הקב"ה. ששה ימים הם ג' כיתות המעידים על הקב"ה ועל ישראל ועל השבת. שכשאתה מחלק ששת ימי בראשית לשלשה נמצא בכל אחד מהן—עמוד ב—כיתות הראויים להעיד. שני ימים שמעידים על הקב"ה שהוא אחד ואין אחר זולתו. והוא ברא את כל העולם כולו למעלה ולמטה והוא ראשון והוא אחרון. ושני ימים מעידים על ישראל שהם אום סגולה וגוי אחד ובחר במ א—ל אחד ואלהות מלכותו עלינו. ושני ימים מעידים על השבת כי בששת ימים עשה הכל וביום השביעי שבת וינפש. וצוה לעמו ישר' לנוח בו ולשבות בו זכר למעש' בראשית.

Translation: We find in the Sefer Ha'Yetzeira the reason that G-d created the world in six days and did not do so in more or less days. From this fact you can witness the grandeur of G-d's reign. The six days represent three sets of witnesses, two in each set, who testify concerning G-d, the Jewish People and Shabbos. When you divide the six days of creation by three, you are left with the number of witnesses, two, that together comprise a valid set of witnesses. Two days act as witnesses to testify that G-d is one and there is none like Him. He created the whole world, including both the upper and lower worlds. G-d is the first and G-d will be the last. Two days act as witnesses to testify that the Jewish People are a special people, a singular nation that was chosen by G-d who is the One who reigns over us both as a G-d and as King. Two days act as witnesses to testify in favor of Shabbos that G-d created the world in six days and rested on the seventh day. He then commanded the Jewish People to rest on that day each week to commemorate the creation of the world.

נמצא כי כולם עדים כי הם כאשר הם אדונים ומלכים ומשובחים על כולם. ישראל אדונים ומלכים וסגולים על כולם. השבת יום מנוחה ויום הירות כאדון וכמלך על כולם. ואילו ג' האדונים ומלכים הן וישראל ושבת חוזרין שלשתן ומעידין זה על זה. הקב"ה וישראל הם מעידים על השבת שנבחר מכל הימים והוא מיוחד בין שאר הימים דכת' (תהלים קלט', טז') ימים יוצרו ולו אחד בהם. זהו שבת שנבחר בו מכל הימים. ויום זה אחד לו להקב"ה שהוא אחד והכל נעשה בדברו והוא המקדש את ישראל ואת השבת דכתיב כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם וכתיב והייתם קדושים כי קדוש אני וכתיב ויקדש אותו כי בו שבת וגו' את יום השבת ויקדשהו וכמו כן הקדוש ברוך הוא והשבת הן מעידין על ישראל שהם סגולה מכל העמים וקדושים וגוי אחד בארץ והם נצטוו להקדיש את א—להי ולקדש השבת.

Translation: All three, G-d, the Jewish People and Shabbos, have standing to act as witnesses because each is master, king and the best of their class. The Jewish People are masters, kings and the best nation of all. Shabbos is a day of rest, a day of freedom, that stands as master and king over the other days of the week. The three, G-d, the Jewish People and Shabbos, also testify in pairs with the others. G-d and the Jewish People testify concerning Shabbos that it was chosen over the other days and is unique among the days of the week as it is written: also the days in which they are to be fashioned, and for it too there was one of them. That verse is a reference to Shabbos which was chosen from all the days. That is a singular day for G-d who is a singular entity who created all by His word. He sanctifies the Jewish People and Shabbos as it is written: It is a sign between Me and you and your descendants to know that I am G-d who sanctifies you; and it is written: and you will be holy because I am holy; and it is written: and G-d sanctified the day of Shabbos because on that day G-d rested etc. In the same manner, G-d and Shabbos act as witnesses to testify as to the Jewish People that they are unique among nations and are holy and are a singular people in the world and they were commanded

to sanctify G-d and to sanctify Shabbos.

נמצאו אילו ג' מלכים שהם גדולים על כולם. א-להינו גדול ומלך ואדון ומתגאה על כל האומות תחת ומעלה ואין כמוהו בכל א-להי העמים ככת' מי כמוכ' בא-לים ה' מי כמוכה וגו' יש גדול ומלך ואדון ומתגאה על כל האומות והוא עם אחד ומיוחד לא-ל אחד. וייחוד א-ל אחד בגוי אחד כדכת' שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד. השבת גדול ומלך ואדון ומתגאה על כל הימ' והוא יום אחד ומיוחד לא-ל אחד וייחוד א-ל אחד ביום אחד כדכת' מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה'. נאה לא-ל אחד להתייחד בגוי אחד וביום אחד. ועל כן אומר בשבת במנחה אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ כדכתיב (שמות טז, כט') ראו כי ה' נתן לכם את השבת. ואמרו רבותינו כל השומר שבת כראוי מקרב הישועה כדכתיב (ישעיהו ל', טו') בשובה ונחת תושעון. שובה ונחת זהו שבת. וכן הוא אומר בשובה ונחת תושעון וכן הוא אומר (ישעיהו לב', יח') וישב עמי בניה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות. ובמדרש תילים דורש מקרא זה. ואומר עמי ששמרו משמרת השבת יזכו לישב בנוה שלום וגו'.

Translation: You find these three, G-d, the Jewish People and Shabbos, standing out as kings over all else in their class. Our G-d is great and is king; master who reigns over all the nations below and above. There is none like G-d among the gods of the nations as it is written: Who is like G-d among the gods. There is a nation that is great, a king and master, which rises above the other nations. It is a singular nation that serves a singular G-d. That one nation serves a G-d who is singular is represented in the verse: Shema Yisroel. Shabbos is great, king and master and rises above the other days of the week. It is a singular day that is special to a singular G-d. This fact is represented in the verse: Mizmor Shir L'Yom Ha'Shabbos Tov L'Hodos L'Shem. It is appropriate that a singular G-d associates Himself with a singular nation and with a singular day. That is why we say on Shabbos at Mincha: Ata Echad V'Shimcha Echad Oo'Mi K'Amcha Yisroel Goy Echad B'Aretz, as it is written: Notice that G-d granted you the day of Shabbos. Our Sages said: whoever observes Shabbos properly brings the ultimate redemption closer as it is written: In ease and rest shall you be saved. The words: Shuva V'Nachas represent Shabbos. And so too in the verse: And my people shall dwell in a peaceable habitation, and in secure dwellings, and in safe resting places; Midrash Tehillim explains this verse to mean: My nation which observes Shabbos appropriately will merit to sit peacefully in its land.

The words of the first line are borrowed from verses:

פירושי סידור התפילה לרוקה [קג] אתה אחד-אתה אחד דכתיב ה' א-להינו ה' אחד. ושמך אחד הוא שם הנכבד דכתיב יהיה ה' אחד ושמו אחד, שם הנכבד והנורא שמו מיוחד ואין שני לו. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ דכתיב (שמואל ב', ז', כג') ומי כעמך ישראל גוי אחד, (עמוד תקפד) כשם ששמך הנכבד אחד ואתה אחד בכל בריותיך, כן ישראל גוי אחד בארץ אין להם זוג והן דומין לך, (שיר השירים ה', ב') יונתי תמתי, תאומתי.

Translation: The words: Ata Echad are taken from the verse: G-d, our G-d, G-d is one. The words: Shimcha Echad represents G-d's special name as we see in the verse: G-d will be recognized as the only One and His name will be recognized as the only Name. That is G-d's special and awesome name, the Shem Ha'Miphorush, and there is no name like that name. The words: Mi K'Amcha Yisroel Goy Echad B'Aretz are based on the verse: Mi K'Amcha Yisroel Goy Echad B'Aretz. That means that just as Your honored name is singular and You are singular among all creations so too the Jewish People are a singular nation which has no match. In that way the Jewish People resemble G-d as we see in the verse: my dove, my perfect one.

Another view of the first line of the middle ברכה of עשרה for שמונה עשרה on שבת :

ספר אבודרהם תפלת מנחה של שבת-אתה אחד ושמך אחד. לפי שבשחרית של שבת ניתנה התורה והתפללנו ישמה משה שהוא מדבר במתן תורה תקנו לומר במנחה אתה אחד, כלו' כשם שאתה אחד ואין כמוך כמו כן מי כעמך ישראל גוי אחד שהם לבדם רצו לקבל תורתך ולא האומות. והיינו דדרשינן

להבין את התפלה

בפרקא קמא דברכות (ו, א) והגיגה (ג, א) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. אמר הקב"ה אתם עשיתוני הטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' – להינו ה' אחד ואני אעשה אתכם הטיבה אחת בעולם שנאמר (ש"ב ז, כג) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ופי' הטיבה כריתה מלשון מחוטב עציך. ור"ל דבר נפרד ומיוחד שאין כמוהו בכל האחדים והיחודים. הדרוש את ה' האמרת היום בנימטריא זו קריאת שמע. פירוש אתה אחד שהשם יתברך אינו מתחלק ולא מורכב כמו שאר האחדים שהם מספר ונחלקים לשני אחדים רק הוא יתברך אחד בתכלית האחדות בלא הרכבה ובלא חלוק.

Translation: Because the Torah was given to the Jewish People on Shabbos morning, we say: Yismach Moshe in Shemona Esrei of Shabbos Shacharis. It is a Piyut that speaks of the giving of the Torah. For a similar reason our Sages composed the middle Bracha of Shemona Esrei for Shabbos Mincha to read: Ata Echad. In other words, just as You, G-d, are singular and no other god is like You, so too there is no nation like Your people, the Jewish People, a singular nation, which was the only nation willing to accept Your Torah. None of the other nations were willing to accept it. That is what we learn in the first chapter of Maseches Brachos and Maseches Chagiga: You have made me a unique entity in the world, and I shall make you a unique entity (Chativa) in the world. 'You have made me a unique entity in the world', as it is said: Hear, O Israel, the Lord our God, the Lord is one. 'And I shall make you a unique entity in the world', as it is said: And who is like Your people Israel, a nation, like no other on the earth. The word: Chativa means something cut in a special way, as in the phrase: and who cuts your trees. This means something which is unique which has no duplicate among the others. Calculate the gematria of Es Hashem He'Emarta Ha'Yom and you will find the same number as Kriyas Shema. This means You are singular in that G-d cannot be divided not like other gods which can be divided. G-d alone is one which cannot be grafted or divided.

ושמך אחד זה הוא שם בן ארבע אותיות שהוא שם מיוחד לו יתברך. דבר אחר אתה אחד לפי שכל הנבראי' הם בשלשה עינים ילד ובחור וזקן אבל הקב"ה לעולם הוא בענין אחד ולא ישתנה. ושמך אחד ולא כן בנבראים כדאמרינן בתנחומא (עיי' קה"ר פ"ו, ג) שלשה שמות נקראין לו לאדם אחד שקראוהו אביו ואמו ואחד שקורין לו בני אדם ואחד שקורא הוא בעצמו אבל הקב"ה שמו אחד ולא ישתנה. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ פסוק הוא (ש"ב ז, כג).

Translation: And Your name is one. That is a reference to G-d's name that consists of four letters, a name that is unique to G-d. Another explanation: You, G-d, are one in that You are not like other creations that pass through different stages: youth, maturity and old age. G-d remains at one stage and does not change. Your name is one which is not like the names of other creatures. We learned in Midrash Tanchuma: Man has three names: his first name is given to him by his parents; a second name is given to him by his acquaintances and a third name by which he calls himself. G-d, on the other hand, maintains a name that does not change. The words: and who is like the Jewish People Your nation are taken from Shmuel 2, chapter 7, verse 23.

The words: אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ undoubtedly were composed as a שמונה ברכה of פיוט. The author apparently followed the pattern of the words found in the third ברכה of עשרה that we recite just before אתה אחד ושמך אחד:

- ◆ אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך סלה.
- ◆ אתה אחד, ושמך אחד, ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ.

The ברכה of אתה אחד is different from the other middle ברכות of עשרה in that we are adding words of praise of G-d. A question was raised as to the propriety of reciting similar words in the פיוט of כתר מלכות composed by Ibn Gabriol and incorporated into the יום כיפור service among Sephardim. The פיוט contains lines that begin with the word: אתה and are descriptions of G-d. It is possible to raise the same question concerning the פיוט of אתה אחד ושמך אחד. The propriety of

adding words of praise of G-d into שמונה עשרה may explain why two versions of the middle ברכה of שמונה עשרה for תפלת מנחה on שבת developed. The following presents the issue and provides an explanation:

בית יוסף אורח חיים סימן קיג' ומ"ש בשם הרמב"ם, הוא בפ"ט מהלכות תפילה (ה"ז) ובספר המורה ח"א פרק נ"ט האריך בזה לגנות המשוררים והמליצים המרבים בתוארים לשם יתברך. ונראה שנהגו העולם כדברי רב יונה דאילו לפי דברי הרמב"ם יש לזוהר מלומר מה שכתוב בכתר מלכות כי אתה אחד ואתה חי ואתה גבור ואתה קיים ואתה גדול ואתה חכם ואתה אלוה וכן כל התוארים שכתובים בבקשת שמע קולי ולא ראינו ולא שמענו מי שנמנע מלאמרם:

Translation: The Rambam in the Ninth Chapter of Hilchos Tefila, Halacha 7, and in Moreh Nevuchim First Part, Chapter 9, wrote disparagingly about authors who include multiple descriptions of G-d in their liturgical compositions. The community appears to have accepted an opposing opinion, the opinion of Rav Yonah, because if you accept the holding of the Rambam you could not recite what is written in the Piyut: Keter Malchus in which Ibn Gabriol includes the following: Because You are One and You live forever, and You are courageous and You exist forever. You are great and You are wise. You are G-d. We find similar descriptions plus more in the Piyut of Shema Koli and yet we do not find anyone who objects to reciting those Piyuttim.

וכתב הר"ר יונה (כג: ד"ה גמ') על ההוא דנחית וכו' יש מפרשים דדוקא בשמות התואר כגון אלו אין לו להאריך אבל בדברים של שבה אם משבח למקום שעשה עמנו נסים ונפלאות ומספר אותם אינו אסור ונראה שאפילו בזה הענין אין לו להאריך על מה שתקנו חז"ל יותר מדאי דהא אמרינן (מגילה יח.) כל המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם ואפשר לומר שלא אמרו זה אלא כשהותם בו בברכה שכל הברכות הם תואר כגון מחיה מתים רופא חולים גואל ישראל אבל כשאינו חותם על השבח בברכה אין בכך כלום. והנכון כדי לצאת מספק זה שמי שירצה להאריך בשבח המקום ברוך הוא שיאמר אותו בפסוקים וכיון שאומר פסוקים אם משבח למקום דרך קריאת הפסוקים אין בכך כלום עכ"ל: מצאתי כתוב על שם הרא"ה (ברכות פ"ה ע"ג צ"ג) אע"ג דשתיקותא מעליותא כלפי שמיא הני מילי באדכורי שבחא בדידיה דרחמנא כגון אדיר ונורא ואמיץ דאנן לית לן דעה לאדכורי שבחיה אבל לספר נפלאותיו וניסיו ונבורותיו כל המוסף הרי זה משובח וזהו כל ספר תהילים ותושבחות הצדיקים ע"כ:

Translation: Rav Yonah wrote that some explain that only descriptions like the ones objected to in the Gemara should not be said. However, other words of praise of G-d, such as praise for performing miracles recited in narrative form, are not prohibited. It would appear to me that in even in those cases it is preferred that a person not go to any great length in describing G-d's attributes based on what our Sages provided (Megilah 18a) that he who relates too much praise of G-d deserves to be removed from this world. We might also be able to limit the prohibition found in the Gemara to the end of Brachos. Each Bracha ending is a summary of the theme of the Bracha as in the Bracha who resurrects the dead, who heals the sick, who rescues the Jewish People. Adding to other parts of the prayers does not appear to be a problem. I would recommend that if a person wants to elaborate on his praise of G-d, he should do so by quoting verses. Quoting verses for the purpose of adding words of praise is not objectionable. I found it written in the name of the Ra'Ah (Brachos Fifth Chapter Side 97) that silence is preferred when referring to G-d. I believe he is referring to including words of praise like majestic, awesome, courageous. His objection lay in the fact that we lack the mental capacity to justify saying such words. On the other hand, we are permitted to speak of G-d's miracles and great actions. He who increases the amount he says in reference to those actions is to be praised. That would include reciting words from the book of Tehillim and words of praise composed by our righteous sages.

We can therefore conclude that whoever composed the lines of אתה אחד ושמך אחד was careful to base those words on words he found in תנ"ך and to follow the pattern of the words in the ברכה of הא-ל הקדוש.

SUPPLEMENT

Why Do We Recite קדיש After קריאת התורה On Mondays And Thursdays But Not After קריאת התורה At מנחה On שבת

Two answers:

ספר כלבו סימן מ'—ואח"כ מוציאים ספר תורה וקורין ג' בסדר השבוע הבא י' פסוקים לכל הפחות, ואחר גוללין הספר ואין אומרים קדיש אחר קריאת התורה כמו שעושים בשחרית. והטעם כי בשחרית אומרים אותו לפי שאומרים אשרי אחר הגלילה ולשון אשרי יושבי משמע לשון שהיה ועכוב כמו שאמרו ז"ל חסידים הראשונים היו שוהין שעה א' ומתפללין שנאמר (תהלים פד', ה') אשרי יושבי ביתך והדר יהללוך סלה, וכדי שלא ישהו כל כך אחר קריאת התורה קודם הקדיש אומרים אותו אחר קריאת התורה אבל במנחה שאין אומרים כלום בין קריאת התורה לתפלה די לנו בקדיש א' שלפני התפלה, והוא הדין למנחה של תענית שקורין ויחל שאין אומרים קדיש עד לפני התפלה.

Translation: After we remove the Sefer Torah, we call three to read the upcoming Parsha from the Torah, at least ten verses. Then the Sefer Torah is rolled closed but we do not recite Kaddish after Kriyas Ha'Torah as we do in Shacharis on Shabbos. We recite Kaddish after Kriyas Ha'Torah in Shacharis because we say Ashrei after rolling the Torah closed. The words of Ashrei represent the need to sit for a period of time before praying as our Sages taught us: the first righteous men would sit for an hour and then pray, as we learn from the verse: Happy are those that sit in Your home. The verse then continues: and they will praise you. Out of concern that too much time will pass between when we complete Kriyas Ha'Torah and the recital of Kaddish, we say Kaddish immediately after Kriyas Ha'Tora. At Shabbos Mincha we do not have that concern since we do not recite anything between the end of Kriyas Ha'Tora and the recital of Shemona Esrei. It is therefore sufficient to recite Kaddish only once, before Shemona Esrei. We act in a similar manner at Mincha of a fast day, when we read Va'Yichal in that we do not recite Kaddish until just before Shemona Esrei.

מחזור ויטרי סימן קלז'—מה ששליח ציבור אינו אומר קדיש לאחר ספר במנחה כדרך שהוא מקדש אחר קרייתו ביוצר. זה סברו של דבר. אם יאמר קדיש על המגדל במה יתחיל להתפלל בלחש אלמלא הקדיש שאומר לפני התיבה. ובעליתו פותחין הציבור צקון לחשם. אבל ליוצר שזקוק לומ' אשרי יושבי על המגדל מתוך שהוא צריך לשהות ולעמוד במוסף. דיושבי משמע שהייה ועכבה. דאמר מר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין. שנאמר אשרי יושבי ביתך. והדר יהללוך סלה. לכך הוא מקדש לספר תורה. וכשיורד למטה חוזר ומקדש על מקראות שאמרנו. ועל קדיש זה עומדין לתפילה. אבל בקרייה של מנחה אינו צריך לומר אשרי. שאין שם שהייה לתוספת תפילה. לכך הוא מעכב הקדיש של קרייה עד שירד למטה ויקדש לפני התיבה. ועל ידי כן עומדים הציבור לתפילה: יושבי. לשון

שהייה. כמו שבו לכם פה. וישבו שרי מואב.

Translation: That the prayer leader does not recite Kaddish after Kriyas Ha'Torah at Mincha on Shabbos as he does at Shacharis on Shabbos can be explained as follows: If he were to recite Kaddish while standing on the Bimah, what will he say as a prelude to reciting Shemona Esrei if not Kaddish? After he returns the Sefer Torah to the ark, the congregation begins to pour out its heart in prayer. But at Shacharis since the prayer leader first recites Ashrei, connoting a period of contemplation, as we learned that the first righteous men would wait an hour before praying as it says: Ashrei Yoshvei Beisecha and then it says: they will praise you. That is why in Shacharis he must first recite Kaddish immediately after Kriyas Ha'Torah. When he returns to his place he says Kaddish again because he has recited the verses of Ashrei. With that Kaddish we prepare to recite Shemona Esrei. However after Kriyas Ha'Torah at Mincha, we do not say Ashrei. We do not sit and contemplate before Shemona Esrei. That is why he delays the recital of Kaddish until he returns to his place. After reciting that Kaddish the congregation proceeds to recite Shemona Esrei. The word Yoshvei connotes waiting as in the verse: wait here with the donkey and in the verse: and the officers of Moab waited.

אתה אחד OF ברכה THE UNIQUENESS OF THE

In an article entitled: מאסף לעניני חינוך: תפילות שבע של יום השבת,

אתה: ברכה, Dr. Yaakov Rothschild points out the following unique aspects to the שבת: ברכה, והוראה-י-שבת: אהד:

1. It is the only middle ברכה of שמונה עשרה on שבת that does not include פסוקים from the תורה;
2. It is the only middle ברכה of שמונה עשרה on שבת that does not refer either to מעשה or בראשית or יציאת מצרים or מתן תורה;
3. It is the only middle ברכה of שמונה עשרה on שבת that refers to the אבות.

He provides the following as the basis for these differences:

דף 163- "אתה אחד ושםך אחד" פתיחת הקטע צופה לדברי אבודרהם לאותו הזמן שבו "יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט). משום כך ממעטת תפילת מנחה להתייחס לקביעת השבת במעשה בראשית וביציאת מצרים מתן תורה ("אינו מדבר עניינא דיומא דשבת כמו תפילת ערבית ושחרית", תוס' חגיגה ג', ע"ב ד"ה "ומי כעמך"). הוא מפנה את מבטנו לאותו "יום שכולו שבת ומנחה לחיי עולמים". שבתנו היא "מעין העולם הבא", היא מעניקה לנו, לעם ישראל שומרי השבת, מה שהוא מטעם אותו קץ הימים אשר האנושות נכספת לו. משום כך הפך חזון אחרית הימים אשר זכריה מדבר עליו בלשון עתיד, בתפילתנו למציאות שבהווה: "אתה אחד ושםך אחד" באשר אנו "עמך ישראל גוי אחד בארץ" . . .

Translation: The opening words: "Ata Echad V'Shimcha Echad" represent a look ahead, as the Avudrohom explains, to a time when G-d will be recognized as being singular and His name will be viewed as being singular. For that reason, Tefilas Mincha on Shabbos fails to link itself to Creation or to the Exodus or to Matan Torah (as Tosafos notes in Maseches Chagiga page 3 side 2 on the words: On Who Is Like Your Nation, that the middle Bracha of Shemona Esrei on Shabbos at Mincha fails to express the theme of the day of Shabbos in the same manner as we express it in Tefilas Arvis and Tefilas Shacharis.) Instead, the Bracha draws our attention to the day in the future when every day will be Shabbos and a day of rest for the whole world. Shabbos is a sample of that world. It provides those among the Jewish people, who observe Shabbos, a small taste of that future time for which humanity yearns. That is why the composer of the Bracha changed the wording of the prophecy of Zechariya from the future tense to the present tense in our Bracha: You are One and Your Name is One (As opposed to Zechariya's prophecy: A day will come when G-d will be recognized as singular and His name will be recognized as singular) and it is recognized as such by Your nation Israel, a singular nation in the world.

לאופי זה של השבת-שבת של עתיד לבוא – אין אסמכתא מן התורה, ומשום כך לא הובאו אסמכתאות מפסוקי התורה. – "תפארת גדולה ועטרת ישועה" תארי כבוד נוספים אלה לשבת נשווה אותם ל"כליל תפארת" שניתן על ראשו של משה כאמור בתפילת שחרית כאן הוענקו העטרה והתפארת לכל העם כולו.

Translation: A reference to the attribute of Shabbos as representing the Shabbos of future days, is not found in the Torah. That is why no verses from the Torah are included within the Bracha. The words: the splendor of greatness and crown of splendor are additional honorary descriptions of Shabbos. Those words can be compared to the crown of splendor that we describe as having been placed upon the head of Moshe in the middle Bracha of Shacharis Shemona

Esrei on Shabbos. In the Bracha of Ata Echad, we describe a crown being placed not only on the head of Moshe but on the heads of the entire Jewish People as well.

דווקא בתפילת מנחה, המפנה את מבטנו לשבת של עתיד לבוא לקץ הימים, אנו מזכירים את אבות האומה, שהכריזו לראשונה על ייחוד ה' בעולם: אברהם, יצחק ויעקב. נקבל את פירושו של הכל-בו (בשם בעל המלמד): "תיקנו להזכיר האבות בתפילה זו, שהם הודיעו הייחוד תחילה בעולם. וזאת הברכה היתה כולה ועניינה הייחוד כאמור: 'אתה אחד'. כך קושרת תפילתנו סוף תכלית תולדותינו עם יסודותיה והתחלותיה. ייחודו של ה' על-ידי היחידים, אברהם ויצחק התרחבו הפך לקידושה 'על ידי עם שלם: יעקב ובניו ינוחו בו. אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו בו בשבת ושומרין אותו' (אבודרהם); עם ישראל מגלה על ידי שמירת השבת את הכרת ייחודו בעולם. – וכאן מסתכם בסוף היום כל שלל הסגולות של השבת שהכרנו.

Translation: It is particularly in Tefilas Mincha when our attention has been drawn to the Shabbos of future days, the end of days, that we refer to our Forefathers who were the first to declare the singularity of G-d: i.e. Avrohom, Yitzchok and Yaakov. Let us carefully study the commentary of the KolBo: Our Sages instituted the practice of referring to the forefathers in this Bracha because they were the first to declare the singularity of G-d. The theme of this Bracha is the singularity of G-d as we say: Ata Echad. By referring to our Forefathers, we link, in our prayers, the end of days with the beginning of our history, with those who laid the foundation for Judaism. The declaration of the singularity of G-d began with our Forefathers, Avrohom and Yitzchok, the only ones within their generation to recognize that singularity, and then grew into the mantra of a nation. That is why we continue by saying: Yaakov and his sons rest on that day. Avrohom and Yitzchok rejoice when Yaakov and his sons rest on Shabbos and observe its rules (Avudrohom). The Jewish People reveals through its observance of Shabbos that it recognizes the singularity of G-d. It is at Mincha time, near the end of Shabbos, that we reveal the wealth of benefits that observing Shabbos will bring.

מנוחת אהבה ונדבה – היא מתנת ה' אל עמו.

Translation: This is G-d's gift to His People.

מנוחת אמת ואמונה – יסודה באמת האובייקטיבית של בריאת העולם. המנוחה ביום שבת היא מנוחה של אמת, המן לעד שלא ירד ביום השביעי.

Translation: Its foundation is in the objective truth of Creation. Rest on Shabbos is a rest of truth. The Mon never came down on Shabbos

מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח-ודוקא שבת זו שאינה מיוסדת על דאגת החברה האנושית למנוחתו של העמל אלא יסודה במרומים, בבריאה, היא מעניקה לאדם גם אתה מנוחה האנושית הסוציאלית השלימה שאינה נתונה לפשרה ולוויתורים- היא 'מנוחה שלימה'.

Translation: It needs to be noted that the Shabbos that we celebrate is not based on the humane concern that a person should rest one day was week from working. Instead it is a day of rest that was established by Heaven, during Creation. It provides a person with a complete rest that cannot be compromised or divided. That is why we call it a complete rest.

Some of the other terms in the ברכה including the phrase: תפארת גדולה deserve additional attention:

ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן קכו-ובשם גאון אחר מצאתי כך משמע סדר התפלה הקב"ה שהוא אחד נתן לעמו ישראל גוי אחד יום שבת שהוא יום אחד ונבחר מכל הימים וכן נדרש בבראשית רבא אמר הקב"ה ששת ימי יצירה כולם זוגין הן ויום שביעי אין לו בן זוג יהא ישראל בן זוגו. הה"ד זכור את יום השבת לקדשו. אמר הקב"ה לישראל הוי זוכר לאותו יום שאמרתי ישראל

להבין את התפלה

יהא בן זוגך. תפארת גדולה זהו לשון זיווג כמו (ישעיהו מד', יג') כתפארת אדם לשבת בית. ועמרת ישועה כמו (משלי יב, ד') אשת היל עמרת בעלה. יום מנוחה וקדושה לעמך נתת כך ראוי לומר שהרי בסוף הלשון אומרים ינוחו בו שהוא לשון זכר ומי שאינו אומר יום מנוחה צריך לו לומר ינוחו בה שכל הלשון שלמעלה הוא לשון נקבה וכן אמר הר"ר שלום ב"ר יצחק זצ"ל שכך אומרים בנרבונה.

Translation: I found attributed to the name of one Gaon, an explanation concerning the opening words of the Bracha of Ata Echad: G-d who is singular, gave to the Jewish people, which is a singular nation, the gift of Shabbos, a singular day chosen from all the other days of the week. So we learned in Midrash Bereishis Rabbah: G-d said: each of the six days of the week have a matching day except for the day of Shabbos. Let the Jewish people be the match for the day of Shabbos. That is the meaning of the verse: Remember Shabbos to sanctify it. G-d said to the Jewish People remember the day that I designated to be your match. The words: Tiferes Gedula are a reference to being a couple as we find in the verse: according to the beauty of man, that it may remain in the house (an expression used to represent the fact that a man and woman are living together as husband and wife). The words: Ateres Yeshua are taken from the verse: A virtuous woman is a crown to her husband. The words: Yom Menucha Oo'Kedushah are appropriate to say because at the end we say V'Yanuchu Vo which is the masculine gender. If you do not say the words: Yom Menucha, you must follow those words with Yanuchu Bah, feminine gender, because what is said before is said in feminine gender. So said Rashi: that is way it is said in Narbona.

נשיב לדברי רבינו שלמה זצ"ל תפארת גדולה ועמרת ישועה מנוחה וקדושה לעמך נתת כדכתיב (שמות טז, כח) 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת ואמרו ז"ל כל השומר שבת כראוי מקרב את הישועה שנאמר (ישעיהו ל', טו') בשובה ונחת תושעון; בשובה ונחת זה שבת וכן הוא אומר (ישעיהו לב', יח') וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות. ובמדרש תלים מצאתי דורש זה המקרא ואומר אם ישמרו עמי משמרת שבת יזכו לישב בנוה שלום. ואף בבראשית רבא מצינו כי בו שבת מכל מלאכתו אתמהא לא כן אמר ר' ברכיה בשם ר' יהודה ב"ר סימון לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו ואת אמר מלאכתו אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא לא בעמל ולא ביגיעה ומה נברא בו פי' בשבת שאנן ובטח שלוה והשקט

Translation: Let us return to the words of Rashi. The line of Tiferes Gedula etc. is based on the verse: Notice that G-d has granted you Shabbos and our Sages said: whoever keeps the Shabbos appropriately brings the ultimate redemption closer as it is said: In ease and rest shall you be saved. That represents Shabbos and we have the verse: My nation will sit in secure dwellings and in safe resting places. In the Midrash Tehillim, I found written that if My people observe Shabbos properly, they will merit to live permanently in peace. We also found in Bereishis Rabbah the verse: that He rested from His work. Rabbi Brachiya in the name of Rav Yehudah son of Rav Simon said: Do not say so. Not through hard work and not through great effort did G-d create the world. So why does the verse say that G-d stopped his work? As a response to the evil ones who caused the world, which was created through little effort and through little work, to be destroyed. What was created? Shabbos, to be as day of peace, security and serenity.

ולכך אמרינן בשבת במנוחה מנוחת שלום השקט ובטח וכמדומה שאף הדורש של בראשית רבא כשהוציא זה הלשון סמך על המקרא דכתיב (ישעיהו לב', יח') וישב עמי בנוה שלום לפי שהמקרא נדרש על שמירת שבת ולפי ששתי המקראות נדרשים על שמירת שבת קבעו חכמים בתפלה לשון המקראות תפארת גדולה ועמרת ישועה מנוחה ונחת תושעון מנוחת שלום השקט ובטח מוישב עמי בנוה שלום. ולפי שהאבות שמרו משמרת השבת כדכתיב (בראשית כו, ה') וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתי, שאפילו עירובי תבשילין היה אברהם יודע, ואומר (בראשית יח, יט') כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, בניו זה יצחק ואת ביתו זה יעקב לכך אנו מזכירין את האבות בתפלה גילה באברהם רינה ביצחק יעקב ובניו במנוחה.

Translation: That is why we say on Shabbos at Mincha the words: Menuchas Shalom, Hashket Va'Vetach. It appears to me that the opinion found in Bereishis Rabbah which derived this wording was depending on the verse in which it is written: that my nation shall rest in serenity. Since both verses were explained as dealing with observing Shabbos that is why our Sages included in Shemona Esrei the words: crown of splendor and splendor of redemption. Because our forefathers kept the laws of Shabbos as it is written: He kept my rules and regulations. From this we learn that Avrohom knew the rules of Shabbos including the rule of Eruv Tavshilin. The verse says: I know that he will command his children and his household that will follow. That is a reference to Yitzchok and the words: his household that will follow was a reference to Yaakov. That is why we mention the Forefathers in Tefilas Mincha on Shabbos. The word: happiness is associated with the name of Avrohom; the word song is associated with the name of Yitzchok and Yaakov and his children are associated with the word: rest.

מצינו בבראשית רבא (משלי כג, כד') גיל יגיל אבי צדיק, זה אברהם בשעה שנתבשר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך באה שמחה וגילה בלבו שנאמר ויפל אברהם על פניו שהיה שמח ועלו בלבו על שהבטיחו הקב"ה לעשות לו נס כזה. רינה ביצחק כתב אחי ר' בנימין נר"ו אחרי שמצינו שנדרש גיל יגיל אבי צדיק על אברהם נמצא שיצחק הוא צדיק והרי מצינו רינה אצל צדיקים דכתיב רננו צדיקים בה' לכך יסדו יצחק ירנן. עוד צדיק בגמטריא ר"ד הוסף בו ד' אותיות הרי ר"ה כמנין יצחק:

Translation: We find in Bereishis Rabbah that the verse: the father of the Tzaddik will rejoice is a reference to Avrohom when he was told by G-d that Yishameal would not be his heir but that the one who would be born to Sarah would be his heir, happiness overwhelmed Avrohom's heart as the verse says: Avrohom fell on his face. Avrohom was so happy that G-d had promised him to perform this great miracle on his behalf. The word: Rinah is associated with Yitzchok, as my brother wrote: in the same section of Bereishis Rabbah we find that Yitzchok is considered a Tzaddik. We find the word: Rinah being associated with Tzaddikim as the verse says: Raninu Tzaddikim Ba'Shem. That is why the word: Yiranen is associated with Yitzchok. Also the word "Tzaddik" in Gematria represents the number 204. Add four because the word contains four letters and you have the same number as in the word: Yitzchok.

נשוב לדברי רבינו שלמה זצ"ל רינה ביצחק לפי שמצינו באגדה רננו צדיקים בה' כשהצדיקים רואין שכינתו של הקב"ה מיד הם אומרים שירה כשאמר יצחק לאביו הנה האש והעצים ואיה השה לעולה השיב לו אברהם: לעולה בני, מיד רינן יצחק ואמר שירה ומה שירה אמר שיר של קרבן: יעקב ובניו ינוחו בו לפי שמצינו בבראשית רבא ויחן את פני העיר שנכנס עם דמדומה חמה וקבע תחומין מבעוד יום הדה אמרה ששמר יעקב אבינו את השבת. ואחי ר' בנימין נר"ו כתב יעקב ובניו ינוחו בו ולא אמר אברהם ובניו ולא יצחק ובניו שהרי בני ישמעאל ובני קטורה ובני עשו אינם נחים וזה שכתוב ראו כי ה' נתן לכם את השבת לכם ולא לאומות העולם.

Translation: Let us return to the words of Rashi. The name: Yitzchok is associated with the word: Rinah because of the verse: Raninu Tzaddikim Ba'Shem. This means that immediately when Tzaddikim experience G-d's presence, they begin uttering song. During the Akeida when Yitzchok said to his father: I see the fire and the wood but where is the sheep for sacrificing, his father answered him: for a burnt offering my son. Yitzchok immediately began to sing. What song did Yitzchok sing? The song that the Leviim would sing as sacrifices were being brought. We associate Yaakov with rest because we find in Bereishis Rabbah: Va'Yichan Pnei Ha'Ir. That Yaakov entered with the last light and established markers that allowed him to move around on Shabbos. The Midrash views those words as proof that Yaakov observed the rules of Shabbos. My brother Rav Binyamin wrote that the Bracha declares that Yaakov and his sons rested. The Bracha does not associate either Avrohom or Yitzchok with rest. That is because Yishmael and the sons of Kitura born to Avrohom and the children of Esau do not rest. That is what we learn from the verse: See that G-d gave you the Shabbos; G-d gave you the Shabbos and not to the other nations of the world.

צדקתך צדק

After completing the repetition of שמונה עשרה during תפלת מנחה, it is customary to recite three פסוקים from תהלים, each of which begins with the word: צדקתך.

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת-ואומר אלו הפסוקים. צדקתך צדק לעולם וגו'.
וצדקתך א-להים עד מרום וגו'. צדקתך כהררי א-ל עד אדם ובהמה תושיע ה'. ומקדש.

Translation: The prayer leader recites the following verses: Tzidkaska Tzedek, etc . . . and then Kaddish.

רב סעדיה גאון provides for the recital of the same פסוקים but in a different order:

סידור רב סעדיה גאון-ורבים ממנו קוראים אחרי תפלת מנחה בשבת את שלשת הפסוקים האלה: וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, א-להים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז);
צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב).

Translation: Many recite after Tefilas Mincha on Shabbos the following three verses: Tzidkascha, etc.

The מהזור ויטרי provides that the פסוקים be recited in a third order:

מהזור ויטרי סימן ר'-ושליח ציבור אחר תפילתו אומר ג' מקראות הללו של צידוק הדין והציבור
עונין אחריו כל מקרא ומקרא: צדקתך כהררי א-ל ומשפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע י-י
(תהלים לו): וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות א-להים מי כמוך (שם עא): צדקתך
צדק לעולם ותורתך אמת (שם קיט): קדיש שלם:

Translation: After completing the repetition of Shemona Esrei, the prayer leader recites the following three verses. Each one represents a statement of acceptance of G-d's actions. Those congregated repeat each verse after it is recited by the prayer leader: i.e. Tzidkaska K'Harirei Kail, etc . . . and then Kaddish Tiskabel.

At first, the order of the פסוקים followed in ספרד, Spain, resembled the same order provided by רב עמרם גאון:

ספר אבודרהם תפלת מנחה של שבת-צדקתך צדק לעולם. וצדקתך א-להים עד מרום. צדקתך
כהררי א-ל. כך נהגו לאמרם ברוב המקומות בספרד.

Translation: Tzidkascha Tzedek etc. That was the order followed in most Jewish communities in Spain.

Currently, in נוסח אשכנז, the פסוקים are recited in the following order:

צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב);
וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, אלהים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז).

In נוסח ספרד and among ספרדים, the פסוקים are now recited in the following order:

צדקתך כהררי א-ל, משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע, י-י. (תהלים לו, ז).
וצדקתך א-להים עד מרום אשר עשית גדלות, אלהים מי כמוך. (תהלים עא, יט);
צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. (תהלים קיט, קמב);

We see the order of the פסוקים begin to change in the early 1200's. In the following we learn one basis for the current practice among both Ashkenazim and Sephardim:

ספר אור זרוע ח"ב – הלכות מוצאי שבת סימן פט–ומורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל אמר לי שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שאותם פסוקים מדברים מתורה וממלאכים ומגיהנם כך שמעתי מפיו ולא פירש לי הטעם כי לא שאלתיו. ונראה בעיני דהיינו טעמא כדאמרי' פ' אר"ע דכ"ע בשבת ניתנה תורה להם לישראל. והא דתניא בסדר עולם בששה בסיון נתנו להם עשרת הדברות לישראל ויום ששי היה ונרסי' נמי במכילתא.

Translation: My teacher Rabbi Yehudah Ha'Chasid told me that we recite three verses each of which begins with the word Tzidkaska at Mincha on Shabbos because the three verses represent, respectively, the Torah, the angels, and Gehenom. So I heard from him. He did not share the reason with me because I failed to ask him for it.

The basis to recite the verses appears to be as follows: In Maseches Shabbos Daf 86b we learn that all agree that the Torah was given to the Jewish People on Shabbos. However we learn a different opinion in Seder Ha'Olam that the Ten Commandments were given to the Jewish People on the sixth day of Sivan and that it was a Friday. We learn the same facts in the Midrash Mechilta.

זה הקשה ה"ר פטר בר יוסף זצ"ל והשיב לו ה"ר יצחק בן מלכי צדק זצ"ל דברייתא דסדר עולם משובשת היא דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי ובני התלמוד כך היו שונים אותה בז' בחודש ניתנו עשרת הדברות ויום שביעי היה. הלכך אנו אומרים צדקתך צדק לעולם דהיינו בתורה משתעי שאנו משבחים להקב"ה שהיום ניתנה תורה ואח"כ וצדקתך אלקים עד מרום וגו' דמשתעי במלאכים שהם במרום ואנו משבחים להקב"ה על שבחר בנו לומר לפניו שירה היום ולא במלאכים

Translation: The contradiction between the Gemara and Seder Ha'Olam was raised by Rabbi Peter son of Yosef. Rabbi Yitzchok son of Malkei Tzedek answered that what we find in Seder Olam is erroneous. On what did the author of the Seder Olam base his opinion that the 6th day of Sivan was a Friday? He based it on the opinion of Rabbi Yossi and his students that the Ten Commandments were given on the seventh day of Sivan and that day was Shabbos. (That would mean that the sixth day of Sivan fell on a Friday). Therefore we recite the verse of Tzidkaska Tzedek L'Olam at Mincha on Shabbos as a statement of the following: Your righteousness is an everlasting righteousness as evidenced by the Torah. It is our way of praising G-d for giving us the Torah on Shabbos. Then we say: Tzidkasha Elokim Ad Marom, etc. With those words we are saying: Your righteousness reaches to the highest heavens. That is a reference to the angels who reside in Heaven. We praise G-d for having chosen us to recite song on Shabbos in the place of the angels.

כדאמר במדרש שהמלאכים משוררים וכתוב שש כנפים לאחד וכל יום משורר בכנף אחד דהיינו ששה כנפים לששה ימים ובשבת אין להם במה לשורר אמרו מלאכים לפני הקב"ה היום אין לנו עוד כנף במה לשורר תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום. א"ל הקב"ה אינכם צריכין. יש לי כנף אחד שמשורר לפני היום שנאמר מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק. ולאח"כ אנו אומרים צדקתך כהררי א–ל ומשפטך וגו' שאותו פסוק מדבר בגיהנם ואנו משבחים להקב"ה על כי כל שומרי שבת אע"פ שרוב מעשיהם מקולקלים אינם נידונין בשבת בגיהנם. והאי טעמא שאין אנו אומרים בסדר הכתובין בתהלים כי החשוב חשוב אנו מקדימין אבל בצרפת אומרים אותם כדרך כתיבתם בספר תהלים נותנים לאלקינו שבה והלולים ותהלים:

Translation: We learned in the Midrash that the angels sing to G-d each weekday. This statement is based on the verse that provides that each angel has six wings. Each day the angels sing through one wing. Each of the six

להבין את התפלה

wings represent one of the six days of the week. That leaves the angels with no wing with which to sing to G-d on Shabbos. The angels then approached G-d and said: today, on Shabbos, we have no wing through which we can sing for You. Please provide us a seventh wing so that we may sing to You. G-d then responded that the angels do not need another wing. I have a different wing that will sing to Me on Shabbos (i.e. the Jewish People) as it is written: From the uttermost part of the earth have we heard songs, glory to the righteous. We then recite the third verse: Tzidkascha K'Harirei Kail etc. This verse represents Gehenom. We praise G-d for the fact that those who observed Shabbos during their lifetime, even if they committed other sins, are relieved of their punishments on Shabbos. For this reason, we do not recite these verses in the order in which they appear in the Book of Tehillim. Instead we refer first to the verse that delivers the most important message first. In France, however, they recite the verses in the order in which they appear in Sefer Tehillim and they offer them as praises to G-d.

Another explanation as to the order of the verses:

פירושי סידור התפילה לרוקה [קד] צדקתך צדק עמוד תקפו-ומצדיקין הדין בשבת במנחה לפי שפושעי ישראל נינוהין בשבת מדין תפתה, ובמנחה מעמידין הנשמות על מעיין מים צה שמושך לפני פתח הגן והנשמות רוחצות במים לקרר גופם מפני האש, על כן אנו מצדיקין ביראה אילו ג' פסוקים כנגד עון ופשע וחטאה שעשו, ואנו מעידין בו יפה חייב יפה דן יפה עשה. ולפי שהנשמות עומדות על אותו מעיין תיקנו הגאונים ורבנן סבוראי שלא לשתות מים בין מנחת שבת למעריב שלא לגזול את המתים, ואע"ג דאמ' בערבי פסחים דבי רב אשי לא קפדי אמיא נוכל לומר לאחר מיכן גזרו, אי נמי הם היו שותים לאחר שהתפללו מעריב שכבר הנשמות שבו לשאולה, על כן מצדיקין כל ישראל את הדין במנחה בשבת.

Translation: We declare that we accept the actions that G-d takes at Mincha time on Shabbos. On Shabbos, the sinners among the Jews are given a reprieve from their punishments. At Mincha time, the souls move to the spring of clear water that flows in front of the gate that opens to their place of punishment. The souls wash themselves in the water to cause their body temperature to drop in order that they can then withstand the fire that awaits them in their place of punishment. These three verses represent our acceptance of the punishment that one will receive for violating the three forms of sin, Avon, Peshah and Chait. We testify to three facts: G-d fairly found them guilty; G-d fairly sentenced them and G-d acted appropriately. Because the souls are standing by a spring at Mincha time, the Gaonim and the Saborite Sages instituted the practice of not drinking water between Mincha on Shabbos and Arvis of Motzei Shabbos so as to not draw any water away from the deceased. Although we learned in Maseches Pseachim that Rav Ashi and his house were not concerned about drinking water during that time of day on Shabbos, we can argue that the Sages who lived after Rav Ashi instituted the prohibition or we can say that Rav Ashi drank water after Arvis of Motzei Shabbos. By that time the souls would have returned to their place of punishment. Therefore the Jewish People declare their acceptance of G-d's actions during Tefilas Mincha on Shabbos.

Another explanation:

ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן קכו- מנהג לומר בתפלת המנחה צדקתך צדק לעולם וצדקתך א-להים עד מרום צדקתך כהררי א-ל. יש אומרים שבמקום צדוק הדין אנו אומרים אותן מפני שמסורת בידינו מאבותינו שמשנה רבינו ע"ה נפטר בשבת במנחה ועל כן אנו מצדיקין עלינו את הדין. והר"ר שניאור ז"ל פי' לפי שקרבה השעה שהזריז הרשעין להשפט בגיהנם לפיכך אנו מצדיקין עליהם את הדין. ובפיסקא דשור או כשב דורש שם. צדקתך כהררי א-ל וגו' אדם ובהמה

תושיע ה', משפט אדם ומשפט בהמה, משפט אדם וביום השמיני ימול שתעבור עליו שבת. ומשפט בהמה, מיום השמיני והלאה הה"ד אדם ובהמה תושיע ה' מכאן רמז שאומרינן צדקתך כהררי א-ל בשבת במנחה. מאי טעמא דכתיב בהו אמת וחותרמו של הקב"ה אמת, ומנחת שבת חתימת שבוע. ותחילת הפסוקים דורש שם על משפט רשעים בגיהנם.

Translation: It is customary to recite the verses: Tzidkaska Tzedek L'Olam, etc. and Tzidkaska Elokim Ad Marom until Tzidkaska K'Harirei Kail. Some say that we recite these verses as a declaration that we accept G-d's actions. We have a tradition that has been passed down to us by our ancestors that Moshe Rabbenu died on Shabbos at Mincha time. We declare that we accept G-d's act of allowing Moshe Rabbenu to die. Rabbi Shneur explained that we recite these verses because Mincha time on Shabbos represents the time that the evil ones are about to return to Gehonim to continue receiving their punishment. We declare that we accept G-d's decision to punish those who are evil. Rabbi Shneur makes this point when he comments on the portion of the Torah that begins: Bull or sheep. The verse: Tzidkaska K'Harirei Kail contains the words: G-d will rescue animal and human. Both animal and human are mentioned in the same verse to draw a comparison between the two. Concerning humans the Torah tells us that a newborn is not circumcised until the eighth day. This teaches us that a child must experience one Shabbos before he is circumcised. Similarly, we maynot slaughter an animal for a sacrifice until it is eight days old. That is the message of the verse wherein we say that G-d rescues both human and animal. That teaches us that we should recite the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail on Shabbos at Mincha. What is the reason for reciting the verse of Tzidkaska Tzedek L'Olam? Because the verse includes the word: Emes (truth). The (Chasima) signature of G-d is Emes. Mincha on Shabbos represents the (Chasima) end of the week. The beginning word of each of these verses represents the judgment of the evil ones that takes place in Gehonim.

יש מקומות שהן אומרינן אלו הפסוקים כסדר הזה ונותנין סימן לדבר וה' א-להים אמת הוא גוי פסוק ראשון יש בו ה'; פסוק שני יש בו אלהים; פסוק שלישי יש בו אמת. והטעם לפי שכל פסוק יש בו מעלה עליונה מפסוק שלפניו. פסוק ראשון אומר צדקתך כהררי א-ל ופסוק שני אומר וצדקתך א-להים עד מרום שהיא מעלה עליונה וגדולה על הראשונה. ופסוק שלישי צדקתך לעולם שהיא מעלה וגדולה משניהם. גם הפסיקתא מוכיח כן שכך סידרן שמתחיל לדרוש צדקתך כהררי א-ל ומסיים מכאן, רמז שאומרים בשבת צדקתך כהררי א-ל במנחה. מאי טעמא? דכתיב בהו אמת וחותרמו של הקב"ה אמת. ומנחת שבת חתימת שבוע הא למדת שצריכין לחתום באמת ואין לנו לשנות מנהג אבותינו.

Translation: In some places they recite the verses in this order and base it on a verse: V'Hashem Elokim Emes. The first verse: Tzidkaska K'Harirei Kail has G-d's name (Kail). The second verse: Tzidkaska Elokim Ad Marom contains the word: Elokim. The third verse: Tzidkaska Tzedek L'Olam contains the word: Emes. We recite the verses in that order because the theme of each succeeding verse represents a more significant trait of G-d. The first verse is Tzidkaska K'Harirei Kail. The second verse: Tzidkaska Elokim Ad Marom describes G-d as acting in a higher level (Marom). The third verse: Tzidkaska Tzedek L'Olam represents an even higher level since it refers to G-d acting forever. We see the same order in the Piska. It begins to comment first on the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail and explains: We find a clue that we should be reciting the verse: Tzidkaska K'Harirei Kail on Shabbos at Mincha. Why? Because the verse contains the word: Emes and the signature of G-d is Emes. Mincha on Shabbos is the end of the week and we need to conclude the week with the word Emes. We want to state that G-d places his signature at the end of each week (or we want to end each week by reciting G-d's name of Emes). We should therefore not deviate from the customs of our ancestors.

צידוק הדין AS צדקתך צדק

The **מחזור ויטרי**, in the excerpt included in last week's newsletter, described the three **פסוקים** that begin with the word: **צדקתך** that we recite after **עשרה** of **שמונה עשרה** on **שבת**, as **צידוק הדין**, a declaration of acceptance of G-d's will. We are familiar with the term **צידוק הדין** as the description of a prayer that is recited by a family member at the funeral of a loved one. What is the link between **צידוק הדין** and **שבת תפלת מנחה**?

וזהו כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קנו' עמ' א'-משה אסתלק מעלמא בההוא שעתא דצלותא דמנחה דשבת בשעתא דעת רצון אשתכח, ובההיא שעתא רעוא הוה לעילא וצערא לתתא ועל דא ננעלו תרעין בשבת משעתא דמנחה ולעילא, מאן תרעין ננעלו תרעין דבי מדרשא בנין לאדכרא למשה רעיא מהימנא דאורייתא אתבטלא בניניה, בההוא זמנא בי מדרשא דמשה אתבטיל כל שכן אחרנין, מאן חמי תרעין דבי מדרשא דמשה דננעלו דלא ננעלו אחרנין כלהו, אורייתא דמשה עציבא עליה בההוא זמנא מאן לא עציב, בג"כ כל תרעי דבי מדרשי ננעלו ואצטריכו כלא לצדקא ליה לקודשא ב"ה בארע שבחא והיינו (שם לו) צדקתך כהררי א-ל.

Translation: Moses departed from the world at the time of Mincha on Sabbath, a time of favor. At that moment, there was favor above and sorrow below. Therefore gates are locked on Shabbos from the time of Mincha onward. Which gates are locked? The gates of the houses of study. They are closed in order to show that with the passing away of Moses, the Faithful Shepherd, the study of the Torah, for the moment came to a halt. If the house of study of Moses was closed, would one expect that others would remain open? If Moses' own Torah lamented over his death, who would not lament? For this reason the gates of all the Houses of Study are closed at this hour in perpetual memory of that sad occasion and it is further necessary that worshippers repeat the "justification of the (Divine) judgement" contained in the verse, "Your righteousness is like the mighty mountains: Your judgements are a great deep" (Tehillim 36, 7).

תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא וכלהו כלילן במשה, חד משה נביאה מהימנא עלאה וחד יוסף צדיקא וחד דוד מלכא, בניני כך תלת צדוקי דיני הכא חד איהו דיוסף זכאה קדים לכל הני ודא איהו צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה וגו' דא יוסף דאיהו בלחודוי כהררי אל ככלהו טורין עלאין, וחד משה נביאה מהימנא ודא איהו דכתיב (שם עא) וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות בנין דאיהו נטיל לכל סטרין ימינא ושמאלא, וחד איהו דוד מלכא ודא איהו דכתיב (שם קיט) צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת, לעולם דא דוד מלכא.

Translation: Three great men passed away from this world at the time of Mincha on Shabbos, all of whom are included within Moshe; Moshe, the supreme, faithful prophet; Joseph the righteous and King David. Therefore three verses representing three statements of "justifications of the judgement" are recited at Mincha on Shabbos. The first verse refers to Joseph the righteous. The reference to him is contained in the words, "Your righteousness is like a mighty mountain, Your judgements are a great deep"; Joseph, who alone was described as being like mighty mountains as in the verse: like all those towering mountains (Bereishis 49, 25, 26). Then comes Moshe, the faithful prophet. A reference to him is found in the words: "Your righteousness, O G-d, reaches the heights, as You have done great things" (Tehillim 71, 19). Moshe grasped both sides, the right and the left. Then comes King David, to whom refer the words, "Your righteousness is an everlasting righteousness and Your Torah is the truth" (Tehillim 119, 142). The word "everlasting" is a proper way to remember King David (Samuel 2, 7, 16).

כדין אתכניש כלא בהאי זמנא תורה שבכתב ותורה שבעל פה ועל דא בהאי זמנא ננעלו תרעי דאורייתא וננעלו תרעי דכל עלמא בהאי זמנא, בשעתא דמית יוסף צדיקא יבשו מקורין ומבוועין וכלהו שבטין נפלו בגלותא, פתחו עלאי ואמרו צדקתך כהררי אל משפטין תהום רבה וגו', בשעתא דמית משה אתחשך שמשא בטיהרא ואנעלת תורה שבכתב נהורהא דאספקלריאה דנהרא, בשעתא דמית דוד מלכא כנישת סיהרא נהורהא – דף קנו עמוד ב– ואורייתא דבעל פה כנישת נהורהא, ומההוא זמנא אתגניזו נהורין דאורייתא ואסגיא מחלוקת על משנה וחכימיא במחלוקת וכלהו תקיפי לבא בערבוביא ועל דא חדוה דאורייתא לאו איהו בההוא זמנא בכל דרין דעלמא, ומה אינון חומרי דתעניות דגזרו רבנן כד מית פלוני גזרו תענית, כד הוה כך גזרו כך (ס"א דא דהוה) וכד הוה כנישו יתיר דחדוה דתורה דבכתב ותורה דבעל פה בההוא זמנא עאכ"ו דאצטריך למנעל תרעי דאורייתא בההוא זמנא ובגין כך אמרינן הני צדוקי דינא כמה דאתמר,

Translation: Thus at that time of day all is withdrawn, both the Written and the Oral Torahs, and therefore, at that time today, the gates of the Torah are closed, and the gates of the whole world are also closed. When Joseph the righteous died, all the wells and springs dried up, and the captivity of Egypt commenced for all the tribes. Then the celestial beings recited the verse: "Your righteousness is like the mighty mountains", etc. On the death of Moses, the sun in its splendor was darkened and the Written Torah, that light of the luminous mirror, was locked up. The Moon withdrew her light when King David died-Page 156b-and the Oral Torah ceased to shine. Since that time, the lights of the Torah have remained hidden and controversy has increased over the intent of the Mishna (i.e. the Oral Law). The wise men dispute and all the great thinkers are in confusion. For the generations that followed, the joy of Torah is missing during Mincha on Shabbos. When a great man dies the scholars proclaim a fast. Seeing, then, that the joy of the Written and Oral Torahs were gathered in at that hour, is it not fitting that the gates of Torah should close during that time, for all time? This, then, is the reason why we repeat the three "justifications of judgement", as explained.'

The death of משה רבינו on שבת at the time of מנחה is also the basis for the practice to read תפלת מנחה after פרקי אבות:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) מנחה של שבת–ואומר אלו הפסוקים. צדקתך צדק לעולם וגו'. וצדקתך אלהים עד מרום וגו'. צדקתך כהררי א–ל עד אדם ובהמה תושיע ה'. ומקדש. ודבר זה משום כבודו של משה רבינו ז"ל שנפטר באותה שעה בשבת. והכי אמר שר שלום גאון, במנחה בשבת מותר להתעסק בתלמוד, ולא עוד אלא שמנהג בית רבינו בבבל שאחר תפלת מנחה בשבת שונין אבות וקנין תורה. ועוד רגילין ישראל שתפלת מנחה בשבת מקדימין אותה. ותפלת ערבית מאחרין אותה הרבה. כדאמרינן, שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, עיולי יומא כמה דאפשר מקדמינן ליה, אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרין ליה דלא נחזי עלן כמשוי. בין תפלה לתפלה ישב וידום. מכל מקום להתעסק בתורה טפי עדיף. וזה שאין עוסקין, לא מפני שאסור אלא לכבוד משה רבינו שנפטר, לפיכך אומרים לקיים נשיא שמת כל בתי מדרשות בטלים.

Translation: The prayer leader recites the following verses: Tzidkascha etc. and then recites Kaddish Tiskabel. We recite these three verses in honor of Moshe Rabbenu who died on Shabbos at the time of Mincha. This is what the Gaon, Rav Sar Shalom said: At Mincha time on Shabbos it is permitted to involve oneself in the study of the Talmud. Not only that but it was the practice in the Yeshiva of my Rabbi in Babylonia that after reciting Tefilas Mincha on Shabbos, they would study chapters from Maseches Avos and the chapter that is known as Kinyan Torah (the sixth chapter of Maseches Avos). It is also our practice to recite Tefilas Mincha on Shabbos at an

להבין את התפלה

earlier time than during the weekdays and we delay the recital of Tefilas Arvis on Motzei Shabbos to a time later than we recite Arvis on weekdays. This is based on what we learned: the beginning of Shabbos is to be treated differently than the end of Shabbos. We try to advance the start of Shabbos as much as we can and we try to delay the end of Shabbos as much as we can so that keeping the Shabbos does not appear to be burdensome. Between Mincha and Arvis on Motzei Shabbos, one may sit quietly although it is preferable to use the time to study Torah. The fact that some follow the practice of not studying Torah between Mincha and Arvis on Shabbos is not because it is prohibited but as a memorial to Moshe Rabbenu who died at that time of day. That custom is in line with the practice that when the head of the Yeshiva dies, the schools are closed as a sign of respect.

Alleging that we recite תפלת מנחה after פרקי אבות on שבת as a memorial to the death of משה רבינו at מנחה on שבת is subject to challenge. The available evidence supports the contention that משה רבינו died on Friday and not on שבת:

ספר אור זרוע ח"ב – הלכות מוצאי שבת סימן פט-מיהו אני שמעתי מפי מורי ר' יהודה הסיר דלא איפשר לומר כן, דתניא בסדר עולם ואיתא נמי בירושלמי פ' במה מדליקין בשמונה ועשרים בניסן נפלה חומת יריחו ובו ביום שבת וכפי זה. יש לך לומר ע"כ שר"ח ניסן היה ביום ראשון. שאם תאמר שביום שני היה אם כן כ"ח בניסן ביום ראשון והספד אומר בשבת. אלא ודאי ר"ח ביום ראשון ומאחר שר"ח ניסן ביום ראשון ר"ח אדר בשבת נמצא שבעה בו יום ששי ואמרי' פ"ק דמגילה בז' באדר מת משה רבינו. הא למדת שמה רבינו מת בערב שבת ולא בשבת. ואני המחבר מצאתי בפסיקתא בפרשת אתם נצבים אתם דמסיק התם רבנין אמרי' כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה א"ר ינאי בשם ר' יוחנן אותו היום כתב י"ג תורות שנים עשר ל"ב שבטים ואחד הניתן בארון שמא יבקשו לזייף דבר שיהו מוציאין אותו שבארון. אמר מתוך שאני עוסק בתורה שכולה חיים היום שוקע והגזירה מתבטלת. מה עשה הקב"ה? רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו. אמר איני שומע ומשה קיים בעולם. לפיכך איוב מפרשה (איוב ל', כה) אם לא בכיתי לקשה יום, שנתקשה היום כנגדו. עד כאן לשון פסיקתא. ש"מ דלאו בשבת מת דא"כ היכי כתב.

Translation: And yet, I heard from my teacher, Rabbi Yebudah Ha'Chasid that it is not correct to say that Moshe Rabbenu died at Mincha on Shabbos. We learn in the book: Seder Olam and it is also found in the Talmud Yerushalmi in the chapter that begins: Bameh Madlikin, that on the 28th day of Nisan the walls of Jericho fell and that the 28th day of Nisan was a Shabbos. If that be the case, then Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday. Perhaps you think that Rosh Chodesh Nisan fell on a Monday, but then the 28th day of Nisan would have fallen on a Sunday and the eulogy would have made on a Shabbos. Instead we must say that we are certain that Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday and since Rosh Chodesh Nisan fell on a Sunday, then Rosh Chodesh Adar fell on a Shabbos. The seventh day of Adar would then have been a Friday and that is the day that Moshe Rabbenu died as we learned in the first Chapter of Maseches Megilah. That means that Moshe Rabbenu died on a Friday and not on a Shabbos. I, the author of this work, found support for the fact that Moshe Rabbenu died on a Friday, from the following Midrash to Parshas Atem Nitzavim: Since Moshe knew that he was to die on that day, he wrote thirteen Sifrei Torah, 12 to be given to each of the tribes and one to be put in the Ark to prevent anyone from later changing what was found in the Torah. The Sefer Torah put into the Ark would be the arbiter that would resolve any disputes. Moshe Rabbenu said to himself: if I will occupy myself with writing the Torah until after sunset, I may cause the decree of death against me to be cancelled since the Torah is considered life. What did G-d do? G-d signaled to the sun to remain in the sky for as long as Moshe Rabbenu was writing the Torahs. The sun said to G-d: I will not listen to you and I will cause Moshe Rabbenu to live forever. That is the basis for

the verse in Sefer Iyov: Did I not weep for him who was in trouble? That means that the sun got into trouble for trying to help Moshe Rabbenu live forever. That ends the quote from the Midrash. We can conclude from the fact that Moshe Rabbenu wrote 13 Sifrei Torah on the date of his death that he could not have died on a Shabbos.

Professor Yaakov Gartner, in his book: גלגולי מנהג בעולם ההלכה, in the chapter entitled: אמירת תפלת מנחה פרקי אבות after שבת on שבת was instituted by the גאונים as a measure to counteract the influence of the Karaite movement. The death of משה רבינו was used as a means of discouraging the community from involving themselves in general Torah study after תפלת מנחה on שבת and in its place, study פרקי אבות because the book of אבות begins with the paragraph of משה קבל תורה מסיני. That paragraph was seen as reinforcing the legitimacy of תורה שבעל פה and supporting the claim that the Oral Law had been a part of Jewish tradition since מתן תורה.

page 70—הגאונים ראו בהנהגת אמירת מסכת אבות בשבת דרך יעילה להילחם נגד התעמולה הקראית ואמצעי חינוכי להשריש בציבור הרחב את האמונה שהתורה שבידיהם, בכתב ובעל-פה, היא התורה האותנטית והמקורית; תורת הרבנים היא התורה שנמסרה למשה מסיני, ואינם דברים שבדו הרבנים מלבם . . . אולם כדי להצדיק בעיני הציבור אמירת "אבות" בשבת בשעת מנחה, ניתן הטעם שהאמירה היא לכבוד משה שנפטר באותה שעה, וכדי להניע את הציבור מללמוד דברים אחרים נוסף הנימוק ש"חכם שמת כל בתי כנסיות מדרשות שעיר בטלים". אם אנהנו נמנעים מלימוד בשבת בשעת מנחה מפני "חכם שמת וכו'" זאת אומרת שאנו תלמידי אותו חכם, כלומר תלמידי משה רבינו, שלא כדעת הקראים הטוענים שהרבנים בדו תורה משלהם שאינו תורת משה והם, הקראים, החוזרים לתורת משה המקורית.

Translation: The Gaonim saw in the practice of reciting Pirkei Avos on Shabbos a fitting means by which to counteract the influence of the Karaites and as an educational exercise that reinforced the belief that the Torah that was in their hands, the Written Law and the Oral Law, was the authentic and original Torah. The Torah that was espoused by the Rabbis was the Torah that was given over to Moshe Rabbenu at Mount Sinai and did not consist of concepts fabricated by the Rabbis on their own . . . But in order to justify in the eyes of the community the practice of studying Avos on Shabbos at Mincha time, the reason was given that the studying of Avos was being performed out of respect for Moshe Rabbenu who died at that hour. In order to further discourage the community from studying other matters, the Rabbis added that when the religious leader of the community dies the schools of learning lie dormant. The act of abstaining from studying at that hour out of respect for a religious leader who died, was meant to be an acknowledgement that we are students of that teacher, in other words, students of Moshe Rabbenu, in contrast to the position of the Karaites who claimed that the Rabbis had fabricated a Torah of their own which was not the Torah of Moshe Rabbenu and that they, the Karaites, had returned to the original Torah of Moshe Rabbenu.

Professor Gartner further draws a link between the practice of reciting the chapter of משנה known as: במה מדליקין in שבת and the recital of a chapter of פרקי אבות at ערב שבת and the practice of reciting a ברכה before lighting candles on שבת and the practice of reciting a תפלת מנחה on שבת. All three practices were instituted in order to counteract the influence of the Karaite movement. In his opinion, our Sages instituted these practices to cause שבת to begin and to end with lessons that supported the legitimacy of תורה שבעל פה, the Oral Law.

ברכי נפשי/פרקי אבות

It is currently the practice in נוסח אשכנז to recite פרקי אבות after תפלת מנחה on שבת from שבת הגדול until שבת בראשית, ברכי נפשי, תהלים of פרק קד' and ראש השנה to פסח.

That practice does not conform with the custom provided in סדר רב עמרם גאון that פרקי אבות should be recited each שבת throughout the year. The following source verifies that few areas followed the custom of רב עמרם גאון:

ספר המנהיג' הלכות שבת עמוד קפט'—ומנהג צרפת ופרובינצא לומר פרקי אבות במנחה אחר התפילה. יש מקומות שאומרים אותן מדברות לדברות ממתן תורה עד ואתחנן. ובצרפת רוב מקומות נהגו כל ימות הקיץ שהן ימים ארוכים והעם מתבטלים ממלאכה. —עמוד קצ—ומאן דבעי למהוי חסיד לקיים מילי דברכות, ואמרי לה מילי דאבות. ויש נהגו כל ימי החורף. והמנהג הטוב לשנות פרק אחד בכל שבת ולהבין ולהשכיל בהן הטב. ומתחילין בצרפת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכו' שלא להרפות ידי בעלי תשובה, ועמי הארץ שאינן עוסקין בתורה ובמצות כראוי שלא יאמרו אבדה תקותנו, שיש שכר לפעולתן ושבו בנים לגבולם.

Translation: It is the custom in France and Provence to recite Pirkei Avos after Tefilas Mincha on Shabbos. In some places, Pirkei Avos is read each Shabbos between Shabbos Parshas Yisro when the Ten Commandments are read and Parshas V'Eschanan when the second version of the Ten Commandments are read. Most places in France read Pirkei Avos on the Shabbosim that fall in the summer when the day is long and the community is idle from work. Those who want to be pious might think it wise to study Brachos. But it would be better if they study Pirkei Avos. Some follow the custom of reciting Pirkei Avos on Shabbosim in the winter. The best practice is to study one chapter each Shabbos and to try to understand each section well. In France before reciting Pirkei Avos, they begin with the paragraph: Kol Yisroel Yaish Lahem Chelek L'Olam Ha'Bah (every Jew has a place in the Next World). This is done so as to not question the status of those who are returnees to observant Judaism and those who are uneducated. If not for the words in that paragraph, those individuals who may not be as involved in Torah study nor in the appropriate performance of Mitzvos might lose hope that they will merit entrance into the Next World. They need to be reassured that they receive merit for their efforts. May G-d return us to our land.

ספר כלבו סימן מ'—ומותר להתעסק בתלמוד שהרי מנהג בכל ארץ אשכנז לומר מסכת אבות בקיץ ובחורף, ויש מקומות שאומרים אותן מפסח עד שבועות ולא עוד, ויש מקומות שאומרים אותן משבועות ועד סוכות, ויש מקומות שאומרים אותן משבת וישמע יתרו עד שבת מסעי וסימן ממתן תורה ועד משנה תורה משה קבל תורה, והכל לפי המנהג. וכל פעם ופעם מתחילין קודם הפרק כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כדי להפיס דעת עמי הארץ מתחילין באותה בבא והוא ראשית פרק אחרון של מסכת סנהדרין, ויש מקומות שאומרים שני פרקים בכל שבת ושבת, ומקומות שאינן אומרים רק פרק אחד והכל לפי המנהג, ואחר הפרקים יאמר החזן קדיש על ישראל ועל רבנן,

Translation: It is permitted to engage in Torah study after Mincha on Shabbos as we see that it is the custom in

1. Rabbi Abraham son of Rabbi Nathan also known as the ibn Yarchi was born in Lunel, Provence, c. 1155. For some years he lived in Toledo, Spain, where he sat on the court together with Rabbi Meir haLevi Abulafiya (Remah) and Rabbi Yitzchak ben Rabbi Meir ibn Megas (a grandson of the Rabbi Isaac ibn Megas, Ri Migash). Other periods he lived in France and Germany. During his wanderings, he noted the differences in custom between various communities, and later composed Manhig Bnei HaOlam (also known as HaManhig) recording them. He died in Toledo, 1215. (Bar-Ilan Digital Library)

Ashkenaz to recite Pirkei Avos in the summer and winter. In other places it is the practice to recite Pirkei Avos from Pesach to Shavuot and not after. There are other places where they recite Pirkei Avos from Pesach to Succos. Some other places recite Pirkei Avos from Shabbos Parshas Yisro to Shabbos Parshas Maasei. This practice was instituted to support the belief that on Mount Sinai, Moshe received all that is written in the Torah from the Ten Commandments to what is found in Parshas Ma'asei (the end of Sefer Ba'Midbar). Each community follows its own custom. Before reading Pirkei Avos it is customary to begin with the paragraph: Kol Yisroel Yaish Labem Chelek L'Olam Ha'Bah in order to ease the minds of those who are uneducated. That is a selection from the Talmud which is found in the last chapter of Maseches Sanhedrin. Other places recite two chapters each week and some places read only one chapter per week. Each community follows its own customs. After reciting Pirkei Avos, the prayer leader recites Kaddish D'Rabbanan.

The **טור** refers to a custom to recite a chapter of **פרקי אבות** at **שחרית** on **שבת**:

הטור אורה חיים הלכות שבת סימן רצ"ב-ונוהגין באשכנז לומר פרקי אבות במנחה וכך כתב רב עמרם. ובספרד אומרים אותם בשחרית.

Translation: It is customary in Ashkenaz to recite Pirkei Avos at Mincha. That is what Rav Amrom wrote. In Spain it is their custom to recite Pirkei Avos on Shabbos morning.

Rabbi Yom Tov Gaughin in his book: **כתר שם טוב** tries to explain why some Sephardim recited **פרקי אבות** at **שחרית** on **שבת**:

כתר שם טוב-חלק ג', page 368-ואני אתן טעם למנהג ספרד הישן שהיו קוראין אותה בשחרית, משום שאם באו לקרותה במנחת שבת, הלא במנחת שבת מת מרע"ה, ומשום הכי תקנו במנחת שבת לומר צדקתך וכמו שארז"ל חכם שמת או נשיא כל בתי מדרשות בטלין וכמו שכתב הרב מחזור ויטרי וזה לשונו: ומה שאין אנו עוסקין לא מפני שאסור אלא מפני כבודו של משה שנפטר באותה שעה וכו', אבל כאשר שמעו עדותו של רב שר שלום גאון שהעיר שמנהג רבינו בבבל שאחר תפלת המנחה בשבת שונין אבות וקנייני תורה, אז מצאו לנכון לשנות מנהגם הישן וסיפחו הקריאה של מסכתא זו קודם המנחה בעת שהקהל מתאספים להתפלל, וטעם שמקדימין קריאתה קודם המנחה, משום שמא הצבור ימהרו לעזוב הבית הכנסת לאכול סעודה שלישית תקנו לקרותה קודם המנחה זהו הג"ל בטעם הדבר, והבוחר יבחר.

Translation: I will try to explain an old custom among Sephardim to read Pirkei Avos on Shabbos morning. They were concerned that if they left the recital of Pirkei Avos for after Tefilas Mincha, an issue would be raised about the fact that Moshe Rabbenu died at Mincha time which is why the practice began to recite three verses each of which begins with the word: Tzidkascha. That concern is based on what we learned that if a scholar dies or the head of the community dies, all the schools close, as a sign of respect. This was explained by the Machzor Vitry as follows: the reason that we refrain from regular study at Mincha on Shabbos is not because it is prohibited but rather out of respect for Moshe Rabbenu who died at that hour, etc. But after hearing the testimony of Rav Sar Shalom Gaon that it was the custom of his teacher in Babylonia that after Tefilas Mincha on Shabbos they would study Pirkei Avos and the additional chapter of Kinyan Torah, the Sephardim changed their ancient custom and moved the recital of Pirkei Avos to before Tefilas Mincha on Shabbos as the congregation congregates to recite Tefilas Mincha. They would recite Pirkei Avos before Tefilas Mincha out of concern that members of the congregation would be so anxious to eat Seuda Sheleishis that they would rush out of the synagogue immediately after Mincha. To avoid that possibility, they began the practice to recite Pirkei Avos before Mincha. That appears to me to be the reason. If someone wishes, they can try to uncover a different explanation.

להבין את התפלה

The practice of reciting ברכי נפשי after תפלת מנחה on שבת from בראשית until שבת הגדול is not followed by Sephardim. It became the practice among Ashkenazim only in the 1400's². The following source explains why ברכי נפשי is recited during that time period each year: לבוש אורה חיים סימן תרס"ט – שבת שאחר חג נקרא שבת בראשית, לפי שקורין בו פרשת בראשית . . . וקורין בראשית ומפטירין בישעיה [מב, ה] כה אמר האל – ה' בורא שמים וגו', שהוא מעין הפרשה המדברת בבריאת שמים וארץ. ומברכין החדש . . . למנחה באותו שבת נוהגין להתחיל לומר ברכי נפשי, והטעם שמתחילין אותו בשבת זה, משום שכל אותו המזמור מדבר בענין מעשה בראשית לכך מתחילין אותו בשבת של פרשת בראשית, וקורין אותו משם ואילך בכל השבתות במנחה, כדי לזכור עניין מעשה בראשית באפוקי יומא שבת שהוא זכר למעשה בראשית.

Translation: The Shabbos that follows Succos is called: Shabbos Bereishis because on that day we read Parshas Bereishis . . . we read Parshas Bereishis and we read the Haftorah from Yeshayahu (42, 5): Ko Amar Ha'Kail Hashem Borei Shamayim etc., words that reflect the theme of the Parsha, the creation of heaven and earth. On that day, we also announce the date of the upcoming month. At Mincha on Shabbos Bereishis, we begin to recite the Chapter of Tehillim (104) that begins with the words: Barchi Nafshi. We begin to recite Barchi Nafshi on that Shabbos because the theme of that chapter of Tehillim is the creation story. That is why we begin to recite it on Shabbos Bereishis. We continue to read it each succeeding Shabbos at Mincha in order to be reminded of the creation story at the end of Shabbos since we celebrate Shabbos each week as a reminder of Creation.

וג"ל שמה שקורין הט"ו שיר המעלות עמו, הוא גם כן מהאי טעמא, שהרי אמרם דוד כשברה השיתין וקפו תהומות ובעי למשטפי עלמא לחזור אותו לתוהו ובוהו ח"ו כדאיתא במדרש נירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב], ועל ידי אלו הט"ו שיר המעלות חזר התהום לאחוריו ונעשה קיום למעשה בראשית, לכך אומרים אותו גם כן עם מזמור של ברכי נפשי, ואומרים כן ברכי נפשי ושיר המעלות עד שבת הגדול, שאז נוהגין לומר במנחה ההגדה מעבדים היינו עד לכפר על כל עוונותינו, כדי לזכור גם יציאת מצרים ביום שבת הגדול שנעשה בו הנס הגדול במצרים כדאיתא לעיל סימן ת"ל. ומה שאין אומרים לא ברכי נפשי ולא פרקים בשבתות שחל בהן יו"ט, היינו משום דקי"ל בכל הימים טובים חציו לה' וחציו לכם: וכיון שהוא במנחה שהוא אחר חצות שהיא כחצי שלנו, אין אומרים כלום, מה שאין כן בשאר שבתות השנה שהם כולם שבת לה', וכיון שעריכין להפסיק מלומר בשבת שחל ביו"ט עצמו, לכך אין אומרים כלום גם בשבת דחול המועד ושבתות שבינתיים, כגון בין ראש השנה ליום הכפורים או בין יום כיפור לסוכות, ג"ל. ובקצת מקומות אומרים משכיל לאסף (תהלים עד) משום דכתיב בו אתה הצבת כל גבולות ארץ וגו'.

Translation: It appears to me that we recite the 15 chapters of Shir Ha'Ma'Alos on Shabbos at Mincha for a similar reason. King David composed those chapters "When David dug the Pits and the Deep rose up and threatened to submerge the world". Thereupon King David uttered the fifteen Songs of Ascent and caused the waves of the Deep to subside. It was because of the 15 chapters of Shir Ha'Ma'Alos, that the abyss receded and an act of creation occurred. That is why we recite the 15 Shir Ha'Ma'Alos together with Barchei Nafshi. We recite both until Shabbos Ha'Gadol because on that day at Mincha we recite a section of the Haggadah, from Avodim Ha'Yeenu until L'Caper Al Avonoseinu. We do so in order to commemorate the Exodus from Egypt on Shabbos Hagadol when a great miracle occurred in Egypt, as we learned in Siman 430. We do not recite either Barchei Nafshi or Shir Ha'Ma'Alos when Shabbos falls on a Yom Tov because we believe that Yom Tov must be celebrated

2. ברכי נפשי-מאסף לעניני הינוך והוראה-ח' – תפלה - Mayer Weiss-page 221 (available for downloading from www.hebrewbooks.org or the Beurei Hatefila Institute website).

half for G-d and half for own pleasure. Since we read *Barchei Nafshi* and *Shir Ha'Ma'Alos* at *Mincha* which falls during the second half of the day and represents that part of the day devoted to our pleasure, we do not say those chapters of *Tehillim*. That is not the rule on *Shabbos* which is considered a day devoted totally to G-d. Because we do not recite those chapters of *Tehillim* on a *Shabbos* on which *Yom Tov* falls, we also do not say them when *Chol Ha'Moed* falls on a *Shabbos* or when a *Shabbos* falls between holidays like the *Shabbos* between *Rosh Hashonah* and *Yom Kippur* or the *Shabbos* between *Yom Kippur* and *Succos*. In some places it is their practice to recite Chapter 74 of *Tehillim*, *Maskil L'Asaf*, because in it is found the verse (17): You have set all the borders of the earth; You have made summer and winter. (It is a chapter of *Tehillim* that also deals with Creation).

Perhaps the article entitled **מאסף לעניני חינוך והוראה-ה'תפלה** in **ברכי נפשי**, written by Mayer Weiss, provides an explanation as to why the practice began to recite **ברכי נפשי** in place of **פרקי אבות** during the winter in areas that followed the Ashkenazic practices. His article is an attempt to answer why the chapter begins with the line: **ברכי נפשי את ה'** and ends with the same words:

ברכי נפשי את ה'. In his opinion, both lines are an invitation that a person calls out to himself to bless G-d. Why did the composer of the chapter both at the beginning and at the end of the chapter, ask us to invite ourselves to bless G-d? He suggests the following explanation:

page 253—ואילו בעל המזמור שלנו בזמנו את נפשו לברך את ה' בלי לנמק את זימונו, מתכוון לברכו בלי כל סיבה מיוחדת, אך ורק מפני שהרגשתו אומרת לו כי הברכה גאה ויאה לה'. בגשת בעל המזמור לביצוע זימונו מברך הוא את ה' על מהותו, על שהוא גדול מאוד בלי הנמקה. את ביטוי גודלו הוא רואה בגדולי הבריאה העומדים בשירותו. ההסתכלות בבריאה גוררת הרהורים במעשה הבריאה עצמו ומכאן בה בטחת הבריאה שבה מתגלית חכמת ה'. כך מתגבשת הרגשתו של בעל המזמור להכרה שהחכמה המשתקפת בבריאה היא היא שעליה יש לברך את ה'. המחשת חכמה זו מעצבת בו הכרה חדשה, שיש לברך את ה', כי הברכה, ברכת האדם, גחוצה כדי שיהיה כבוד ה' לעולם. בסיום המזמור בחזור בעל-המזמור על זימונו העצמי, מזמן הוא את עצמו לברך את ה' מטעם זהו לשם זה.

Translation: It appears that the composer of this chapter is inviting himself initially to bless G-d without having a specific reason to do so. He is thinking that he should feel the need to bless G-d for no particular reason, only because his inner feelings tell him that it is appropriate and a nice gesture for him to do so. When the composer executes his invitation, he blesses G-d for G-d's essence; that G-d is great and that there is no need to justify issuing that blessing by saying more than that. He then proceeds to describe G-d's greatness as witnessed from all that G-d created to serve Him. Examining the acts of Creation causes the composer to be emotionally moved by Creation itself. That examination leads the composer to feel a sense of certainty concerning Creation through which is revealed the wisdom of G-d. The composer then begins to recognize that He needs to bless G-d for the wisdom that G-d revealed through Creation. This tangible exhibition of wisdom leads to a new recognition, that it is necessary to bless G-d, because the blessing of man is an important act and it is by Man blessing G-d that G-d's place is recognized in this world. At the end of the chapter when the composer repeats his invitation to himself, he is asking himself to bless G-d out of recognition that the act of creating the world proves the greatness of G-d.

In winter, when the fields lie dormant, often covered with snow, evidence of G-d's hand in Creation is more difficult to recognize than during other parts of the year. Reciting **ברכי נפשי** reminds us of two reasons to bless G-d; for no reason and for the reason that G-d's greatness is revealed through His creation.

זמירות של שבת

The זמירות that we sing during the meals on שבת should be viewed as examples of Jewish Liturgy. As a result, our study of the תפילות of שבת would be incomplete if we did not trace the origin of the practice to sing זמירות during שבת meals. The earliest reference to זמירות is found in the מחזור ויטרי:

מחזור ויטרי סימן קנח—ולאחר סעודה נהגו לומר זמירות. יקר יום שבת תגדיל'. בברית שלום וחיים. וקדשתו ויהי מבדיל. בין ישראל לגוים. . .

Translation: After the meal, it is customary to sing songs. Yikar Yom Shabbos Yagdil. . .

In his next paragraph, the מחזור ויטרי provides the following:

מחזור ויטרי סימן קנט—כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו. . .

Based on its appearance in the מחזור ויטרי, we can confirm that the פיוט of כל מקדש שביעי was among the earliest of the זמירות of שבת.

The מחזור ויטרי further provides that זמירות should be sung at מוצאי שבת:

מחזור ויטרי סימן קנ—ומה שאומרים זמירות במוצאי שבת מנהג כשר הוא. משל לבני מדינה המלואים את המלך בקולות וכנורות ונבלים. כך ישראל מלוין את השבת שהיא מלכה בשמחה ובשירים: כך נזרקה מפי ר' יוסף טוב עלם בר' שמואל זצ"ל:

Translation: The custom of singing songs at Motzei Shabbos is a proper practice. It can be compared to the citizens of a country accompanying, with song and music, their king as he departs. So too, the Jewish People accompany Shabbos, as if it were a bride and a queen, with song and joy, as Shabbos departs. So declared Rabbi Yosef Tov Elem.

Some other ראשונים refer to זמירות but as part of the prayer service of שבת מוצאי:

ספר המנהיג הלכות שבת עמוד קצח—מנהג ספרד לומר זמירות לפני ההבדלה בבית הכנסת, ובצרפ' ובפרובינצ' בביתם, וראיתי במדרש משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשיר ובתושבחו', ושבת מלכה וכלה כדאמ' בשבת פ' כל כתבי הקודש, בואי כלה בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. אב"ן. ואנו אומ' בב"ר ויכל א—להים ביום השביעי אמ' הקב"ה בואו ואמרו שירה פנים חדשות באו לכאן, כלו' כהכנסת הכלה הבאה מחדש. ומה שנהגו בספ' לאומרו בבית הכנס' מפני רוב העם שאין נזהרין בהן ושאיין להם יין להבדיל ויוצאי'—עמוד קצט—ידי חובתן בכך. וזה שמשוררים בכל גבול ישראל מאליהו הנביא לפי שהוא הוא

1. This פיוט was authored by Rabbi Yehudah Ha'Levi. A copy of the song together with a Hebrew commentary is included in the Supplement to this week's newsletter.
2. I could not help but notice this odd choice of words to describe the act of declaring.

המבשר שיבוא לנו במהרה לפני המשיח, כדכתי' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא, וכבר מובטח להם לישראל שאין אליהו הנביא בא בערבי שבתות וי"ט מפני הטורה, כדאי בערובי ויבוא לנו המבשר במוצאי שבת, שבזכות שבת הצור י-י ואל ובא לישראל ולציון גואל. אב"ן הירחי.

Translation: It is a custom in Spain to recite words of song in synagogue before performing Havdalah. In France and Provence, it is the practice to do so at home. The basis for this practice is found in a Midrash where we find Shabbos compared to a bride and to a queen who is being accompanied with song and words of praise. So too we learned in Maseches Shabbos, the chapter that begins: Kol Kisvei Kodesh: some Rabbis would declare on Friday afternoons: Let us go out to greet the bride, towards Shabbos, the Queen. Similarly, the Midrash Bereishis Rabbah comments on the words: and G-d completed His work on the seventh day: G-d said: go and sing songs, fresh guests are coming to greet the bride; in other words: Shabbos enters each week like a newly married bride. In Spain they recite the songs in synagogue because most of the community would not recite the songs if it were left for them to do so at home and because they may not have wine at home with which to recite Havdalah. They fulfill their obligation through the Havdalah that is recited in synagogue. Some of the songs are focused on Eliyahu Ha'Navi because he is the one who will bring the news as to when the Moshiach will come, as it is written: Note that I will send Eliyahu Ha'Navi to you. It has been established that Eliyahu Ha'Navi will not come on Erev Shabbos nor on Erev Yom Tov because his arrival would interfere with the preparations for those days, as we learned in Maseches Eruvin, that the one to bring the news will come on Motzei Shabbos because the Moshiach and the redemption will arrive as a reward for observing Shabbos.

While referring to the recital of זמירות on שבת, the ספר הרוקה provides us a glimpse as to how some fulfilled the requirement of שלש סעודות in his era:

ספר הרוקה הלכות שבת סימן נד-סדר סעודת שבת, יושבין על שלחן הערוך ומברכין בפ"ה כדאמר בפ' ערבי פסחים (ד' קו) דהוי קדושא רבא ונוטלי' ידיהם ומברכי' על נטילת ידיים ובוצעין המוציא על שתי ככרות ואוכלים כל צורכן לאחר שאכל התבשי' שהטמין. יש מזמרי' זמירות ושבה בשבת להקב"ה ואוכלי' אחרי כן קנוח סעוד' דגים או עופו' או פירו' להיות ג' סעודות אחת בע"ש ואחת בהשכמה ואחת קנוח סעודה דאמרינן במס' סוכה בפ' כל הישן (ד' כז) אם השלים במיני תרגימא יצא ויש ולאחר שאכלו התבשיל יברכו בהמ"ז ויטלו ידיהם ויבצעו המוציא על ב' ככרות ויאכלו קנוח סעודה ויברכו בהמ"ז מפני שאין רוצין לבטל את בית המדרש שדורש החכם כדאמר בפ' השולח (ד' לח) משפחה אחת היתה וכו'. ובמקום שאין דורשין יקבעו אכילתן סמוך למנחה כדאמר בפ' כל כתבי הקדש (ד' קיח):

Translation: The order of the Shabbos day meal is as follows: we sit by a set table and recite a Bracha over the wine, as we learned in Maseches Pesachim, the chapter entitled: Arvei Pesachim that we must say the long Kiddush³ and then wash our hands, recite the Bracha of Al Netilas Yadayim and then recite Ha'Motzei over two loaves. We eat until we are satisfied including the dish that was put aside before

3. This word expresses the opposite of what is the reality. In reality, we recite a short Kiddush on Shabbos day.

להבין את התפלה

Shabbos. Some sing songs of praise to G-d during the meal and then eat a dessert of fish or fowl or fruit in order to fulfill the obligation to eat a third meal on Shabbos. One meal is eaten Friday night and one meal is eaten Shabbos day and is followed by a dessert that satisfies the requirement for a third meal, as we learned in Maseches Succos, Chapter Kol Ha'Yashain (27) if he completes his obligation to eat three meals with a dessert, he fulfills his obligation of eating three meals on Shabbos. Some say that after eating the main meal on Shabbos afternoon, he should recite Birkas Hamazone, then wash his hands again and recite Ha'Motzei on two loaves, eat his dessert and then recite Birkas Hamazone again. All this is done so as to not take away any time from learning. That is a reference to the practice of having a scholar make a presentation on Shabbos afternoon as we learned in the chapter titled: Ha'Sholai'ach (38) there was one family etc. In places where no learning programs are held on Shabbos, they should follow the practice of eating the third meal just before Mincha as we learned in the chapter entitled: Kol Kisvei Ha'Kodesh (118).

Two of the זמירות that are part of our liturgy have been the subject of some Halachic discussion: i.e. שלום עליכם and צור משלו. According to Naftali Ben Menachem, author of the book: זמירות של שבת, the פיוט שלום עליכם was a late addition to the סידור. It appears for the first time in the book: תקוני שבת published in תש"ה (?) and is attributed to the צפת מקובלים. On page 103 of his book, Rabbi Ben Menachem reports on some of the objections to reciting the complete version of this פיוט:

יש והביעו דברי התנגדות לנוסח התפילה. ר' חיים מוולוז'ין, למשל, התנגד לו משום ש"אין לבקש מהמלאכים כי אין להם כח מאומה והכל אצלם בהכרח, כאשר האדם זוכה מוכרחים הם לברכו ואם לאו אז חס ושלום בהכרח מקללו. עיין: סדור אשי ישראל.

Translation: Some raised objections concerning the wording of the Piyut: Shalom Aleichem. Rabbi Chaim of Vilozhin, for example, objected to the fact that we direct a request to the angels (Borchuni L'Shalom, bless us with peace). The angels do not have any discretionary authority. They react by bestowing upon a person what he deserves. If a person merits being blessed, he will be blessed but if a person does not deserve to be blessed, he is leaving himself open to being cursed. For more information consult the Siddur Ishai Yisroel.

A second objection:

ר' יעקב עמדין כותב בסידורו (עמודי שמים, אלטונא חק"ה, דף שמה, א): "ראה בכמה סדורים נדפס בבואכם בצאתכם, מה שלא יצדק כלל בלשון. וכאלה השבושים עוד מה שכתוב ממלך מלכי המלאכים, שאין לו הבנה וקשר בענין. גם יש להפליא עוד על מה זה שלח המלאכים ופטרם לשלום, הלא טוב שיתעכבו יותר וישמחו גם בסעודה, אם היא כתקנה וכראוי לה, בודאי תדב שמחתם ויוסיפו לו ברכתם, ולמה ימהר לשלחם מזה (הלואי ישארו אצלנו לעולם, כי אז נשמר בכל דרכנו, כי לכך באו עמנו ככתוב⁴) אולי נתיירא שלא יראו דבר שאינו כהוגן, ודואג שלא יפרשו מעצמם מתוך כעס, לפיכך נתחכם לפטרם בפיוס. ומנהגי לקבל המלאכים ולומר: שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך מ"ה הקב"ה

4. כי מלאכיו יצוה לך, לשמרך בכל דרכיך.

בלבד, כדי שלא לשנות המנהג מכל וכל אלא נותן שלום". ותיקון זה של ר' יעקב עמדין (מלך במקום ממלך) נתקבל גם על-ידי ר' יצחק בער ב"סדר עבודת ישראל" שלו.

Translation: Rabbi Yaakov Emdem writes in his Siddur (Amudei Shamayim, Altoona, page 245, side 1): "Notice that in many Siddurim, the Piyut of Sholom Aleichem is written with lines that begin: B'Boachem and B'Tzeischem, which does not fit the wording of the lines. A similar error is found concerning the words: Mi'Melech Malachei Ha'Milachim. The "Mem" does not fit and has no relationship to what is written in the poem. It is also surprising that we direct the angels to leave and bid them go in peace. Would it not be preferable to have the angels stay awhile and be joyful in observing the meal. If the meal is conducted properly, will the angels not bestow an even greater blessing? Why rush them out of the house? (Would it not be wonderful if the angels could stay with us forever? Then we would be guarded by them all our lives. Is that not the reason that they came? Is that not implied in the verse that we recite following Sholom Aleichem?) Maybe we send the angels away because we are concerned that they will witness some inappropriate behavior during the meal. That would cause them to leave out of anger. So, instead, we devised a plan of asking them nicely to leave. My practice is to welcome the angels and to say the first stanza only: Sholom Aleichem . . . That way I am following the practice to recite the poem and extend a welcome to the angels." The correction suggested by Rabbi Emden to remove the extra "Mem" from before the word: Melech was accepted by Rabbi Yitzchok Baer in his Seder Avodas Yisroel.

The objection expressed by Rabbi Yaakov M'Emden was a concern in Sephardic circles as well. Their solution was to add a "ב" to the word: **צאתכם**. The word then means "when you leave" and not simply "leave." Along those lines, Nusach Morocco added a paragraph that begins: **בשבתכם לשלום**, meaning: while you remain. Both changes are meant to convey the message that the angels are welcome to remain for as long as they wish.

The **צור משלו: פיוט** is included within the **זמירות** of **שבת** despite the fact that it does not contain any references to **שבת**. It is viewed as a **פיוט** that was authored to be recited as an introduction to **ברכת המזון**. When you study its words carefully you see that the first paragraph of the **פיוט** represents a summary of the first **ברכה** of **ברכת המזון**. The second paragraph summarizes the second **ברכה** of **ברכת המזון** and the third paragraph is a summary of the third **ברכה** of **ברכת המזון**. From a question posed to the former Sephardic Chief Rabbi Ovadia Yosef it would appear that some avoid reciting the **צור: פיוט** because the first three paragraphs of **צור משלו** contain the words necessary to fulfill the obligation to recite **ברכת המזון**. If that be the case, reciting **ברכת המזון** after reciting the **צור משלו: פיוט** would render the **ברכות** of **ברכת המזון** into **ברכות לבטלה**. In his response found in 'שו"ת שיח יצחק סימן קסא', Rabbi Yosef reviews other circumstances where we might be inadvertently fulfilling obligations without our recognizing that we are doing so. By the examples given in his Response, it is clear that Rabbi Yosef was agreeing that it would be prudent to avoid reciting the **צור משלו: פיוט** during the **שבת** meal.

קלה

יְקַר יוֹם הַשַּׁבָּת

קלה.

ג. אך דבר לשון, כמו = ואלה רק דברים בעלמא כשהם (אדום וערב) אומרים להשוות את ימי מנוחתם הם אל השבת של ישראל.

ואמר החבר, "כנור" מאמר ג, ט: "וכן שאר הדמיונים לא יכלה אומה מן האומות (ובדפוסים הצנווריים הנוצריים כתוב: "שמעאל ופרס") להתדמות אלינו בדבר. הלא תראה אשר קבעו יום למנוחה במקום יום השבת, היוכלו להתדמות אלא כאשר ידמו צורות הצלמים (בדפוסים הצנווריים: "הציריים") אל צורות בני האדם החיים".

ה. קדר = ישמעאל; דיסון = אדום; בעלי האמת = בעלי האמונה האמתית, כלומר, בני ישראל; ישיא, שד"ל מבאר: יטעה.

ו. עדים = בגדי סחי ומאוס (ישעיהו סד, ה) הם מדמים לעדיי יקר; המתים. בשם זה = המשורר שלנו בספרו "הכנור" קורא את העמים הרשעים בשעה שאת אומה הישראלית הוא מצייץ בשם "חיים" או "האומה החיה".

ז. שד"ל מעיר: המשורר קורא לשביתת יום השבת בשם כסא ממלכה.

י. בצלו — איכה ד, י.
יב. ירמיהו כב, כג: יושבת בלבנון מקוננת בארזים.

יד. יחזקאל סז, יד: ויצא לך שם בגוים.

יח. המחולל — שם לו, כב.

בְּבִרְיֵת שְׁלוֹם וְחַיִּים.

בֵּין יִשְׂרָאֵל לְגוֹיִם.

וְהָאִמְרִים אֲדֹדְבֵר לְשׁוֹן, לְדַמּוֹת יְמִיהֶם לְיוֹם קָדְשִׁי:

אָדוּם מְקַדֵּם — לְיוֹם רֵאשׁוֹן, עֶרֶב מְאַחֵר — לְיוֹם שְׁשִׁי;

תַּעֲתוּעַ קָדֵר וְדִישׁוֹן — אֵיךְ בְּעֵלֵי הָאֲמֵת יִשְׂאִי ?

יְדַמּוּ עֵדִים לְעֵדִיִּים וְהַמֵּתִים אֶל־הַחַיִּים !

וְיַמְהֵלֶשְׁכֵנִי הַמְּבַקְשִׁים לְעֵלוֹת לְכַסֵּא מְמֻלָּה

מְנוּחַת אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְשֵׁם צִוָּה אֶת־הַבְּרֻכָּה ?

תַּחֲלֶה לְמַקְרָאֵי קָדְשִׁים מִיְמֵי בְּרֵאשִׁית נְמֻשָּׁה,

פְּרִי מַצֹּתָו עֵץ חַיִּים בְּצֵלֹו נְחִיָּה בְּגוֹיִם.

וְיִגְוֶלָה לְשִׁמְךָ מְבַהֲנָת וְשִׁמְךָ בְּיָדָה לְמַשְׁעָנָת.

הִיְתָה בְּחִיקָה מְקַנְנָת וְעַל־שִׁלְחָנָה מְרַנְנָת.

שִׁבְעָה בְּמִן מְעַדְנָת וְעוֹד הוֹתַרָה צִנְצֻנָת.

מִיַּדְעַת זֹאת בְּאִיִּים וַיִּצְא לָהּ שֵׁם בְּגוֹיִם.

הַזֹּסֶף, אֵל, יְדָה שְׁנִית לְחַדֵּשׁ מְלוּכָה קְדַמוּנִית

לְהִלָּכֵת קַדְרִנִּית פּוֹזְרָה שְׁמַאֲלִית וְיִמְנִית,

וְהַשֵּׁב בְּהֶנָּה אֶהְרֹזִית, וְתִכּוֹשׁ עֶרְבִית וְיוֹנִית

וְתִקְדֵשׁ בְּמַחְנֶה לְיוֹם שְׁמֶךָ הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם !

הבדלה AND קידוש על היין THE LINK BETWEEN

הבדלה and קידוש על היין are presented in Rabbinic literature as parallel activities. The link between the two was forged when the two activities were instituted at the same time: תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג' עמ' א'—אמר ליה רב שמן בר אבא לרבי יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות.

Translation: Rabbi Shemen son of Abba said to Rabbi Yochanon: it would appear that the Men of the Great Assembly instituted and composed for the Jewish People, the following: Brachos, Prayers, Kiddush and Havdalah.

The two activities are viewed as twin obligations:

רמב"ם הלכות שבת פרק כט'—הלכה א'—מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר (שמות כ') זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבת וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

Translation: It is a positive commandment based in the Torah to declare the sanctity of Shabbos with words, as it is written (Shemos 20): Remember to declare the sanctity of Shabbos. This means: remember Shabbos with words of praise and with a declaration of its sanctity. The need to remember Shabbos applies to both its commencement and its departure; in its commencement by reciting Kiddush and in its departure by performing Havdalah.

Of the two, קידוש and הבדלה, it is easy to explain the reason to recite קידוש; it is necessary to declare the sanctity of the day. But why is it necessary to recite הבדלה? Is it not enough that שבת ends astronomically?

סידור הגאונים המקובלים והחסידים—כרך שביעי—דף קל"ט—נמצא א"כ שכללות מוצאי שבת היא ההבדלה והיא החכמה והיא המרמזת על התחלת בריאת העולם בחכמה. וזהו הרמז הנפלא של הבדלת התפלה בברכת אתה חונן לאדם דעת, מתוך שהיא חכמה קבעה בברכת חכמה.

Translation: What the departure of Shabbos represents can be understood through the performance of Havdalah. Havdalah requires the mental capacity to distinguish. The Havdalah ceremony celebrates the commencement of the Creation of the world which was undertaken through intelligence. That explains why Havdalah is recited in the Bracha in which we acknowledge G-d benefice in granting man intelligence. Havdalah is an act of intelligence that should be acknowledged in a Bracha that celebrates intelligence.

קידוש and הבדלה share the attribute of being acknowledgments of acts of G-d. Not only are we required to acknowledge that G-d completed His work on the sixth day and rested on the seventh, which is performed through קידוש, we also need to acknowledge that G-d

created the world in six days. That is the purpose of הברדלה; to declare at the beginning of each week, that we acknowledge that G-d created the world in six days. That declaration must be performed as soon as we believe that שבת has astronomically ended. הברדלה therefore consists of two elements; i.e the declaration of our belief that G-d created the world in six days and the need to do so as soon as שבת has astronomically ended. The importance of performing both acts are the basis of the following disagreement as to why we need to recite הברדלה in the ברכה of חונן הדעת:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג' עמ' א'—הברדלה בחונן הדעת. מאי טעמא? אמר רב יוסף: מתוך שהיא חכמה קבעה בברכת חכמה; ורבנן אמרי: מתוך שהיא חול לפיכך קבעה בברכת חול.

Translation: Havdalah must be recited in the Bracha of Chonain Ha'Da'As. Why? Rabbi Yossef said: because Havdalah celebrates acts of intelligence, it must be acknowledged in the Bracha that celebrates intelligence. The Rabbis say: because it is the first of the middle Brachos that are recited on weekdays, we must perform Havdalah at the first moment available to us to perform Havdalah.

רב יוסף maintains that we must recite הברדלה in the ברכה of חונן הדעת because it is in the ברכה of חונן הדעת that we thank G-d for His gift to man of mental capacity. Without mental capacities, we would not have the ability to recognize that G-d created the world in six days. The רבנן maintain that it is necessary to declare our belief that G-d created the world in six days at the first opportunity available to us within a prayer service. When is the first opportunity? In the ברכה of חונן הדעת, which is the first of the middle ברכות that we recite on weekdays. From this view of the ברכה of חונן הדעת we can conclude that the ברכה of חונן הדעת was chosen to be the first of the middle ברכות on weekdays because we must recite הברדלה before we can recite any of the other middle ברכות of שמונה עשרה on weekdays.

The תלמוד ירושלמי provides a second explanation:

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ה דף ט טור ב' /ה"ב—אמר תמיהני היאך ביטלו חונן הדעת בשבת, אם אין דיעה, תפילה מניין? וכה, אם אין דיעה, הברדלה מניין?

Translation: He said: I am amazed that we omit the Bracha of Chonain Ha'Da'As on Shabbos. If not for the gift of intelligence, on what would prayer be based? And if there is no intelligence, on what is Havdalah based?

The link between קידוש and הברדלה also explains the following disagreement:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג' עמ' א'—משנה. מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים, והברדלה בחונן הדעת; רבי עקיבא אומר: אומרה ברכה רביעית בפני עצמה; רבי אליעזר אומר: בהודאה.

להבין את התפלה

Translation: Mishna: We refer to G-d's power to produce rain in the second Bracha of Shemona Esrei. We ask G-d to produce rain in the Bracha of Bircas Ha'Shanim and we recite Havdalah in the Bracha of Chonain Ha'Da'As. Rabbi Akiva says that Havdalah should be recited as an independent Bracha and as the fourth Bracha of Shemona Esrei on Motzei Shabbos. Rabbi Elazar says that Havdalah should be recited as part of the Bracha of Hoda'Ab (Modim).

רבי עקיבא takes the position that הברלה needs to be recited as an independent ברכה and as the first of the middle ברכות to be recited on מוצאי שבת because he viewed the requirement to declare the beginning of the new week as an affirmation in our belief that G-d created the world in six days as being equal to the requirement of declaring the sanctity of the day of שבת. Just as the declaration of the sanctity of שבת is made as an independent ברכה on שבת, so too the declaration of our belief that G-d created the world in six days (i.e. הברלה) must be made as an independent ברכה.

תפלה and הברלה are further linked by the fact that each are recited both as part of קידוש and על הכוס, over wine. They further share the fact that there were times in Jewish history when wine was scarce or expensive and precluded many from having the ability to fulfill either קידוש or הברלה over wine:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג' עמ' א' – נחזי היכן תקון. – אמר ליה: בתחילה קבעוה בתפלה, העשירו – קבעוה על הכוס, הענו – חזרו וקבעוה בתפלה.

Translation: Let us see the point at which they chose to have the people recite Havdalah. At first, Havdalah was made part of Shemona Esrei. Once the financial condition of the Jewish People improved, our Sages directed that it be said over a cup of wine. When the financial condition of the Jewish People deteriorated again, our Sages provided that Havdalah be recited as part of Shemona Esrei.

An additional link can be seen in the wording of קידוש and הברלה in עשרה שמונה: קידוש – אתה קדשת את יום השביעי לשמך, תכלית מעשה שמים וארץ, וברכתו מכל הימים, וקדשתו מכל הזמנים, וכן כתוב בתורתך: הברלה – אתה חונן לאדם דעת, ומלמד לאנוש בינה. אתה חוננתנו למדע תורתך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותבדל י-י א-להינו בין קדש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אבינו מלכנו, החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום, השוכים מכל חטא, ומנקים מכל עון, ומדבקים ביראתך.

The importance of reciting הברלה after שבת is demonstrated by the fact that when a יום טוב falls on a Sunday, we are still required to recite הברלה both during עשרה שמונה and מוצאי שבת. Both prayers are recited in the same manner as they are recited on שבת. In עשרה שמונה, הברלה is recited as part of another ברכה of עשרה. When הברלה is recited על הכוס, it is recited as a separate ברכה.

The following represents one difference between קידוש and הברלה:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קו עמוד א-אמרי בני רבי חייא: מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך בכל השבת כולו. ועד כמה? - אמר רבי זירא: עד רביעי בשבת.

Translation: The sons of Rabbi Chiya said: If someone forgot to recite Havdalah on Motzei Shabbos, he may do so anytime during the week following Shabbos. Until which day of the week? Rabbi Zeira said: until Wednesday.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ה דף ט טור ב /ה"ב-רבי אלעזר בן אנטיגנס בשם רבי אלעזר ביר' ינאי זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל כמה - טור ג /ה"ב-דאמ' אמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ודכותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל. רבי זעירא רבי אלעזר בר אנטיגנס בר' בשם רבי ינאי בשם רבי יודה בר' אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל אפילו בחמישי בשבת.

Translation: Rabbi Elazar son of Antignos in the name of Rabbi Elazar son of Yanai said: This teaches that one is forbidden to do work until one has said Havdalah. Just as Rabbi Yitzchok held that one is forbidden from performing work until he has recited Havdalah so too Rav Yitzchok held that a person is prohibited from asking for his needs until he has recited Havdalah. Rabbi Zeira and Rabbi Elazar son of Antignos also said in the name of Rav Yanai in the name of Rav Yudah that if one failed to recite Havdalah on Motzei Shabbos, he can do so even up to the following Thursday.

סידור הגאונים המקובלים והחסידים-כרך שביעי -דף קל"ט- אמרנו כי יום השבת הוא יום האמצעי, והג' ימים שלפניו הם ההכנה להשיג בשבת תוספת נשמה, רוח ונפש. וא"כ הסדר של מוצ"ש הוא להשאיר הארה, על ג' הימים המאוחרים. וזה סדרן: כי ביום א' של השבוע נשארת באדם בחי' תוספת קדושת הנשמה. ובהתחלת ליל שני תלך ממנו ותסתלק, ותוספות הרוח נשאר עד סוף יום ב' בשבת, ואח"כ יסתלק, ותוספת הנפש נשארת עד סוף יום ג' ואח"כ תסתלק. ומשום כך מבדיל והולך עד יום ג' ולא יותר והטעם הוא כי עד אז, נשאר בחי' תוספות שבת נשמה, רוח ונפש, של יום השבת העבר. ומיום ד' ואילך צריך לכוין באופן אחר, והוא: להכין עצמו שיקבל תוספת קדושת שבת הבא בג' חלקי נשמה, רוח ונפש שלו. כזה: יום ד', נפש, יום ה', רוח, יום ו', נשמה.

Translation: We have said that Shabbos is to be viewed as representing the middle day of the week. The three days that come before Shabbos are considered as days of preparation to receive the extra spirits that are bestowed upon us on Shabbos: i.e Neshama, Ruach and Nefesh. Therefore the order of prayer on Motzei Shabbos is directed towards preserving the extra spirits through the three days that follow. This is the order of what occurs during the days after Shabbos. On Sunday, the person still has the spirit of the Neshama. It departs him as soon as Monday begins. The spirit of Ruach stays until the end of the second day after Shabbos. The spirit of Nefesh leaves at the end of the third day after Shabbos. That is why we are permitted to recite Havdalah until the end of the third day of the week because until then some part of the extra spirits that one receives on Shabbos remains. Beginning with Wednesday, a person has to change his focus to prepare himself to receiving the extra spirits of the upcoming Shabbos. They enter into him over a period of three days; Nefesh on Wednesdays; Ruach on Thursdays and Neshama on Fridays.

קריאת שמע OF ברכות WITHIN THE הברלה OF THE THEME מוצאי שבת OF מעריב FOR

We can draw an additional link between the מצוה of קדושת היום that we fulfill on Friday Night and the מצוה of הברלה that we perform on מוצאי שבת. In מנהג ארץ ישראל the מצוה of קריאת שמע OF ברכות included the theme of הברלה in the same manner in which the מצוה of קריאת שמע OF ברכות in ליל שבת OF מעריב included the theme of קדושת היום. The following excerpts from the סידור of רב ישראל include the theme of קדושת היום. The following excerpts contain a comparison of the two sets of ברכות. The following represent the first ברכות of קריאת שמע for both מוצאי שבת and ליל שבת:

סידור רב סעדיה גאון – מוצאי שבת – ברוך אתה ד' וכו' המבדיל בין קודש לחול ומצפין לנוגה חמה וחותרם בעד כוכבי הרקיע כמו שנאמר (איוב ט', ז') האומר לחרם ולא יזרה ובעד כוכבים יחתום, ברוך אתה ד' המעריב ערבים.

Translation: Baruch Ata Hashem who distinguishes between the holy and the mundane and who fashioned the sun to provide brightness and who seals the stars in the sky as it is written (Iyov 9, 7): Who commands the sun, and it rises not; and seals up the stars. Baruch Ata Hashem Ha'Ma'Ariv Aravim.

סידור רב סעדיה גאון – ליל שבת – ואחרי שקיעת החמה קוראים קריאת שמע, ויש מכניסים זכר השבת בברכות שלפניה ושל אחריה ואומרים: ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראו ענג שבת קדוש ערב עד ערב התקין מנוחה לעמו ישראל כרצונו גולל אור מפני השך, וחשך מפני אור. ברוך אתה י-י, המעריב ערבים.

Translation: After sunset, we recite Kriyas Shema. There are those who insert references to Shabbos in the Brachos that come before and after the recital of Kriyas Shema: Baruch Ata Hashem . . . who completed His work on the seventh day and called the seventh day a day of joy, the holy Shabbos, from evening to evening; established a day of rest for the Jewish people as He desired . . . Baruch Ata Hashem ha'Maariv aravim.

The following represent the second ברכות of קריאת שמע for both מוצאי שבת and ליל שבת:

סידור רב סעדיה גאון – מוצאי שבת – אותנו הברלה להיות לך לעם כי אהבתנו ערבה לפניך כמו שנאמר (ויקרא כ', כו') והייתם לי קדושים כי אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. ברוך אתה ד' אוהב את עמו ישראל.

Translation: You have distinguished the Jewish People from the other nations by designating us as Your nation because You loved us so much that You were willing to take responsibility for us, as it is written (Va'Yikra 20, 26): and you will be holy to Me because I am G-d and I have distinguished you from the other nations so that you can be affiliated with Me. Baruch Ata Hashem Ohev Es Amo Yisrael.

סידור רב סעדיה גאון – ליל שבת – למען אהבת עמוסים נטעת עץ חיים שבת קדשת מימים ואתה הנחלת לתמימים ואהבתך לא תסור ממנו כי היא עמרת ראשינו נצה נצחים. ברוך אתה יי, אוהב את עמו ישראל אמן.

Translation: Because of Your love for the burdened ones, You planted a tree of life. You sanctified the Sabbath out of all the days of the week and You made it the inheritance of those who are upright. May Your love for us never waver because Your love is worn by us like a crown on our heads forever and ever. Baruch . . .

The following represent the third ברכות of קריאת שמע for both ליל and מוצאי שבת and שבת:

סידור רב סעדיה גאון – מוצאי שבת – אמת אמונה, אמרה איומה, באהבת איתנים, הברדלני דודי מטומאות ארץ פתרום בעת רדו בי צוענים בפרך ויכלה באף לוחצי מובדלים ויצמיתם בחצים עשרה ויוציא לאור, מבדילים על אור, ומכבים אורנו באבדון השקיע, ויקרע ים סוף לפני מובדלים וירוממו למבדיל בין קודש לחול בעת שהבדילם פצו לו רננות ונעמו לו זמירות נער וזקן כעלו מן הים ענו ואמרו: מי כמוכה באילים ה' וגו' על שפת הים עמדו מובדלים ופצו זמירות לא – ל שהבדילם משבעים לשונות, הודו והמליכו ואמרו: ה' ימלוך לעולם ועד; תחיש ישועה לזרע מובדל לך תגאל ותושיע לעם נושע בך כמו שנאמר (ישעיהו מה', יז) ישראל נושע בה' תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד. ברוך אתה ד' גאל ישראל.

Translation: Truth and trust, said the One to be feared, because of His love for the forefathers. My beloved separated me from the immoralities of Egypt that I witnessed in my time of slavery in that country, working under great hardships. G-d destroyed in anger those who oppressed the distinguished ones and struck those who oppressed us with daggers consisting of Ten Plagues and brought to freedom, those who mark the end of Shabbos with fire, while He defeated those who tried to extinguish our light. He divided the Red Sea in front of the distinguished ones and they in turn recognized the eminence of the One who distinguishes between Holy and mundane. At the time that G-d distinguished them, young and old raised their voices in song and sang a multitude of songs. As they departed from the split sea, they answered and said: Who is like You among the gods etc. On the shore of the Sea the separated ones broke out in song to the G-d who distinguished them from the seventy nations. They acknowledged and anointed G-d king over them by exclaiming: G-d will reign forever. May redemption come soon to the descendants of those who separated themselves in favor of You. Bring salvation and save the nation that is dependent on You as it is written: But Israel shall be saved in the Lord with an everlasting salvation; you shall not be ashamed nor confounded to all eternity. Baruch Ata Hashem Ga'Al Yisroel.

סידור רב סעדיה גאון – ליל שבת – אמת אמונתך בשביעי קיימת גזרת דברת הקשבנו ושמענו זכור חמדת טהורים ירשנה כתובה היא לראש ארבעה משעות נתינתה שמח בה לב ישורון עדה פדיתה צדקה קנית רוממת שבת תמיד בינך לבינינו כי בששת ימים עולמך תכנת ובשביעי נחתה למען שתניח לעמך ישראל אבות ובנים כעלו מן הים בגלה ברנה

להבין את התפלה

בשמחה רבה אמרו כלם מי כמכה בא-לים וגו' שמרי שביעי ראו את גבורתיך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלך לעולם. בגלל אבות הושעת בנים ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה י-י, גאל ישראל.

Translation: You fulfilled Your promise on Shabbos. On that day You gave us the Torah that has within it the commandments. You spoke. We listened. We heard the word: Zachor (remember). The pure who are close to You inherited the Torah. It was written that Shabbos was the most important of the holidays from the time the Torah was given with the hearts of Israel rejoicing while observing it. You rescued the Jewish people. You performed a great act of kindness. You uplifted Shabbos so as to always be a special link between the Jewish People and You. You created the world in six days and rested on the seventh so that the seventh day would be a day of rest for the Jewish people, Your nation. Fathers and sons when they survived the splitting of the sea, with great joy and happiness said together: Who is like You among the G-ds etc. Those who observed the Sabbath saw Your great acts of valor at the splitting of the sea. Together they acknowledged and said: G-d will reign forever. Because of our forefathers You saved their descendants. May You bring redemption to the children of their children. Baruch Ata . . .

מוצאי שבת for קריאת שמע of ברכה of רב סעדיה גאון makes no changes in the fourth ברכה of קריאת שמע while doing so on מעריב of ליל שבת:

סידור רב סעדיה גאון – ליל שבת – נשכבה בחסדך נקיצה ונשבעה באמונתך ופחד וצרה ושטן בלילות אל ימשלו בנו כאמור (משלי ג', כד') אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך; שמרינו והצילנו ה' א-לוהינו מכל דבר רע ומפחד לילה ושבור השמן מלפנינו ואחרינו כי שומרנו ומצילנו אתה. ברוך אתה י-י שומר עמו ישראל לעד.

Translation: May we rest under Your compassion. We will awake and pledge our belief in You. May fear, troubles and the Satan not rule over us during the night as it is written (Mishlei 3, 24): When you lie down, you shall not be afraid; indeed, you shall lie down, and your sleep shall be sweet. Guard and rescue us, G-d, our G-d, from all evil and fear that lurks in the night, keep the Satan from approaching us from in front nor from behind, because You are our guard and rescuer. Baruch Ata Hashem Shomer Amo Yisroel La'Ad.

סידור רב סעדיה גאון – מוצאי שבת – השכיבנו י-י א-להינו לשלום, והעמידנו לחיים ולשלום, ופרוס עלינו סכת שלום, כדבר שנאמר וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות. ברוך אתה י-י, הפורש סוכת שלום על עמו ישראל.

Translation: Hashkeiveinu . . . as it is written: Yehayahu 32, 189 And my people shall dwell in a peaceable habitation, and in secure dwellings, and in safe resting places; Baruch Ata . . .

The following represents the fifth ברכה of קריאת שמע on מוצאי שבת¹:

סידור רב סעדיה גאון – מוצאי שבת – ברוך ה' לעולם אמן ואמן עד הסוף; לך נפאר א-ל מלך מושל בכל כי אתה הבודלת בין קודש לחול. ברוך אתה ד' מלך א-ל חי לעד וקיים לנצח משובח שמו תמיד לעולם ועד אמן.

1. Please note there is no fifth ברכה of קריאת שמע on ליל שבת.

Translation: Baruch Hashem L'Olam Amen V'Amen until the end. Continue with: You, G-d, King, Lord over all, we will praise because You distinguished between the holy and the mundane. Baruch Ata Hashem Melech Kail Chay La'Ad V'kayam La'Netzach, Mishubach Shemo Tamid L'Olam Va'Ed, Amen.

expresses an opinion as to the propriety of including the theme of הבדלה in the the ברכות of שמע קריאת for מעריב of שבת מוצאי שבת עומד:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-סדר מוצאי שבת-ובמוצאי שבת עומד שליה צבור ופותח, והוא רחום וכו', ברכו, ועונין הצבור ברוך ה' המבורך. ומתבעי לאיניש לאגודי בברוך ה' המבורך באפוקי שבתא, וניצול מהיזיקא דההיא שבתא. ומסדיר קריאת שמע בשתים לפניה ובשתים לאחריה ופסוקי שבחו של הקב"ה ושל שימור², וברכה של אחריהם. וכך אמר רב נטרונאי גאון בהבדלת מוצאי שבת אם אומר, הבדלת ישראל ממצרים, כגון הבדילני דודי מטומאת פתרום, דלאו הבדלת שבת מחול היא, הרשות בידו. ואמת ואמונה כל זאת פעלה ימינך, אין מנהג לאומרה במתיבתא ולא בבית רבינו שבבבל כל עיקר, רק אמונה כל זאת קיים וגו'. וצריך להזכיר הבדלה בחונן הדעת, שכך שנינו מזכירין גבורת גשמים בתהית המתים ושאלה בברכת השנים, והבדלה בחונן הדעת.

Translation: On Motz'ei Shabbos the prayer leader stands and begins with the following: V'Hu Rachum etc., Barchu, and those congregated answer: Baruch Hashem Ha'Mivorach. A person must have in mind as he recites: Baruch Hashem Ha'Mivorach that Shabbos is departing so that he may be spared from the many difficulties that he might encounter in the forthcoming week. The prayer leader then recites the two Brachos of Kriyas Shema that come before Kriyas Shema and the two that come after and verses of praise of G-d that describe G-d as guardian of the Jewish People and recites the Bracha that follows those verses. The following is the opinion of Rav Natroni: if as part of fulfilling the Mitzvah of Havdalah, a person wants to include that G-d distinguished the Jewish people from the Egyptians by saying: my Beloved separated me from the immoralities of Egypt, which is not the same as declaring the separation of Shabbos from weekdays, he may do so. And if he wishes to include in the Bracha of Emes V'Emunah the following: all this was done by Your right hand, that is a statement that was not customarily said in the Yeshiva nor in the house of our Rabbis in Babylonia. He may however include the following: Emunah Kol Zos, etc. One is required to refer to Havdalah in the Bracha of Chonain Ha'Da'As as we learned in the Talmud: we refer to G-d's power to bring rain in the second Bracha of Shemona Esrei and ask for rain in the Bracha of Mivarech Ha'Shanim and Havdalah in the Bracha of Chonain Ha'Da'As.

The significance of the ברכות of שמע קריאת that were recited as part of מנהג ארץ ישראל lies in the fact that they include פסוקים, verses from ישראל on שבת ליל and מוצאי שבת. We can conclude that the פסוקים that we now find in the ברכות of שמע קריאת that we recite are a remnant of מנהג ארץ ישראל.

2. יראו עינינו the prayer of

שמונה עשרה IN הברלה THE WORDING OF

The following represents the wording of הברלה as it appears in the ברכה of חונן הדעת in נוסח today: אשכנז

אתה חוננתנו למדע תורתך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותבדל י-י א-להינו בין קדש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אבינו מלכנו, החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום, חשוכים מכל הטא, ומנקים מכל עון, ומדבקים ביראתך.

If the purpose of הברלה is to declare that G-d created the world in six days, why is it not enough to mention that G-d distinguished between Shabbos and the other six days of the year? Why do we include the fact that G-d distinguished between the holy and the mundane, between light and darkness and between the Jewish People and the other nations?

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קד' עמ' א'-אמר רבי יהושע בן לוי: המבדיל צריך שיאמר מעין הברלות האמורות בתורה.

Translation: He who recites Havdalah must include references to other instances found in the Torah in which G-d created distinctions.

teaches us that as part of הברלה, it is necessary to refer to other instances found in the תורה in which the תורה reports that G-d created a distinction between two matters. The מחזור ויטרי provides the verses that correspond to the הברלות that are recorded in the תורה and that are referred to in the הברלה that we recite in the ברכה of חונן הדעת:

מחזור ויטרי סימן שפ- וצריך לומר בין יום השביעי כו'. מאי טעמא? סדר הברלות הוא מונה: שהברלות מן התורה הם. בין קדש לחול: (ויקרא י', י') ולהבדיל בין הקדש ובין החול. בין אור לחשך: (בראשית א', ד') ויבדל בין האור ובין החשך. בין ישראל לעמים: (ויקרא כ', כו') ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. בין יום השביעי, כו', היינו בין קדש לחול. אלא דבעי למיפרשיה סמוך לחתימה.

Translation: We are required to include a reference to the fact that G-d distinguished the seventh day from all the other weekdays, etc. Why? A person is required to recite a set of distinctions that G-d made in order to emphasize that the distinctions are found in the Torah. They are: between the holy and the mundane, as it is written (Va'Yikra 10, 10) in order to distinguish between the holy and the mundane; between light and darkness, as it is written (Bereishis 1, 4): and G-d distinguished between light and darkness; between the Jewish People and the other nations, as it is written (Va'Yikra 20, 26): and I will distinguish you from the other nations to be My nation; between the seventh day and the other days of the week; that distinction is the same as the one between the holy and the mundane. Why do we include that last distinction? Because it is a rule of Brachos that we must refer to the theme of the closing Bracha just before the closing Bracha.

Other הברלות appear in תנ"ך. How do we know how many הברלות we are required to recite in הברלה?

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קג עמוד ב- פתח ואמר: המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אמר ליה: למה לך כולי האי? והאמר רב

יהודה אמר רב: המבדיל בין קודש לחול – זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא. – אמר ליה: אנא כהא סבירא לי, דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הפוחת – לא יפחות משלש, והמוסיף – לא יוסיף על שבע.

Translation: He opened and said: Who distinguishes between the holy and the mundane, between light and darkness, between the Jewish People and the other nations and between the seventh day and the other days of the week. They asked him: why do you need to include all these examples of distinctions that G-d made? Did Rav Yebudah not say in the name of Rav: reciting only He who distinguishes between the holy and the mundane, this is what Rav Yebuda Ha'Nasi customarily recited as his performance of Havdalah? He responded: I hold like the following opinion: Rabbi Elazar said in the name of Rabbi Oshiya: the one who wants to include the minimum number of distinctions made by G-d should recite three examples and the one who wants to recite the maximum should recite no more than seven examples.

Our *הבדלה* today includes three *הבדלות*; i.e. בין ישראל לעמים, בין אור לחשך, בין קדש לחול. What are other examples of *הבדלות* that can be traced to the תורה?

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קד' עמ' א' – מיתבי: סדר הבדלות היאך? אומר המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, בין טמא לטהור, בין הים לחרבה, בין מים העליונים למים התחתונים, בין כהנים ללוים וישראלים, וחותרם בסדר בראשית. ואחרים אומרים ביוצר בראשית. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: חותרם מקדש ישראל. ואם איתא – הא בין הים לחרבה, לא כתיבא ביה הבדלה! – סמי מכאן בין הים לחרבה. – אי הכי, בין יום השביעי לששת ימי המעשה נמי מעין חתימה הוא, בצר חדא וליכא שבע! – אמרי: כהנים לויים וישראלים תרי מילי נינהו, בין לויים לישראלים – דכתיב (דברים י) בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי. בין הכהנים ללוים – דכתיב (דברי הימים א', כג') בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. מחתם מאי חתים? רב אמר: מקדש ישראל ושמואל אמר: המבדיל בין קודש לחול, לייט עלה אביי, ואיתימא רב יוסף, אהא דרב. תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא: כל החותרם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול – מאריכין לו ימיו ושנותיו – דף קד עמוד ב' – לית הלכתא כוותיה.

Translation: An objection is raised: What is the order of the distinctions recited in the Havdalah? He recites: Who makes a distinction between the holy and the mundane, between light and darkness, between the Jewish people and the other nations, between the seventh day and the six other days of the week, between unclean and clean, between the sea and dry land, between the upper waters and the lower waters, between Kohanim, Leviim and Yisraelim; and he concludes with the Bracha: He who followed a set order while creating the world. Others say, he concludes with: who formed all that was created. Rabbi Jose son of Rabbi Judah said: He concludes, 'Who sanctifies Israel.' Now if this is a correct version of what was said, surely he could not have included "between the sea and the dry land" since no distinction is mentioned in the Torah between the sea and the dry land? So, delete 'between the sea and the dry land' from this recitation. If so, you must also delete 'between the seventh day and the six working days'? That is included as a means of providing wording just before the concluding Bracha that correspond to the concluding Bracha. Then there is one less, so there are not seven? I will tell you: the words: who made a distinction between Kohanim, Leviim and Yisraelim represent two distinctions; i.e. between Leviim and Yisraelim is one distinction, as

1. According to the מחזור ויטרי, this last *הבדלה* is the same as: בין קדש לחול. We repeat that *הבדלה* because of the rule of: ברכה ברכה just before the ending ברכה; i.e. we must refer to the theme of the ending חתימה סמוך לחתימתו.

להבין את התפלה

it is written, At that time the Lord made distinct the tribe of Levi. The statement: between Priests and Levites is another distinction, as it is written, The sons of Amram: Aaron and Moses; and Aaron was made distinct that he should be sanctified as most holy. How does he conclude Havdalah? Rav said: 'Who sanctifies Israel.' While Samuel said: 'Who makes a distinction, between the holy and mundane.' Abaye, others state, Rabbi Joseph, denounced the ruling of Rav. It was taught in the name of Rabbi Joshua son of Hanania: When one concludes, 'Who sanctifies Israel and makes a distinction between the holy and the mundane,' his days and years are prolonged. But the law is not as he suggests.

The following represent a sample of the different versions of הַבְּדִלָּה that were recited as part of שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה over the centuries:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-וכן הוא אומר: אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה הברדלת בין קדש לחול בין אור לחשך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, כשם שהברדתנו מעמי הארצות וממשפחות האדמה, כן תטהרנו ותנקנו מכל חטא ועון. וחננו מאתך דעה ובינה. ברוך אתה ה' חונן הדעת.

Translation: This is what he says: Ata Chonain . . . You have distinguished between the holy and the mundane . . . just as You distinguished us from the other nations of the world and the families on Earth, so too may You cleanse us and erase all forms of sin. V'Chaneinu . . . Baruch Ata Hashem Chonain Ha'Da'As.

סידור רב סעדיה גאון-אבל בכל אופן צריך להזכיר את ההברלה בברכה הרביעית ר"ל חונן הדעת ואומרים מאתך ה' א-להינו מענה לשון ואתה הברדתה בין קודש לחול ובין אור לחשך ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, כשם שהברדתנו ה' א-להינו מכל משפחות הארצות ומכל גויי הארץ כן שמרנו והצילנו מכל חטא ועון וחננו מאתך דעה וחכמה ובינה. והשכל. ברוך אתה ה' חונן הדעת.

Translation: He must always refer to Havdalah in the fourth Bracha of Shemona Esrei; i.e. Chonain Ha'Da'As and say the following: From You, G-d, our G-d, the One who responds to our requests, You distinguished between the holy and the mundane . . . just as You, G-d our G-d, distinguished the Jewish People from the other families on earth and the other nations so too guard and save us from sinning, V'Chaneinu . . .

פירושי סידור התפילה לרוקח [קה] ערבית מוצאי שבת עמוד תקפמ-אכתוב לך תפילת אתה חוננתנו כסדר כי איננה כתובה בשום מקום כמו במקום אחר, כי מחזורים חלוקים הן: אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, אתה חוננתנו למדע תורתך ותלמדינו לעשות בהם חוקי רצונך, ותברילנו ה' א-להינו בין קודש לחול בין אור לחושך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה, וכשם שהברדתנו מעמי הארצות כן פדינו והצילנו מכל צרה ויגון ואנחה. אבינו מלכינו החל עלינו את הימים הבאים לקראתנו לשלום, חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון ומדובקים ביראתך, ומחוננים בריוח והצלחה, וחנינו מאתך בינה דיעה והשכל, בא"י חונן הדעת.

Translation: I will lay out the wording of the Tefila known as: Ata Chonantanu because the prayer is not found written the same way in two places. The Siddurim cannot seem to agree on its wording: Ata Chonain . . . just as You distinguished the Jewish People from the other nations so too guard and protect us from all troubles and difficulties. Aveinu Malkeinu . . . and affiliated with You through our fear of You and by Your bestowing upon us peace and success, V'Chaneinu . . .

רמב"ם סדר תפילות נוסח ברכות התפילה- אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה אתה הברדת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה כשם שהברדת בין קדש לחול כן פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא

בעולם ושמרנו מן הכל והננו מאתך וכו'.

Translation: Ata Chonain . . . You distinguished between the holy and the mundane . . . just as You distinguished between the holy and the mundane so too redeem and rescue us from all types of difficulties and troubles that are waiting to come upon this world and guard us against all. V'Choneinu Mai'Itcha etc.

There is a fundamental difference between the wording of הברלה that we recite in שמונה עשרה and the wording of הברלה that we recite over wine. The wording of הברלה that we recite in שמונה עשרה includes requests, בקשות, as we currently say in נוסח אשכנז:

אבינו מלכנו, החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום, חשוכים מכל הטא, ומנקים מכל עון, ומדבקים ביראתך.

In the wording of הברלה that we recite over wine, we include no requests. Why the difference?

Rabbi Tzvi Hersh Grodzinsky, a Rabbinic leader in Omaha, Nebraska, in the early 1900's, provides an answer while trying to explain another issue:

מילי דברכות-חלק שני- דף רי"ט-שם, במשנה, ר"ע אומר ברכה רביעית בפני עצמה. ונראה דה"ט דר"ע משום דס"ל דעיקר הברלה אינו אלא שבח למקום על שהבדיל בין קודש לחול וכו' ואין שם בקשה. לכן אינה ענין לכוללה בברכות אמצעיות שהן בקשות, ומכל מקום לא תקנו לאומרה בג' ראשונות שהן שבח מטעמים שאמרו בגמ' דמישך שייך לברכת חונן הדעת, דאם אין דיעה, הברלה מנין. וכן מאידך טעמים שאמרו בגמ' ומה"ט ס"ל לר"א לכוללה בהודאה דהיינו בג' אחרונות שהן הודאה על עבר, אבל אינה ענין לברכות האמצעיות שהן בקשות. אבל רבנן ס"ל דבהברלה נמי יש בה בקשה דהא מסיים בה אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתנו לשלום כו' כדאיתא בירושלמי כאן והביאו הטור בסימן רצ"ט. ומתתיל בשבח ומסיים בבקשה ככל ברכות האמצעיות.

Translation: There in the Mishna, Rabbi Akiva maintains that Havdalah should be recited in Shemona Esrei as the fourth Bracha and as a Bracha by itself. It appears that Rabbi Akiva holds this position because he views the primary purpose of Havdalah to be words of praise of G-d that G-d distinguished between the holy and the mundane and he believes that no requests should be included in Havdalah. That is why in his opinion, it would be inappropriate to include Havdalah within one of the Middle Brachos of Shemona Esrei which are Brachos that contain requests. By the same token, it would not be appropriate to include Havdalah in the first three Brachos of Shemona Esrei since the Gemara says that it should be said as part of the Bracha of Chonain Ha'Da'as because if a person does not have intelligence, he does not have the ability to distinguish. Based on this we can explain the position of Rabbi Elazar who held that Havdalah should be said as part of the Bracha of Hodaah, one of the last three Brachos of Shemona Esrei whose theme is thanks for what has happened to the Jewish People in the past. In his opinion it would not be appropriate to include Havdalah in one of the middle Brachos of Shemona Esrei. The Rabbanan however hold that making a request is an appropriate addition to Havdalah. That is why they include the language of Aveinu Malcheinu as we find in the Talmud Yerushalmi and the Tur in siman 299. Therefore Havdalah in Shemona Esrei begins with praise and ends with a request so that it mimics the other middle Brachos of Shemona Esrei.

We can conclude from the points made by Rabbi Grodzinsky that the wording of הברלה in שמונה עשרה was composed differently than the words in הברלה over wine because once הברלה was placed within one of the middle ברכות of שמונה עשרה, הברלה needed to be in compliance with the rules of the middle Brachos of Shemona Esrei; i.e., open with praise and conclude with a request.

SUPPLEMENT

THE ORIGIN OF PLAYING WITH A DREIDEL ON הנוכה

The Hanukkah Anthology by Philip Goodman, Hanukkah Oddities by Sidney B. Hoenig, page 265

The Dreidel

Most popular of all Hanukkah sport was and is today the game of dreidel. As the name from the German dreihen, "to spin," implies, this is a spinning top (in Hebrew sevivon). This top was popular in medieval Germany; its letters in Latin characters N -- nisht (nothing); G -- gantz (all); H -- halb (half) and S -- shtel (put), were transferred to popular Jewish script and usage. Symbolically the top recalls the "turnover" of events when Judah the Maccabee's few forces vanquished and toppled the many in Antiochus' army. The natural sequence of events was overturned: the strong were spun into the hands of the weak, as enunciated in the Al ha-Nissim prayer of Hanukkah.

To justify the gambling, many interpreted the game as a disguised form of studying. When the Jews were not allowed to engage in the study of the Law, they would assemble to play the game and at the same time discuss the Law orally.

The Hebrew letters nun, gimel, he, shin on the dreidel are usually explained as the initial letters of the phrase that epitomized the great event -- Nes gadol hayah sham, "A great miracle happened there." However, these letters became directions for a put-and-take game, indicating nun -- take nothing; gimel -- take all; he -- take half, and shin -- put in the pot. In Israel the letters are changed to nun, gimel, he, pe; the pe, meaning po (here), refers to the Temple area; but this was not universally accepted.

Though the playing of the teetotum (dreidel) originated in medieval days and was very popular in mid-nineteenth century London under its name, derived from the letter T on one side, meaning tolum ("take all"), it was given a Jewish characterization by the rabbis' "discovery" that the letters were "prophesied" in the Bible. Confirmation was found in the biblical portion read in the Hanukkah period, i.e., in the story of Judah's coming to Goshen. The Bible relates that when Jacob planned to visit Joseph in Egypt and to settle there temporarily, he sent Judah to precede him, "to point the way ...to Goshen" (Genesis 46.28). The Hebrew letters of Goshna, "to Goshen," are similar to those on the dreidel, emphasizing that Jacob's son Judah as well as Judah the Maccabee preceded to show the way for all Israel. Since the letters on the dreidel are equal in number to the letters in

Mashiah, Messiah (both are equivalent to 358), many believed that the Messiah of the House of Judah would be the appointed one, to show the way for further miracles for Israel. The struggle of the Hasmoneans was seen as a symbolic reversal of the bondage of Goshen.

In the East European schools of the pre-Hitler period the children during the early part of the month of Kislev would be busy carving dreidels from wood or casting them in lead. An allusion to the wood product was found in the prophetic reading (haftarah) of the week: "And thou, son of man, take thee one stick, and write upon it: For Judah, and for the children of Israel, his companions" ("Ezekiel" 37.16). Thus the dreidel of wood spelled "unity" for Israel.

The letters were also mystically interpreted as alluding to the components of man's being as indicated in the Hebrew: nefesh -soul, guf -- body, sekhel -- mind; this is hakol -- all that characterizes man.

It was also observed that the four letters (358 in gematria) are equivalent numerically to nahash, the serpent or evil spirit. The dreidel is spun to topple evil and to bring forth the messianic era establishing G-d's kingdom. The Hebrew phrase "G-d is king, G-d rules and shall rule" is also the equivalent of 358.

In sum, it was stressed that the world is like a dreidel. Everything is set forth in cycles; things change and spin but all emanate from one Root. The dreidel reflects the game of chance in life as an on-going event. Its letters are also the initials of the phrase "You redeemed Your very own tribe; Mount Zion" (Psalms 74.2).

קדושה דסידרא AND יושב בסתר, ויהי נעם

On **מוצאי שבת** it is our practice to recite the following after **שמונה עשרה**:

1. The last verse of **תהלים פרק צ'**-
ויהי נעם א-דני א-להינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.
2. The entire **פרק צא'-יושב בסתר עליון**;
3. The last verse of **פרק צא'** twice: **אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי**.
4. **ואתה קדוש** beginning with the words: **קדושה דסידרא**.

We can ask the following questions about those practices:

- Why do we start with the last verse of **תהלים פרק צ'**?
- Why do we recite the entire **פרק צא'**?
- Why do we repeat the last verse of **פרק צא'**?
- Why do we recite **קדושה דסידרא** after **תפלת מעריב** on **מוצאי שבת**?
- Why do we start **קדושה דסידרא** with the words: **ואתה קדוש**?
- Why do we recite these extra prayers only on **מוצאי שבת** and not on **יום טוב**?
- Why do we omit these prayers when **יום טוב** falls on one of the weekdays that follow?

Let us begin answering these questions by noting that the practice is already found in **סדר רב עמרם גאון**. He provides a response to some of our questions:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-ומסדר התפלה כסדר. ולאחר שמסיימין הצבור תפלתן מקדש. ופותח שליח צבור ויהי נועם ה' א-להינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ומתחילין כל הצבור אחריו ויהי נועם ומסדרין יושב בסתר וגו' עד ואראהו בישועתי, כך מנהג. לאחר שמסיימין הצבור אורך ימים חוזר השליח ושונה אותו ואומר אורך ימים. ואומר ואתה קדוש, וקרא זה אל זה, ואומר כולי סדרא. ומקדש עד עושה שלום. וזה שנהגו לומר ויהי נועם וקדושה דסידרא ולומר בנעימה ובעריבות טעם באפוקי שבתא, כדי שישתחו ישראל בהשלמת סדריהם, כדי להאריך מנוח לרשעים מלחזור לגיהנם, כדאמרינן במוצאי שבת צועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל סדריהם. ולכך מזכירין ישראל בסדר מוצאי שבת.

Translation: The prayer leader follows the prayers as they are recited in the weekday form of Tefilas Arvis. When the congregation completes its recital of Shemona Esrei, the prayer leader recites Kaddish. Then the prayer leader recites the verse that begins: V'Hiy Noam Hashem . . . The congregation then says the verse after the prayer leader recites it. He then proceeds to say the chapter of Tehillim that begins with the words:

Yosheiv B'Seiser until the last verse of the chapter: i.e. V'Ar'Aihu B'Yeshuasi; that is the custom. After the congregation recites the last verse, the Shaliach Tzibbur repeats the verse beginning with the words: Orech Yamim. Then all say: V'Ata Kadosh, V'Kara Zeh El Zeh and they recite the complete Kedushah D'Sidra. The prayer leader then says Kaddish Tiskabel. It is customary to say V'Hiy Noam and Kedushah D'Sidra with a nice tune and with feelings of brotherhood at the end of Shabbos. This is done so that the Jewish People will spend time studying a section of Torah in order to prolong the rest that the evil ones are given on Shabbos before they are required to return to Gehenom, as we learned: On Motzei Shabbos the angel who is in charge of the souls calls out: return to Gehenom because the Jews have completed their learning session. That is why we recite Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos.

In the above excerpt, רב עמרם גאון answers the question why we recite קדושה דסידרא after מוצאי שבת on תפלת מעריב. He then continues:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-ויהי נועם, כי כן רמז לויה נועם במוצאי שבת. והכי שדר רב שר שלום גאון, אין אומרים ויהי נועם אלא במוצאי שבת, אבל במוצאי יום טוב אין אומרים, אלא במוצאי שבת לחול, אבל במוצאי שבת ליאוש אין אומרים. שכשבותיה האבות הראשונים לא קבעו אלא במוצאי שבת לחול, אבל במוצאי שבת ליום טוב כיון דבעי למימרה ומעשה ידינו, וליכד מעשה ידינו ביום טוב, אין אומר. וקדוש דסדרא הכי נמי לא אמרינו. כלל דמיות, כל היאך דלאה אמרינו ויהי נועם לא אמרינו קדוש דסידרא. ובמוצאי יום הכפורים נמי שחל להיות במוצאי שבת, לא אמרינו ויהי נועם ולא קדוש דסדרא. וכי אמרינו ויהי נועם במוצאי שבת לחול, היאך דאיתך לקמן שית יומי דחו, אבל איך בי מצעי יואט או יום כפורי, אפילו חל יום טב ערב שבת ואידך לקמן חמשה יומי דחו, לא אמרינו ויהי נועם ההוא נפוקי שבתא. מאי טעמא, כיון אורינן ומעשה ידינו ומעשה ידינו תרי זמני, בעינן עד דאיתך לקמן שית יומי כולה חול.

Translation: The verse of: V'Hiy Noam is recited because of a clue that it is linked to Motzei Shabbos. This is what Rav Sar Shalom Gaon taught: we recite: V'Hiy Noam only on Motzei Shabbos and not on Motzei Yom Tov and only if the next day is a work day and not if the next day is a Yom Tov. When our ancestors directed that the verse be said, they directed that it be said only on Motzei Shabbos and only if the next day is a work day but not if the next day is a Yom Tov because we say the words: and the product of our hands, and on Yom Tov we are prohibited from producing anything with our hands. And on those occasions, we omit Kedushah D'Sidra as well. This is the rule: on any occasion on which we omit V'Hiy Noam, we also omit Kedushah D'Sidra. On Motzei Yom Kippur that falls on Motzei Shabbos, we also omit these two prayers. When do we say V'Hiy Noam and Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos that is followed by a weekday? Only when Shabbos is followed by six workdays but if Yom Tov or Yom Kippur should fall on any weekday of that week even on Friday and we have five work days after Shabbos, we omit V'Hiy Noam at the end of that Shabbos. Why? Because we say: and the product of our hands, twice, we need to have six work days to follow Shabbos.

In this excerpt, רב עמרם גאון answers the question why we recite these extra prayers only on מוצאי שבת and not on יום טוב and why we omit these prayers when יום טוב falls on one of the weekdays that follow.

להבין את התפלה

What is the link between the פסוק: ויהי נועם and מוצאי שבת?

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) מ"ט מדות עמוד 293 – וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' בן עשו ויברך אותם משה, מה היא הברכה שבירכנו? א"ל יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם. ר' מאיר אומר כך ברכנו: ה' א-להי אבותיכם יוסף עליכם וגו' (דברים א', י"א), אמר להם כשם שנתעסקתם במלאכת המשכן ושרתה השכינה במעשה ידיכם בן תזכו ותבנו לפניו בית הבחירה ותשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אומרים ויהי נועם ה' א-להינו וגו' (תהלים צ"י י"ז ע"י ילקוט סוף פקודי).

Translation: Concerning the verse: And Moshe saw all the work that had been invested in the building of the Mishkan and how it was performed in accordance with G-d's wishes, Moshe then blessed the Jewish People. What was the Bracha that Moshe bestowed? He said: May it be G-d's will that G-d rest His presence in the Mishkan. Rabbi Meir said: This is the blessing that Moshe gave the Jewish People: G-d your G-d shall add etc. (Devarim 1, 11). Moshe said: just as you were involved in the building of the Mishkan and G-d rested His presence in the product of your work, so may you be worthy to build the Beis Hamikdash and that G-d will again rest His presence in the product of your work. The Jews responded: V'Hiy Noam.

When we recite קדושה דסידרא on מוצאי שבת, why do we skip the opening verses of ובא לציון?

מחזור ויטרי סימן קמה-ומה שאומר ויהי נועם לפי שהוא מזמור של ברכה. וראוי לאומר ביום ראשון של שבוע. כמו שנהגו העם לומר פסוקים אחרים של נחמה וברכה. ולא הוצרכו להתחיל בובא לציון שהרי לא תיקנוהו קודם סדר קדושה ביום אלא מפני שצריך אדם לשלש דבריו קודם שיבא לידי קדושה. ואיני יודע כנגד מה. ומאחר שהוא אומר ויהי נועם וחוזרין וכופלין אורך ימים כדי להשלים השם היוצא ממנו. לא הצריכו לומר אלא ואתה קדוש. ולא לתר אומר סדר קדושה שהרי שילש דבריו קודם לכן. ויהי נועם. משה אמרו לישראל בשעת שכלה מלאכת.

Translation: We recite the verse of V'Hiy Noam on Motzei Shabbos because it is part of a chapter of Tebillim whose purpose is to bestow a blessing. It is appropriate to read it on the first day of the work week just as we recite other verses of blessing and comfort. We omit the first two lines of Kedushah D'Sidra (Oo'Vah L'Tzion Go'AIL) because the only reason why we say those lines in the morning is to recite three lines before Kedushah. I am not sure why this is the custom. Since on Motzei Shabbos we say the verse: V'Hiy Noam and then recite the verse: Orech Yamim twice in order to complete the name of G-d that is referred to therein, it is proper to begin with the words: V'Ata Kadosh. Then we say Kedushah since we have already read three lines. The verse: V'Hi Noam was said by Moshe to the Jewish People when they completed the building of the Mishkan.

Another reason for skipping the opening lines of ובא לציון:

מנהגים ישנים מדורא עמוד 146-ואינו אומר ובא לציון. שאין אומרים גאולה בלילה.

Translation: We omit the verses of Oo'Vah L'Tzion as part of Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos because we do not refer to the coming redemption at night.

יום טוב when מוצאי שבת on קדושה דסידרא and ויהי נועם Another reason not to recite to falls in the middle of the week:

מחזור ויטרי סימן קמט-ובמוצאי יום הכיפורים שחל להיות באמצע שבת לא אמרי' ויהי נועם. דלאה אמרי' ויהי נועם אלא במוצאי שבת לחול. דאיתך שית יומי דחו לקמיה. אבל איך במיצעי יום טוב או יום דכיפורי אפילו חל יום טוב בערב שבת ואידך לקמיה חמשא יומי דחולי לא אמרי' ויהי נועם: בההיא נפוקי שבתא. מאי טעמא כיון דכת' ומעשה ומעשה ידינו (בלא וי"ו. והשני ומעשה ידינו) בוי"ו. כלומר ו' מעשה ידינו. אלמא דבעינן שית יומי כולה כחדא:

Translation: At the end of Yom Kippur which falls on a weekday we do not recite the verse: V'Hi Noam because we recite that verse only at the end of Shabbos when six work days follow but if a Yom Tov or Yom Kippur should fall in the middle of the week, even if it were Friday and there are five workdays ahead of it, we do not say the verse of V'Hi Noam at the end of that Shabbos. Why? Because in the verse, the word: work appears twice, once with a Vov and once without a Vov. That is a clue that you need six work days that follow Shabbos in order to say this verse.

Why do we repeat the last verse of תהלים פרק צא'?

ספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף יט עמוד ב- ענין מוצאי שבת-נהגו העם לומר ויהי נועם וקידושא דסידרא באפוקי דשבתא בנעימה ובמשיכה כדי שישאו ישראל סדריהן. ובכך יאריך מנוח לרשעים מלחזור בגיהנם כדאמרי' שכל השבת נוחין הרשעים ויוצאין מגיהנם. ובמוצ"ש צועק המלאך הממונה על הרוחות ואומר חזרו רשעים בגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהן ולכך ישראל מזכירין במוצ"ש ויהי נועם ה' א-להינו וגו' ומעש' ידינו כונננה כלו' הרי אנו מתפללין שיהא בשבוע זה מעשה ידינו בכשרות וביושר ולא נבוא לידי עבירה כדי שלא נידון בגיהנם. ועוד מתחילין מזמור הסמוך לו ואומר אותו יושב בסתר עליון וגו'. שבאותו מזמור כתוב שהקב"ה הבטיח לעמו ישראל שאין להם לירא מפחד לילה ומחין ומכל דבר רע. כי הוא יצילך מפח יקוש. ושלומת רשעים תראה. והרבה דברים באותו מזמור.

Translation: It was customary to recite V'Hiy Noam and Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos slowly so that the community spends some time studying Torah. By doing so the community prolongs the time of respite that the evil ones are given and they are kept from returning to Gehenom, as we learned: that the evil ones rest on Shabbos and escape Gehenom during that time. At Motzei Shabbos, the angel who is in charge of souls says: return evil ones to Gehenom since the Jewish People have completed their study session. We recite the verse: Vi'Hiy Noam and Ma'asei Yadeinu on Motzei Shabbos because we pray that in the oncoming week the work of our hands should be accomplished ethically and cleanly and that we should not commit any transgressions in our business dealings so that we do not end up in Gehenom. We then say the chapter of Tebillim, Yosheib B'Saiser Elyon etc that follows the verse of V'Hiy Noam. In that chapter it is written that G-d promises His people that they need not fear the beings that come out at night and other sources of trouble and that G-d will rescue them from any snares and they will witness G-d's retribution of the wicked and similar statements.

להבין את התפלה

ונאה לאומרו לאחר מנחה כדי שיצילנו הקב"ה מכל דינים רעים האומרי' שם כדכתיב ואפלטוהו ואשגבהו ואחלצהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי. נהגו לכפול אורך ימים אשביעהו כדי ליתן חילוק בין אלו הפסוקים לסדר קידושא הבאה אחריה' שכן דרך ומנהג המשלים דבר – דף כ עמוד א – צריך להוכיח סיומו ובמה יוכיח בכופלו פסוק האחרון ב' פעמים. ד"א למה כופלין אורך ימים במוצ"ש לפי שתיבות של ויהי נועם כנגד תיבות שבקריאת שמע חסר ה' תיבות לפיכך אנו כופלין אורך ימים להשלים לרמ"ה תיבות שבק"ש שמשמחות רמ"ה איברים של אדם.

Translation: It is nice to say these verses from Tehillim after Mincha so that G-d will rescue us from evil decrees as it says: I will set Him on high because He knows my name. With length of days I will satisfy Him and will let Him see my salvation. We repeat the verse of Orech Yamim twice in order to create a separation between these verses and the verses of Kedushah that follow since it is customary that when we finish a section we like to note that we are finished. How do we do so? By repeating the last verse.

Another explanation: why do we repeat this verse twice on Motzei Shabbos? Because the letters of the verse: V'Hiy Noam correspond to the number of words found in Kriyas Shema, less five. So we repeat these words to arrive at the number 248 words that are also found in Kriyas Shema. Those words bring joy to the 248 bones in a person's body.

Another reason to repeat the last פסוק in תהלים פרק צ"א:

ספר אבודרהם סדר מוצאי שבת – ואומר שליח ציבור קדיש עד לעילא ואחר כך אומר פסוק ויהי נועם ה' א – להינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו שהוא סוף מזמור תפלה למשה. ונהגו לאמרו בנעימת קול ובנחת כדי להאריך מנוח לרשעים מלהחזירם לגהינם עד השלמת הסדר כמו שאמרנו למעלה. ואומר ישב בסתר עליון בצל ש – די יתלונן שהוא מזמור של פגעים וכל האותיות יש בו חוץ מזי"ן. ואומר במדרש שכל האומרו אינו צריך לכלי זיין. וגם תמצא כי ז' פעמים אין אומרים אותו ואלו הן בשבוע שיבא בו פסח ב' ושבועות א' וראש השנה א' ויום הכפורים א' וסוכות שנים הרי שבעה. והטעם שכופלין בתחלה ויהי נועם ולבסוף אורך ימים אשביעהו יש אומרים מפני כי יושב בסתר עליון עם פסוק ויהי נועם יש בו קב"ד תיבות וכשתכפולם יהיו רמ"ה. ומן הדין היה לכופלו פעם אחרת אלא מפני טורח הצבור תקנו לכפול הפסוק הראשון והאחרון בלבד ויחשב כאלו כופלו כולו. ולכך תקנו לאומרו במוצאי שבת שהוא תחלת השבוע כדי לשמור רמ"ה איברים כדאמרינן באלה הדברים רבה ברמ"ה תיבות שיש בק"ש שמור מצותיו וחיה. שמור רמ"ה תיבות שבק"ש והקב"ה ישמר רמ"ה איברים שלך.

Translation: The prayer leader says half Kaddish and then the verse of V'Hiy Noam which is the last verse in the chapter of Tehillim that begins: Tefila L'Moshe. It is customary to recite it with a tune and slowly in order to extend the period of rest for the evil ones before they return to Gebenom which does not occur until after the Jewish People finish Kedushah D'Sidra as we said above. Then he says: Yosheiv B'Seiser Ehyon, etc. which is known as the chapter of Tehillim that thwarts attacks from demons. It is a chapter of Tehillim that contains every letter from the Hebrew alphabet except for the letter "Zayin". We learned in a

Midrash that anyone who recites this chapter of Tehillim does not need any weapons to fight against demons. You will also find that there are seven weeks a year when we do not recite this chapter of Tehillim on Motzei Shabbos: i.e. the two weeks in which Pesach falls, the week of Shavuot, the week of Rosh Hashonah, the week of Yom Kippur and the two weeks of Succos. We recite the first verse, V'Hiy Noam and the last verse, Orech Yomim, twice, some say because the number of words beginning with V'Hiy Noam total 124 words and when you repeat them, you have said 248 words. By right we should recite the whole chapter twice but do not do so because it would be a burden on the community. Instead we repeat the first and last verses and allow it to be considered as if we recited the whole chapter twice. That is why the practice began to recite these verses on Motzei Shabbos which is the beginning of the work week in order that the verses serve as protection for the 248 bones in our bodies. This is in line with what we learned in the Midrash Rabbah to Aileh Devarim: G-d, with the 248 words that are found in Kriyas Shema, protect the 248 bones in our bodies. Heed the message of the 248 words in Kriyas Shema and G-d will protect your 248 bones.

An explanation as to why we omit קדושה דסידרא on מוצאי שבת when we omit the verse of ויהי נועם:

ספר המנהיג הלכות שבת עמוד קצב-וזה שנהגו בצרפת ופרובינצא שאין אומ' סדר קדושה אלא כשאומ' ויהי נועם שאין דרך לתלמיד שלא יתברך רבו עמו ומאחר שהתחיל בברכת עצמו ויהי נועם מסיים בברכת המקום בסדר קדושה כן נראה בעיני.

Translation: The custom in France and Provence not to recite Kedushah D'Sidra unless V'Hiy Noam is being said is based on the following: a student will not accept a blessing unless his teacher is being blessed as well. That is why when we begin with a blessing for the Jewish People in the form of V'Hiy Noam, we follow it with a blessing for G-d in the form of Kedushah, so it appears to me.

2-קדושה דסידרא AND יושב בסתר, ויהי נעם

In an article entitled: 'ויהי נועם' וקדושה דסדרא של מוצאי שבת in his book: התפלה Professor Israel Ta-Shma notes that the basis for the practice of reciting קדושה דסדרא and ויהי נועם on מוצאי שבת introduced a new concept into Jewish liturgy; i.e. that humans on earth can undertake actions that influence the fate of the deceased. That concept ultimately led to the introduction of קדיש יתום during the period of the ראשונים. The following statement by רב עמרם גאון is an early indication that the concept had found acceptance in Rabbinic circles:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת—וזה שנהגו לומר ויהי נועם וקדושה דסדרא ולומר בנעימה ובעריבות טעם באפוקי שבתא, כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהם, כדי להאריך מנוח לרשעים מלהזור לגיהנם, כדאמרין במוצאי שבת צועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל סדריהם. ולכך מזכירין ישראל בסדר מוצאי שבת.

Translation: It is customary to say V'Hiy Noam and Kedushah D'Sidra with a nice tune and with feelings of brotherhood at the end of Shabbos. This is done so that the Jewish People will spend time studying a section of Torah in order to prolong the rest that the evil ones are given on Shabbos before they are required to return to Gehenom, as we learned: On Motzei Shabbos the angel who is in charge of the souls calls out: return to Gehenom because the Jews have completed their learning session. That is why we recite Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos.

The concept that humans on earth can undertake actions that influence the fate of the deceased evolved from earlier sources:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סה' עמ' ב'—ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא. אמר לו: ומה יום מיומים? אמר לו: ומה גבר מגוברין? אמר ליה: דמרי צבי. שבת נמי, דמרי צבי. אמר ליה: הכי קאמינא לך, מי יימר דהאידנא שבתא? אמר לו: נהר סבטיון יוכיח, בעל אוב יוכיח, קברו של אביו יוכיח, שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו: ביזיתו, ביישתו, וקיללתו.

Translation: And this question was asked by Turnusrufus¹³ of Rabbi Akiba: 'What makes the Sabbath a day that is different differ from the others?' Rabbi Akiba replied: 'What causes one man to differ from another?'¹⁴ 'Because my Lord, the Emperor wishes it.' 'The Sabbath too,' Rabbi Akiba rejoined, 'then, is distinguished because the Lord wishes so.' He replied: 'I ask this: Who tells you that this day is the Sabbath?' Rabbi Akiba answered: 'Let the river Sabbath¹⁵ prove it; let the Ba'al ob prove it;¹⁶ let your father's grave, from which no smoke ascends on the Sabbath,¹⁷ prove it.' Turnusrufus said to him: 'You have shamed, disgraced, and reviled him by this proof.'

Footnotes: (13) Tineius Rufus, a Roman Governor of Judea.

(14) 'Why is one a noble and one a commoner?' referring to the high office which Rufus held.

(15) A legendary river, said to flow with such a strong current on week days, carrying along stones and rubble with tremendous force, as to be quite unnavigable, but resting on the Sabbath.

(16) Who cannot conjure up the dead on that day.

(17) The whole week smoke ascended from his grave, as he was being burnt in the fires of purgatory: but even the wicked in Gehenna have rest from their torments on the Sabbath. (Davka-Judaic Classics Library).

This excerpt from the Talmud introduces the concept that the evil are given a reprieve from their punishment on שבת. That concept then evolved into the following:

שאלתות דרב אחאי פרשת בראשית שאילתא א'—מעשה ברבי עקיבה שהיה יושב בשבת לפני טורנוסרופוס הרשע. אמר לו טורנוסרופוס מה יום מיומים. א"ל ר' עקיבה: מאי את גבר בגברי א"ל מאי אמרי לך ומאי אמרת לי? א"ל אמרת לי מאי שנא שבת משאר יומי ואמרי לך מאי שנא טורנוסרופוס משאר גברי. א"ל טורנוסרופוס: דצבי מלכא ליקורי. א"ל ר' עקיבא: שבת נמי דיצבי קמיה קב"ה ליקוריה. אמר ליה מי יימר דהוא שבתא דילמא ליתיה אלא חד בשבא או תרי בשבא דבזה גשמי' וטללים ובזה גשמים וטללים בזה משיב רוחות ובזה משיב רוחות בזה נולדים ובזה נולדים בזה מתים ובזה מתים? א"ל רבי עקיבא בעל הבית שעירב מטלטל ומכנים ומוציא מרשות לרשות. אמר לו טורנוסרופוס ממה ילפינן א"ל רבי עקיבא ממן שהיה יורד לישראל, שבכל יום היה יורד ובשבת אינו יורד א"ל הנה ממן שלא היה יורד בימינו.

Translation: A story involving Rabbi Akiva who was sitting on a Shabbos with Tineius Rufus, a Roman Governor of Judea. Rufus, the evil one, said to Rabbi Akiva: what makes this day, Shabbos, different from the other days of the week? Rabbi Akiva answered: What causes you to be different from other men? Rufus responded: What does that have to do with what I asked you? Rabbi Akiva answered: You asked me what makes this day, Shabbos, different from the other days of the week and I answered: what makes you, a Governor, different from the common people? Rufus responded: Because my Lord, the Emperor, wishes it. Rabbi Akiva answered: So too Shabbos is a special day because my Lord, G-d, wished it. Rufus responded: How do you know that today was meant to be a day of rest. Perhaps Monday or Tuesday was meant to be the day of rest? Does the rain and dew not fall on this day as it does on other days? Does not the wind blow on this day as it does on other days? Do not people die and give birth on this day as they do on other days? Rabbi Akiva answered: Shabbos is different from the other days of the week because only if a homeowner creates an Eruv may he carry from one domain to another on Shabbos. Rufus answered: From where did you learn that a homeowner must create an Eruv in order to carry on Saturday? Rabbi Akiva responded: we learned it from the Mohn that came down from Heaven for the benefit of the Jewish People. Each day it would fall from Heaven but it would not fall on Shabbos. Rufus answered: the Mohn cannot be the source for Shabbos since it does not fall from Heaven during our time.

נילף מדבר אחר א"ל ממאי נילף? מנהר סמבטיון, שהוא ריץ כל הימים, ובשבת הוא עומד. אמר ליה: אף בנהר הזה איני מאמינך, שאיני יודע את מקומו. אמר ליה רבי עקיבא לך אצל מעלה זכורים, שכל הימים הוא עולה בידו ובשבת אינו עולה בידו, המתים יודעים שהוא שבת, והחיים לא ישמרו אותה. ועוד א"ל לך אצל קבר אביך שכל ששת ימים מעלה עשן ובשבת אינו מעלה עשן הלך ובדק בקבר אביו וראה שבכל יום מעלה עשן ובשבת פוסק. אמ' שמא נגמר גזר דינו

1. Rav Achai (Acha) of Shabcha was born ca. 680 CE and passed away in the land of Israel in 756. Even though he was one of the greatest Torah scholars of Babylonia, he was not appointed to the office of Ga'on. Rav Acha's Sheiltot is the first known halachic work composed in post-Talmudic times for public use. Written in Aramaic, it contains traditions which are unknown to us from other sources. Each sheilta deals with a particular halakhic theme, somehow associated with the weekly Torah reading, and containing a halakhic question, solution, and aggadic homilies. (Bar Ilan Digital Library)

להבין את התפלה

א"ל חזור ובדוק מראש חזר ובדק וראה כך. א"ל שמא נתגייר אבי ולכך פוסק מקברו בשבת א"ל לך שאל את אביך, ויאמר לך. הלך ועשה כשפים והעלהו מקברו א"ל מה שבחייך לא שמרתה במיתתך אתה משמר? א"ל לא כי אלא מלאך שהוא ממונה עלינו דומה שמו והוא דן אותנו בכל יום ויום ובערב שבת עם חשיכה בת קול מכרזת ואומרת הנח להן לרשעים אלו וינוחו ומניחים אותנו כל השבת כולה ובמוצאי שבת עם חשיכה צועק המלאך שהוא ממונה על הרוחות ואומר חיזרו לגהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהן. ולכך ישראל מזכירין בסדר מוצאי שבת ואומרין ויהי נועם י-י א-להינו עלינו במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים שחל להיות בשבת. מיכן רמז לוייה נועם במוצאי שבתות.

Translation: Rabbi Akiva responded: Let us learn it from another source. From where shall we learn it? From the River Sambatiyon. It flows each day but not on Shabbos. Rufus answered: That is not a good source. I do not know where the River Sambatiyon is located. Rabbi Akiva answered: Then go to the ones who claim that they can raise the dead. Each day of the week, they can raise the dead but on Shabbos, they are unable to raise the dead. If the dead know the difference between Shabbos and the other days of the week, should not the living distinguish between Shabbos and the other days of the week? Rabbi Akiva further told him: Go to your father's grave. On the six weekdays, smoke rises from his grave but on Shabbos, the smoke does not rise from it. Rufus went to his father's grave and saw that the smoke rose on weekdays but did not do so on Shabbos. Rufus then responded: perhaps my father has completed his sentence. Rabbi Akiva told him to return to the grave and to watch it for a full week. Rufus went to visit his father's grave and saw that what Rabbi Akiva said was true. Rufus then answered: maybe my father converted to Judaism. Rabbi Akiva told him to go back and to ask his father. Rufus then used witchcraft to raise his father's soul. Rufus asked his father: is it true that you are now conducting yourself in a way in which you were not conducting yourself during your lifetime? Rufus' father answered: no. There is an angel appointed over us and Domeh is his name. He punishes us each day. On Shabbos eve as the skies darken a voice is heard from Heaven saying: leave the evil ones alone and allow them to rest. They are allowed to rest throughout Shabbos. On Motzei Shabbos after it is dark, the angel who is in charge of the souls calls out: return to Gehenom because the Jewish People have completed their study sessions. That is why the Jewish People recite Kedushah D'Sidra and the verse of V'Hiy Noam on Motzei Shabbos and Motzei Yom Tov that fall out on Shabbos. This is the source for our practice to recite the verse of V'Hiy Noam on Motzei Shabbos.

In this excerpt, the **שאלות**, an early Gaonic work, directly links the fate of some of the deceased to the actions of humans on Earth.

The following is a brief excerpt from Professor Ta-Shma's article in which he explains the evolution of the practice (page 134):

כך הוא מהלך התפתחות המנהג לפי פשוטם של דברים. תחילה נקבעה קריאת פרק צא' בתהלים כ'סדר' למודי-ליטורגי (אולי לא יחיד), הנלווה לתפלת הערב-מן הסתם כל ערב, מחמת סכנת מזיקי הלילה. סדר זה נקבע כדי לסיים את התפלה, כמו בשחר, ביקדושא דסדרא, שחז"ל ייחסו לה חשיבות עליונה. לעניין זה נתקשר בתקופת המדרש ארץ ישראל המאוחר רעיון נוסף, שמועד חזרת הרשעים לגיהנום במוצאי שבת כרוך במועד סיום אמירת הסדרים בבתי הכנסת, כפי שראינו לעיל בתנחומא. העיקרון ששוכני הגיהנום נחים בשבת היה מוסכם במסורת כבר בתקופה התלמודית, כפי שעולה מן הסיפור על טורנוסרופוס הרשע, ובוודאי קדם לה תקופה ארוכה.

Translation: This is how the practice evolved. At first, our Sages instituted the practice of reciting Chapter 91 of Tehillim as a daily order of learning/prayer (perhaps not the only form of learning/prayer) to accompany the night prayer service-probably every night, out of concern for the dangers posed by demons at night. This set of prayers was added as a way of closing the night service in the same manner as the morning service was concluded, with Kedushah D'Sidra, a prayer to which our Sages attributed great importance. During the late Midrashic period in Israel another concept was added; that the time when the evil ones return to Gehenom on Motzei Shabbos is dependent on the time when the order of learning is completed in synagogue, as we learned earlier from a Midrash in Midrash Tanhuma. The idea that those who reside in Gehenom rest on Shabbos was already a part of the tradition during the Talmudic period as we see from the story of Tineius Rufus, the evil one, and certainly predated that period by a long time.

חזרתם של המתים לייסוריהם עם צאת השבת נובעת מעצמה מן העיקרון הנזכר. ואולם קשירת מועדו המדויק של רגע קריטי זה עם מועד סיום תפלת ערבית הארוכה של מוצאי שבת היא מחידושיה של התקופה המדרשית המאוחרת. במחצית הראשונה של המאה השמינית לערך, עם שקיעתו של מנהג אמרת הסדרים בתפלת ערבית של ימות החול, נתגבש הרעיון שקריאת הסדרים במוצאי שבת נועדה מלכתחילה לנצל קשר זה, כדי למעט את סבלם של הרשעים, כפי שנאמר בשאילתות. מן הטעם הזה נקבע עוד, שיש 'למשוך' את מילות האמירה ולבצע בניגון, כדי להרוויח זמן.

Translation: The concept that the deceased return to their punishment with the close of Shabbos flowed from the above mentioned concepts. Yet the link between that critical moment occurring so precisely timed with the end of the long Arvis service of Motzei Shabbos was a new concept that developed in the late Midrashic period. Approximately in the first half of the 800's, around the time when the practice of reciting an order of study as part of the weekday Arvis service came to an end, the notion that reading this set of learning on Motzei Shabbos for the purpose of reducing the amount of suffering for the evil, as we learn in the Sheiltos, was conceived. For this reason our Sages also instituted the rule that it was necessary to prolong the recital of the words of Tefilas Arvis and to say them with a tune in order that time would pass.

הרחקתה של אמירת הסדרים ממקורה הראשון וקירובה אל עולם המתים והשאל אופיינית להלך הרוח הכללי בימי הבניים. היא קשורה באופן מיוחד עם האמונה שהחלה משתרשת בישראל ממש באותו עת, היינו: בראשית המאה התשיעית, כי החיים יכולים להועיל למתים והיטיב את מצבם, בכמה וכמה דרכים, לפחות במהלך שנים עשרה החודשים הראשונים לאחר הפטירה. ואולם התפתחות רעיונית זו עוררה עמה עיון מחודש, וממילא גם הבנה מחודשת, שאלת הקשר של המנהג למוצאי שבת דווקא, למעט מוצאי ימים טובים, שאינם בכלל אמירה זו.

Translation: The path taken by the practice of reciting an order of Torah study from its origin to it becoming associated with the deceased and Gehenom was characteristic of the general mood of the Middle Ages. It was very much tied to the belief that became prevalent in the Jewish community at that time; i.e. the beginning of the 900's that the living can undertake actions that benefit the deceased and that improve their lot in several ways, but at a minimum, during the first twelve months after their deaths. The development of this theory brought with it a need to re-analyze, and in any case a new understanding, about the possible link between the custom and Motzei Shabbos particularly, as opposed to Motzei Yom Tovim that were not included within that practice.

SUPPLEMENT

The Life Of רבי עקיבא

Dictionary of World Biography: The Ancient World, Vol. 1, Frank N. Magill, editor, page 29

AKIBA BEN JOSEPH

Born: c. A.D. 40; probably near Lydda (modern Lod), Palestine

Died: c. A.D. 135; Caesaria, Palestine

Areas of Achievement: Religion and politics

Contribution: The most influential rabbi in the formation of Jewish legal tradition and Mishnah, Akiba is the one scholar most often quoted in the text. He espoused the unsuccessful cause of Simeon Bar Kokhba and died a martyr. The legends about Akiba have been almost as influential as his teachings and life.

Early Life

Akiba (also transliterated Aqiba) ben Joseph was born to humble parents. His father's name was Joseph, but tradition has no other information about him. Akiba worked as an unschooled shepherd. He was part of the lower class designated as the *am ha-aretz* (people of the land), a term of common abuse. While working for a wealthy man of Jerusalem whose name is sometimes given as Johanan ben Joshua, Akiba fell in love with his daughter, Rachel, who returned his love.

This period of Akiba's life has been variously treated in exaggerated fashion by legendary accounts. Based on the historically most reliable traditions from the Mishnah, it appears reasonably certain that Rachel, agreeing to marry him, was disinherited by her father, and the couple lived in poor circumstances. It was only after his marriage and the birth of a son (probably at about age thirty-five) that Akiba began learning how to read. After learning the basics, Akiba (probably now age forty) left both home and occupation to attend the rabbinic academy at Yavneh, in southwestern Judaea.

In the generation after the destruction of the temple (c. 80-100), the rabbinic assembly at Yavneh was presided over by Rabbi Gamaliel II (an aristocrat) as *Nasi* (Ethnarch) and Rabbi Joshua ben Hananiah (a nonaristocrat) as *Ab Bet Din* (head of the rabbinic court). It was to the latter that Akiba went for instruction, but Hananiah directed him first to Rabbi Tarfon, who was in turn his teacher, friend, and then follower. Later, Akiba studied with Rabbi Nahum of Gimzo and then Hananiah himself. Thus by birth, training, and temperament, Akiba was aligned with the more liberal antiaristocratic wing of the academy, which traced its roots back to Rabbi Hillel. Finally, Akiba studied under Rabbi Eliezer ben Hyrcanus, a leading figure of the aristocratic wing, whose tradition went back to Rabbi Shammai. Akiba's formal training came to a conclusion at Yavneh when in public debate Hananiah was defeated by Eliezer on the primacy of sacrificial duties over

Sabbath rest. As the debate was being concluded, the relatively unknown Akiba entered the debate and carried the day against Eliezer. At this point, Akiba was recognized as a rabbi. He began to teach, and pupils began to seek him out.

During this thirteen-year period of study, Akiba must have spent long periods of time away from home. He was encouraged and supported by his wife. While popular legend has undoubtedly exaggerated this aspect of Akiba's life, there is an underlying truth to the material, and, more important, his love and appreciation for Rachel are reflected in his teaching.

Life's Work

In the beginning, Akiba began to teach in Yavneh and spent most of his time actively engaging in the disputes of the rabbinical assembly. These must have been vigorous, for tradition indicates that there were punishments meted out to Akiba on several occasions for his lack of respect for procedure and that at one point he left the assembly and retired to Zifron in Galilee. Akiba was later invited to return to Yavneh by Gamaliel.

Akiba was a tall man, bald, muscular from years of outdoor work. He had transformed himself into a gentle scholar who stressed the value of polite behavior and tact. This emphasis on courtesy, however, did not stop him from entering into debates and arguing passionately for his convictions. As part of his philosophy, he upheld the authority of the *Nasi*, even when he was arguing strongly against the specific ideas that the *Nasi* held.

While he was never entrusted with either of the chief offices of the assembly, he was an important member of the inner circle. When Gamaliel was removed from office because of his arrogance, it was Akiba who was chosen to inform Gamaliel. Eleazar ben Azariah was made *Nasi* in his place, but he was a figurehead, and real leadership rested with Hananiah and Akiba. Having secured dominance of the assembly, Akiba and Hananiah brought the number of the assembly members up from 32 to 72, seating younger scholars to whom Gamaliel had refused admission because of their positions, which were similar to those of Akiba. Akiba seems also to have played an important part in the restoration of Gamaliel to the position of *Nasi*. Direction of the assembly was in the hands of Gamaliel, Eleazar, Hananiah, and Akiba. At that time, he was appointed overseer for the poor. In that capacity, he traveled widely in the area, raising funds. He traveled throughout Judaea, Cappadocia, Arabia, and Egypt.

In the fall of 95, Akiba, Gamaliel, Hananiah, and Eleazar were sent as an embassy to the Emperor Domitian to calm the imperial displeasure over the fact that a member of the imperial family, Flavius Clemens, had converted to Judaism. During this visit, the rabbis probably consulted the Jewish historian and imperial freedman, Flavius Josephus, for advice on imperial protocol and influence for their petition. Before this could be done, however, Domitian died, and Nerva was appointed emperor. Although there is no written record of what was done, it would have been unthinkable for the embassy not to have given the new emperor the formal greetings of the Jewish community and to have made expressions of loyalty. Nerva was seen as opening up a new era in Jewish-Roman relations.

At this point (c. 97), Akiba was between fifty and sixty years of age. He established his own school at Bene-Berak (near modern Tel Aviv). It was during this time that Akiba's most enduring work

was accomplished. In his teaching, he used a combination of demanding logic, rules of interpretation, and homely parables to put forth his ideas and ideals. He set the basic organization of what was to become the Mishnah into its six parts, and developed his ideas of interpretation of the Law based on the mystic significance of the text. In addition to a passion for social justice, he developed his unique positions on women, marriage, and other issues. None of these positions was achieved without extensive debate and discussion in Akiba's own school and in the assembly in Yavneh. There, the new leading opponent of Akiba was Rabbi Ishmael ben Elisha. Many of the teachings of these men were later arranged into opposing debates, even when it can be shown that no such discussion took place. The two men had great respect for each other and were cordial in their relations, but they were not friends.

The first generation of Akiba's disciples-Elisha ben Abuyah, Simeon ben Azzai, and Simeon ben Zoma-did not fare well. Elisha became an apostate, Simeon ben Azzai became mad, and Simeon ben Zoma lost his life. The second generation of scholars taught by Akiba, however, provided the rabbinic leadership of the next generation. Of these, Rabbi Meir and Aquila deserve special attention. Meir, who had studied with Elisha ben Abuyah and Ishmael before coming to Akiba, was responsible for continuing the arrangement of the Mishnah following the principles of Akiba. He wrote down many of the sayings of Akiba, often giving the opposing view of Ishmael. Aquila was a Greek who converted to Judaism and studied with Akiba. With Akiba's encouragement, he made a new (or made revisions to the) Greek translation of the Hebrew scriptures. For a time, Aquila seems to have been in the confidence of both the Jews and the Roman officials.

The last phase of Akiba's life is a matter of considerable debate among scholars. Relations with Rome, never good under the best of circumstances, went through a series of radical shifts. There is no clear understanding of these years since the sources (Jewish Talmudic and Roman writers) preserve the misunderstandings of the principals. What part, if any, Akiba played in the formulation of Jewish positions is not clear until the very end of the conflict. Some indicate that he used his position as overseer of the poor to travel throughout the land and ferment revolt. Others suggest that his position was essentially nonpolitical and that he did not resist until religious practices, including prayer and study, were forbidden. There is no evidence that Akiba was active in politics or any other capacity during the troubles at the end of Trajan's reign through the beginning years of Hadrian.

In about 130, to ease some of the existing tension, Hadrian sought to rebuild the temple but insisted on placing a statue of himself in it and dedicating the temple to Jupiter Capitolinus. The implications of this position for the Jews clearly was not understood by Hadrian. There is a tradition, not in itself improbable, that the rabbis selected the now-aged Akiba to lead a delegation to Hadrian to reverse this stand. It is not known whether they reached the emperor, but their efforts, for whatever reason, were unsuccessful. Open and widespread rebellion broke out, which required five years and some of Hadrian's best military talent to quell.

Of Akiba's activities during that period, only a few events are clear. The Talmudic evidence shows that Akiba was a firm supporter of living within the restrictions of 125 that forbade circumcision and severely restricted the rights of Jewish legal courts and synagogue practices. At some point in the rebellion, Akiba joined other rabbis, including Ishmael, and gave his endorsement to Simeon Bar Kokhba. Bar Kokhba (meaning son of a star), the name taken by Simeon Bar Kosiba, carried

messianic implications; it was Akiba who applied the verse from Numbers 24:17, "The star rises from Jacob," to him. This stance was not without opposition. The Midrash records that "when Rabbi Akiba beheld Bar Kosiba he exclaimed, 'This is the king Messiah!' Rabbi Johanan ben Tortha retorted: 'Akiba, grass will grow in your cheeks and he will still not have come!'" (*Lamentations* 2:2). Thus, at least in the last stages, Akiba gave his support to Bar Kokhba, who claimed to be the *Nasi*, superceding the rabbinical *Nasi* at Yavneh; Akiba hailed him as Savior (Messiah).

Sometime after 130, and possibly as late as 134, Akiba was arrested and imprisoned by the consular legate, Tineius Rufus. For a while, he was allowed to have visitors and continued to teach. There is a strong element of folktale about these circumstances, and the possibility of the sources imitating the classical model of Socrates cannot be ignored. Akiba's final act of scholarship was to bring the religious calendar into order. Whether these activities were too much for the Romans to allow or whether Akiba's support of Bar Kokhba made him a symbol of resistance, Rufus brought him to trial in Caesaria and ordered his execution.

Summary

Akiba ben Joseph's most significant contributions were made to the organization of the Mishnah and the teachings in the Talmud. Akiba took the many rabbinic decisions and arranged them under these major headings: *Zeraim* (Seeds, on agriculture), *Mo'ed* (Seasons, on holidays), *Nashim* (Women, on marriage and divorce), *Kodashim* (Sanctities, on offerings), and *Teharoth* (Purities, on defilement and purification). These headings with their tractates (subheadings) were continued by Rabbi Meir and then codified by Rabbi Judah ha-Nasi around 200. There are more than twenty-four hundred citations of Akiba in the Talmud; he is the most frequently cited authority.

Akiba championed a special method of interpretation of the text which he learned from Rabbi Nahum of Gimzo and which he retained even though the latter abandoned it. Akiba saw hidden significance in every aspect of the received text, whether it was an unusual wording, a special grammatical form, or an aberrant spelling. He was opposed on that count by Ishmael, who declared that the Torah was written in the language of men (with its possibility of error). Akiba made his points by Ishmael's method and then would extend the argument with his method. Akiba was fond of using parable to explain ethical points.

Akiba's area of special concern was marriage, where he championed attractiveness for women as a means of holding their husbands' affections and divorce for loveless matches. He opposed polygamy, which was still permitted and practiced by the aristocrats. As an extension of this stance, he fought for and gained the acceptance of the Song of Songs (*Shir ha-Shirim*) in the biblical canon, against heavy opposition.

As important as Akiba's work was, the stories about his life have exerted an equal influence on Judaism. Many of them are gross exaggerations and many are probably apocryphal, but the points which they make are consistent with the known teachings of Akiba.

SEPHARDIC PRACTICES CONCERNING

קדושה דסידרא and יושב בסתר, ויהי נועם

The history behind the practice of reciting קדושה דסידרא and יושב בסתר, ויהי נועם as part of תפלת ערבית on שבת מוצאי שבת comes with some surprises. The practice itself is not referred to by the מהב"ר, Rabbi Yosef Caro, a key Halachic decisor for the Sephardic community, in his שולחן ערוך. Notice that אורח חיים in סימן רצה' begins with the following comment by the רמ"א, Rabbi Moshe Isserles, a key Halachic decisor for the Ashkenazic community:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצה'–הנהגה: ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה באריכות, כדי לאחר סדר קדושה שאז חוזרים רשעים לגיהנם. ובזמן שאין אומרים ויהי נועם כגון שחל יו"ט בשבוע, אין אומרים סדר קדושה אבל אומרים ויתן לך. סעיף א'–מבדיל שליה ציבור כדי להוציא מי שאין לו יין. הנהגה: ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא במוצאי שבת, להתפלל שיבא ויבשרנו הגאולה.

Translation: Ramah: It is our practice to prolong the recital of Vi'Hiy Noam and Seder Kedushah in order to delay the time when the recital of Kedushah is completed at which time the evil ones return to Gehenom. On occasions when we omit Vi'Hiy Noam like in a week in which Yom Tov falls, we also omit Seder Kedushah but we do recite Va'Yitain Lecha. Mechaber: The prayer leader recites Havdalah in order to help those who do not have wine at home to fulfill their obligation to recite Havdalah. Ramah: It was customary to recite and to remember Elyahu Ha'Navi on Motzei Shabbos as a prayer that he should come and report when the redemption will arrive.

A second surprise concerns the recital of the verse: ויהי נועם. It is the practice among Ashkenazim that the verse that begins: ויהי נועם is the only verse that is recited from chapter 90 of תהלים. Sephardim, on the other hand, include the following additional verses from chapter 90:

תהלים פרק צ'–שובה י-י עד מתי, והנחם על עבדיך. שבענו בבקר חסדך, ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו, שנות ראינו רעה. יראה אל עבדיך פעלך, והדרך על בניהם. ויהי נעם א-דני א-להינו עלינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

Why do Sephardim add these additional verses? A review of some of the sources that provide explanations for Sephardic practices brought forth no information concerning the practice¹.

A third surprise concerns the following introductory paragraph to the recital of יושב, ויהי נועם, בסתר סדורים found in many Sephardic קדושה דסידרא and בסתר:

הריני מוכן עצמי לקבל אור תוספת קדשת שבת לימי החל, ואתקדש בעזרת ה' יתברך בימי החל מקדשת השבת, כמו שצונו ה' א-להינו בתורתו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים.

1. I welcome your assistance in uncovering an explanation as to why Sephardim recite these additional verses.

ויהי רצון מלפניך ה' א-להינו וא-להי אבותינו, שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לבון בזה.

Translation: I hereby prepare myself to be the beneficiary of the light that carries over the holiness of Shabbos into the weekdays. I will sanctify, with the help of G-d, the weekdays out of the holiness of Shabbos, as G-d commanded us in His holy Torah when He wrote: And you shall make yourselves holy. May it be Your will G-d, our G-d, the G-d of our forefathers, that my words rise up to You with my having in mind their correct intent.

The origin of this prayer is attributed to ²בן איש חי:

בן איש חי-הלכה שנה שניה פרשת ויצא אות ו-ויהי נועם והכוונות בו-אומרים ויהי נועם אחר תפילת העמידה של ערבית (שו"ע או"ח רצה, א') ונוהגים לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו להשלים המנין ועל פי הסוד ענין ויהי נועם שאומרים בכל מוצאי שבת הוא ענין נפלא וגדול מאד כי הוא כדי להמשיך תוספת קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת ועל כן מזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ולפחות תאמר פסוק זה של ויהי נועם מעומד ואחר כך תשב.

Translation: We recite Vi'Hiy Noam after Shemona Esrei of Tefilas Arvis (Shulchan Aruch 295, 1). It is our practice to repeat the verse: Orech Yamim Asbei'Aibu in order to complete the number count. According to mystical sources, the significance of reciting Vi'Hiy Noam that we recite every Motzei Shabbos is great and wonderful. We recite it in order to draw the holiness of Shabbos into its succeeding weekdays. That is why we should recite the complete Mizmor of Vi'Hiy Noam in a standing position and if not, then we should stand for at least the verse of Vi'Hiy Noam itself and to then sit down.

והטעם הוא כי הכונה עתה כדי לקבל אור החזור מן הבינה הנקרא נועם ה' מסוד תוספת שבת ולכן צריך שיהיה מעומד ועתה צריך האדם להכין עצמו לקבל אור תוספת השבת בששת ימי החול ובכך יהיה מכלל והתקדשתם והייתם קדושים שצריך האדם להתקדש בימי החול מקדושת השבת. ודע כי שני מיני תוספת קדושת שבת נתוסף ביום השבת והם הא' על ידי כונת התפילות של שבת והב' על ידי כונת הסעודות וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת לימי החול מבחינת הסעודות אנחנו עושין סעודה רביעית במוצאי שבת וכונתה היא להמשיך אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול.

Translation: We do so because it is our intent to accept the light that emanates from Knowledge which is called Noam Hashem in which lies the secret behind drawing from the holiness of Shabbos into the six weekdays. By doing so we are fulfilling the requirement of causing ourselves to be holy so that we can be holy, meaning that a person must draw from the holiness of Shabbos to make his weekdays holy. Know that two sources for drawing holiness are found within our observance of Shabbos. One is through the proper performance of the Tefilos of Shabbos and a second is through the proper performance of the requirement to eat meals of Shabbos. The fourth meal of Shabbos that we eat on Motzei Shabbos is as an example of a meal at which we draw from the sanctity of our Shabbos meals in order to enhance our weekday meals.

2. Chacham Yosef Chaim (1832-1909), known as the Ben Ish Chai, was a highly-revered Torah scholar and master of Kabbalah. Based in Baghdad, Iraq, he was recognized by the Sephardic community both locally and abroad as an eminent Halachic authority.

להבין את התפלה

וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת מבחינת התפילות אנחנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם שעי"ז אנחנו ממשיכים אותו נועם לכל תפילות השבוע: ולכן טוב שכל אדם יאמר בפיו קודם אמירת ויהי נועם: הריני מכין עצמי לקבל אור תוספת קדושת השבת לימי החול ואתקדש בעזה"י בימי החול מקדושת השבת כמו שצונו ה' א-להינו בתורתנו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים ויהר"ם ה' או"א שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בזה. ודע דאע"פ שכתבו הפוסקים הפשטנים דאין לומר ויהי נועם כשחל יו"ט באמצע השבוע מכל מקום ע"פ הסוד צריך לאומרו בכל מוצאי שבת וכמ"ש הרב חיד"א ז"ל בברכ"י סי' רצ"ה וכ"כ בש"צ דף ר"ה ע"ג ובספר חס"ל כתב על פי הסוד ראוי לומר ויהי נועם אפילו במוצאי שבת שחל בחול המועד וכן ראוי לעשות בהצנע לכת והנה פה עירנו בגדאד יע"א היה המנהג מקדמת דנא שלא לומר ויהי נועם כשחל יו"ט באמצע השבוע ותהילות לא-ל. קודם כמה שנים תקנתי בסייעתא דשמיא המנהג בכל בתי כניסיות אשר פה עירנו בגדאד לומר ויהי נועם עד סוף המזמור בכל מוצאי שבת באין הפרש כלל:

Translation: Similarly, our recital of Vi'Hiy Noam is an example of how we draw from the sanctity of the Shabbos prayers to order to enhance our weekday prayers. That is why it is a good practice that each person recite on his own the following before saying Vi'Hiy Noam: I hereby prepare myself to be the beneficiary of the light that carries over the holiness of Shabbos into the weekdays. I will sanctify, with the help of G-d, the weekdays out of the holiness of Shabbos, as G-d commanded us in His holy Torah when He wrote: And you shall make yourselves holy. May it be Your will G-d, our G-d, the G-d of our forefathers, that my words rise up to You with my having in mind their correct intent. Know further that although our Sages wrote that we should not recite Vi'Hiy Noam on Motzei Shabbos when Yom Tov begins on one of the succeeding weekdays, it is preferable to recite it even under those circumstances because there is a basis in mysticism to do so. That is the position of the Chida as expressed in Birchei Yosef Siman 294. He further writes that for mystical reasons, Vi'Hiy Noam should be recited even on Motzei Shabbos of Chol Ha'Moed as a sign of following G-d in a modest manner. Here in our city Baghdad, it was formerly the practice not to recite Vi'Hiy Noam when Yom Tov falls on one of the weekdays that follow. Over the last years, with G-d's help, I established the practice in all the synagogues of Baghdad to recite Vi'Hiy Noam until the end of the next chapter of Tehillim on every Motzei Shabbos, no matter the circumstance.

The difference in practice between the Ashkenazim and Sephardim concerning whether to recite **ויהי נועם** on **מוצאי שבת** when a **יום טוב** falls on a weekday in the succeeding week can be traced to the following:

ספר אבודרהם סדר מוצאי שבת-וכתוב בתשובת הגאונים שאין אומרים ויהי נועם אלא במוצאי שבת שכל ששת הימים הם של חול אבל במוצאי שבת שבא י"ט באותו השבוע אין אומר אותו מפני שמזכיר ומעשה ידינו עלינו שני פעמים שאלו היה מזכירו פעם אחת היינו אומר כשהם רוב ששת ימי השבוע של חול אבל כיון שמזכירין ב' פעמים אנו צריכין שיהיו ששת הימים כולם של חול. ועוד טעם אחר דאמרינן בספרי (שמות ל"ט מ"ג) וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה וגו' ויברך אותם משה; מה ברכה? אמר להם: תשרה שכינה על מעשה ידיכם; והם אמרו: ויהי נועם ה' א-להינו וגו' ועל כן נהגו לאומרו בכל מוצאי שבתות חוץ משבת שיבא יום טוב בתוכה שעצור מן המלאכה. ואע"פ שבתפלה ובהבדלה אומר ובין יום השביעי

לששת ימי המעשה אף אם יבא יום טוב באותו שבוע. הא אמרינן בפרק ערבי פסחים סדר הבדלות הוא מונה. אבל כשאומר בהבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו וכו' אין להזכיר ששת אלא ימי המעשה בלבד. וכתבו הגאונים בכל עת שאין אומרים ויהי נועם אין אומרים סדר קדושה, שאם נדחה זה, נדחה זה, שלא תקנו סדר קדושה לומר אלא שאין דרך לברך לתלמיד שלא יתברך רבו עמו לכך מאחר שמתחיל בברכת עמו. ומיהו אין נוהגין כן אלא מתחיל מאורך ימים אשביעהו. ואומר אחריו סדר קדושה ואומר קדיש תתקבל ואחר כך מבדיל שליה ציבור כדי להוציא עניים ידי חובתם, שאין ידם משגת לקנות יין כי אין מבדילין על הפת אלא על היין כמו שיתבאר לקמן.

Translation: It is written in the Responsa of the Gaonim that we should not recite Vi'Hiy Noam except on a Motzei Shabbos that comes before a week in which there are six working days. On a week on which Yom Tov falls it is not appropriate to recite it because we include the verse that begins: the work of our hands, twice. If our practice was to recite the verse only once, we would conclude that it is appropriate to say Vi'Hiy Noam as long as most of the days of the upcoming week are work days. We recite the verse twice to emphasize that the week must include six work days before we are permitted to recite Vi'Hiy Noam on Motzei Shabbos.

Another reason given: we say in the Midrash Sifrei (Shemos 39, 43) on the words: And Moshe saw all their work and saw that they followed their instructions properly, etc. and Moshe blessed them. What was Moshe's blessing? He said: May G-d's presence rest on the product of your hands. The Jewish People responded: Vi'Hiy Noam. That is why it became the practice to recite Vi'Hiy Noam every Motzei Shabbos except for on weeks in which Yom Tov falls, days on which work is prohibited. That is the rule despite the fact that in Havdalah both in Shemona Esrei and over a cup of wine we say: and G-d distinguishes between Shabbos and the six days of the week. We recite that wording even when Yom Tov falls during the succeeding week. That is permitted because we are required to list ways in which G-d distinguishes. Nevertheless there is a problem in reciting the words: begin for us the upcoming days in peace, etc. on a Motzei Shabbos in which Yom Tov falls during the week. Under those circumstances, it is better not to say the upcoming six days but instead say upcoming work days. Our Gaonim further wrote that when we omit Vi'Hiy Noam, we should not recite Seder Kedushah. If one is omitted so too the second must be omitted for the following reason: we say Seder Kedushah because it would be inappropriate to say: Vi'Hiy Noam which is a blessing for the students (the Jewish People) without reciting a blessing for the teacher (G-d). We do not follow that rule. When Yom Tov falls during the week, we begin with the verse of Orech Yamim and then Seder Kedushah, Kaddish Tiskabel. The prayer leader then recites Havdalah to help poor people who cannot afford to buy wine to fulfill their obligation to recite Havdalah over wine since it is not permitted to perform Havdalah over bread (as we do in Kiddush) as I will explain below.

In closing this subject it is worth noting a point made by Professor Ta-Shma in his article entitled: **התפלה האשכנזית הקדומה: 'ויהי נועם' וקדושה דסדרא של מוצאי שבת** in his book: **מוצאי שבת** on תפלת ערבית to קדושה דסידרא and יושב בסתר, ויהי נועם The addition of ויהי נועם may have occurred for a very practical reason. Since our ancestors did not possess accurate time keeping equipment in the Middle Ages, it was difficult for them to determine precisely when שבת ended. In order to complete תפלת ערבית on מוצאי שבת at a moment when our Sages felt comfortable that the end of שבת had unquestionably arrived, they added additional prayers to extend the time when those present departed from synagogue.

ויתן לך

The earliest reference to the prayer of ויתן לך is found in the סידור רש"י:

סידור רש"י סימן רמז'–החזן אומר והוא רחום ברכו, תפילת ערבית, כסדר כל השנה, ויתפללו שמונה עשרה כסידורן, אלא שמבדילין בחונן הדעת, אתה חוננתנו וכו', קדיש שלם, ומבדיל על הכוס ומברך בורא מאורי האש לאור ששבת בו, הם הנירות שדלקו כל היום, ואם מוצאי שבת הוא, יאמרו ויתן לך, והקטן יאמר קדיש, ונפטרינן לבתיהם בשלום.

Translation: The prayer leader recites V'Hu Rachum, Barchu and Tefilas Arvis as it is recited all year long. The congregation recites the weekday Shemona Esrei except that they add Havdalah in the Bracha of Chonain Ha'Da'As beginning with the words: Ata Chonantanu, etc., Kaddish Tiskabel and then Havdalah over wine with the additional Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish over the light that was lit over Shabbos. Those are the candles that were burning all day. If it is Motzei Shabbos, they should add: Va'Yitain Lecha. A minor should recite Kaddish and then they depart to their homes.

The rules that govern the prayer of ויתן לך are different from the rules that govern the recital of מוצאי שבת תפלת ערבית קדיש תתקבל within. ויהי נועם וקדושה דסדרא after the recital of ויהי נועם וקדושה דסדרא and before the prayer of ויתן לך is an indicator that מוצאי שבת תפלת ערבית קדיש תתקבל and ויתן לך are a part of תפלת ערבית ויהי נועם וקדושה דסדרא and ויתן לך is not. The placement of קדיש תתקבל explains why ספירת העומר and הנוכה on הדלקת נרות take place before the recital of the prayer of ויתן לך and further explains why many congregations omit the prayer of ויתן לך.

The ספר כלבו explains the difference between the prayer of ויתן לך and ויהי נועם וקדושה as follows:

ספר כלבו סימן מא'–יש מקומות שאין אומרים ויתן לך כל זמן שאין אומרים ויהי נועם, ומנהג טעות הוא, כי מה ענין ויתן לך לזוהי נועם. כבר בארנו מה טעם אומר ויהי נועם מה שאין כן בויתן לך שאין אומרים אותו רק לסימן טוב וברכה; אך סדר קדושה אין לומר אם לא יאמרו ויהי נועם לפי שתקנת סדר קדושה היא לאמרו אחר ויהי נועם, וסדר קדושה נתקן לאמרו שכל האמרו נוצל מדינה של גיהנם שנאמר (איוב י', כב') צלמות ולא סדרים כל שאינו אומר סדר קדושה בצלמות. ואחר כל זה הסדר מביאין לחזן ומבדיל על הכוס ואחריו אומר ויתן לך וכו' שהם פסוקים של ברכה לסימן טוב;

Translation: There are places where they do not recite Va'Yitain Lecha on occasions when V'Hiy Noam is omitted. That is an incorrect practice. What link is there between the recital of Va'Yitain Lecha and V'Hiy Noam? We have already explained the reason for reciting: V'Hiy Noam. That reason is not related to the basis for reciting: Va'Yitain Lecha. We recite Va'Yitain Lecha as a request for good fortune and as a blessing. However, it is a correct practice that if one is omitting V'Hiy Noam that one should not recite Kedushah D'Sidra because the practice of reciting Kedushah D'Sidra was instituted specifically so that it would follow V'Hiy Noam. As you know, the practice of reciting Kedushah D'Sidra on Motzei Shabbos was instituted so that one should be saved from being sentenced to Gehenom as we learned from the verse (Iyov 10, 22): And of the shadow of death

without order. That means that whoever does not recite Kedushah D'Sidra is leaving himself open to the shadow of death. After reciting this order of prayers, the prayer leader is given a cup of wine over which to recite Havdalah and then the congregation recites: Va'Yitain Lecha etc. which are verses of blessing and a request for good fortune.

ויש מקום שנהגו לומר אין כא-להינו ופטום הקמרת והמנהג גם כן לסימן טוב לפי שפטום הקמרת היה מעשיר כל המתעסקין בו ואפשר שהזכרתו ג"כ היא תעשיר. והמקומות שנהגו לאמרו שחרית וערבית בכל יום לפי שבזמן שבית המקדש קיים היו מקטירין בכל יום פרס שחרית ופרס ערבית ואח"כ אומר קדיש על ישראל וכו' וכל אחד הולך לביתו וחוזר ומבדיל לבני ביתו.

Translation: There are some places where it is customary to recite Ain K'Elokeinu and Pitum Ha'Kitores as well and they do so as a request for good fortune. The reason that reciting Pitum Ha'Kitores is viewed as bringing good fortune is as follows: While the Beis Hamikdash was operating, the one who won the opportunity to perform the burning of the Kitores was blessed thereafter with good fortune. Perhaps those who refer to the burning of the Kitores on Motzei Shabbos will be blessed with good fortune as well. In other places it was the custom to recite Pitum Ha'Kitores during Shacharis and Arvis each day. They may have followed that custom because during the period when the Beis Hamikdash stood, the Kitores was burned in the morning and at night. They then recite Kaddish D'Rabbanan. All go home and repeat Havdalah for the members of their households.

The פסוקים סידור התפילה לרוקה provides an additional reason as to why we recite these פסוקים:

פירושי סידור התפילה לרוקה [קז] ויתן לך-לאחר הבדלה בבית הכנסת אומרים בקול רם ויתן לך הא-להים, לפי שהשבוע נכנסת ואומרים פסוקים טובים וברכות ושלומות ונחמות, ועוד מדכתב (ישעיהו נה, ו) כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון.

Translation: After reciting Havdalah in synagogue, the congregation recites aloud the verses that begin: Va'Yitain Lecha Ha'Elohim. The custom is followed because a new week is beginning. We want to begin that new week with pleasing verses that express blessings, tidings of peace and words of comfort. A second reason is derived from the verse (Yehayahu 55, 12): You should leave (Shabbos) with words of joy and accompany (Shabbos) with words of peace.

The prayer of ויתן לך consists almost entirely of פסוקים. Rabbi Zeligman Baer, ז"ל, in his סדר עבודת ישראל explains that the פסוקים have an order:

סדר עבודת ישראל-ואופן סדר הפסוקים של ויתן לך כן הוא, לראשונה יבאו פסוקי ברכה ואח"כ פסוקים של גאולה ואחר כך של ישועה ושל דעת ה' ושל פדיון ושל הפוך צרה ושל שלום.

Translation: The order of the verses of Va'Yitain Lecha is as follows: First we recite verses of blessing, then verses of redemption, then verses of rescue, knowledge of G-d, of salvation, of reversal of fortune and of peace.

The שבולי הלקט reports on an unusual custom that was followed concerning the recital of ויתן לך; concluding its recital with a ברכה; i.e. מלך מהולל בתשבחות. In his discussion of the ברכה, the שבולי הלקט refers to a rule of ברכות that is a very difficult rule to explain: אין אומר ברכה פסוק:

ספר שבולי הלקט ענין שבת סימן קכט'-עוד נהגו לומר פסוקין של ברכות ונחמות לסימן טוב לפי שהיא תחלת השבוע: ויתן לך יעבודך עמים וכו' כסדר הכתוב בסידורים וחותמין בא"י מלך מהולל בתשבחות. אך שמעתי בשם הר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל שאין ראוי לחתום. דק"ל כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וזה אינו אלא קריאה בעלמא ומה מקום לברכה זו? הלכך הויא ברכה

להבין את התפלה

לבטלה. וכן משמע מפירוש רבינו הננאל זצ"ל שהביא בפי' מסכת תעניות מה שאומר בירושלמי כל הברכות אחר חותמיהן ואין אומר ברכה פסוק. ופירש כלומר אין מזכיר פסוק לבדו וחותרם בו ברכה. ואילן דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וחותרם בברכה אין בו משום ברכה פסוק.

Translation: It is further the custom to recite verses of blessing and comfort as a request for good fortune because it is the beginning of a new week; i.e. Va'Yitain Lecha, etc. Ya'Avducha Amim etc. as they are presented in Siddurim. It is further the custom to conclude with the Bracha of Melech Mibullal Ba'Tishbachos. However, I heard from Rav Avigdor Katz, זצ"ל, that it not proper to recite the Bracha after saying the prayer of Va'Yitain Lecha. He argues that concluding Brachos are recited only if an opening Bracha is recited as well. This prayer does not open with a Bracha because the prayer consists entirely of verses. He asks: What is the purpose of reciting a concluding Bracha under these circumstances? Saying a Bracha at that point would constitute of the act of reciting a Bracha in vain. So too held Rabbi Chananel in his commentary to Maseches Ta'Anis in which he relates what he found in the Talmud Yerushalmi that all concluding Brachos must reflect the theme of what is said just before the concluding Bracha and one should not recite a verse as a Bracha. He said that it is inappropriate to recite a verse alone and to then recite a Bracha. What about those who recite the verse: Tzabali V'Roni Yosheves Tzzyon on Tisha B'Av in the Bracha of Boneh Yerushalayim just before reciting the concluding Bracha? In that case it is not considered reciting a verse as a Bracha.

והר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל השיב לר' בנימין אחי נר"ו הכי פירושו. כל הברכות אחר חתימתן וצריך לומר בסופה של ברכה סמוך לחתימה לשון הדומה ונמשך אחר החתימה ואין אומרים ברכה פסוק פי' אין אומרים פסוק של ברכה סמוך לחתימה כגון בברכת השנים אל יאמר ככתוב (דברים כח, ח) יצו ה' אתך את הברכה באסמך או בימות הגשמים (דברים כח, יב) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את וכו' או בברכת חולים אל יאמר (שמות טו, כו) כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' או (דברים ז, טו) והסיר ה' ממך כל חולי וגו' וכיוצא בהן.

Translation: Rav Avigdor Katz, זצ"ל, provided my brother Rav Binyamin, with the following explanation: All concluding Brachos must reflect the theme of what is said just before the concluding Bracha. The rule: Ain Omrim Bracha Pasuk needs to be explained as follows: we should not recite a verse that is a request for a blessing just before the concluding Bracha. For example, do not quote the verse (Devarim 28, 8): "The Lord shall command the blessing upon you in your storehouses, and in all that you set your hand to; and He shall bless you in the land which the Lord your G-d gives you", just before the Bracha of Mivarech Hashbanin. In rainy season, do not recite the verse (Devarim 28, 12): "The Lord shall open to you His good treasure, the heaven to give the rain to your land in its season, and to bless all the work of your hand; and you shall lend to many nations, and you shall not borrow or in the Bracha for the sick", the verse (Shemos 15, 26): "All of the diseases that I inflicted upon the Egyptians" or the verse (Devarim 7, 15): "And G-d will remove from you all disease etc." and similar verses.

וטעמא דמילתא מפני שנראה כמקדים ברכת עבד לרבו באומרו סמוך לחתימה פסוק שנאמר עיקרו בלשון ברכה להדיוט אלא אם בא לומר פסוק יאמר פסוק שמדבר בשבחו של מקום ואם לאו יאמר בלשון שבח או לשון בקשה וחותרם וזה יהיה כעין חתימה ודומה לה. ואילין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וגו' אין בה משום ברכה פסוק פי' הבא לאומרו בסמוך לחתימה דבונה ירושלים או סמוך לחתימה דמשמח ציון בבניה הרשות בידו ואין בו איסור משום ברכה פסוק. והכל הוא כבודו של מקום כי יגדל שמו בעולם בשובו את שבות עמו ואת שיבת ציון כי ברב עם הדרת מלך ואין מלך בלא פלטיין והיא עיר קדשו קרית מלך רב הלכך שניהם ברכת הרב; עד כאן תשובת הרב. וכן נהגו לומר פיוטיין והבדלות וזמירות ללות את השבת כדרך שמלויין את המלך בכניסתו לעיר וביציאתו.

Translation: It is improper to recite such verses because it appears that the servant is giving the blessing before his master has bestowed it upon him and he is incorporating words that come from a holy source as the language of the common people. However, if a person feels strongly that he would like to incorporate a verse into his prayer, he should choose one that consists of praise of G-d. Alternatively, he can compose his own wording that consists of words of praise or words of request that reflect the theme of the Bracha and is consistent with the theme of the concluding Bracha. We who recite the verse: Tzabali V'Roni Yosheves Tziyon on Tisha B'Av just before the concluding Bracha of Boneh Yerushalayim, (some conclude with the wording: Misameach Tziyon B'Vanebeh), may do so and are not violating this rule. It is being said to honor G-d; i.e. G-d will raise the honor of His name by returning His people to Israel because the honor of G-d increases when more people join in honoring Him. A king is not a king unless he has followers. It is a reference to Jerusalem, the seat of G-d's kingdom. Therefore the verse of Tzabali V'Roni is viewed as a blessing of G-d. That concludes the answer of Rabbi Katz. It was also the custom to recite Piyuttim, songs of Havdalah and other songs to accompany the departing Shabbos, in a manner similar to how we accompany a King when he arrives and when he departs.

There are differences in practice between Ashkenazim and Sephardim concerning the prayer of ויתן לך. Sephardim recite a shorter version of ויתן לך but not in synagogue. It is their custom to recite it at home after הברלה.

The fact that some followed the practice of reciting the מלך מהולל בתשבוהות ברכה after saying the prayer of ויתן לך is a noteworthy practice because it sheds light on the function of the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה. We recite the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה each day at the end of the ברכה of ברוך שאמר. We also recite it at the end of הלל. We further learned from the הגדה edited by Professor Daniel Goldschmidt that ישתבח (ברכת השיר) in its earliest forms ended with the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה as well. In addition, Professor Ezra Fleischer discovered a prayer known as תפלת השיר among the Geniza materials which also concluded with the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה. The fact that a practice existed of reciting the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה after the prayer of ויתן לך without an introductory ברכה, allows us to conclude that whenever the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה appears in the liturgy, it represents the end of a section of prayer that consisted of verses or chapters of praise. That definition of the ברכה further explains the placement of the ברכה of מלך מהולל בתשבוהות ברכה at the end of הלל at the סדר and why the introductory ברכה of הלל at the סדר was not necessary. What about the manner in which the ברכה of ברוך שאמר appears today in סידורים? Is it not considered the opening ברכה to פסוקי דזמרא? Sephardim and those who follow נוסח ספרד recite chapters and verses of praise before they recite the ברכה of ברוך שאמר. One can argue that their use of the ברכה of ברוך שאמר is not as an introductory ברכה but marks the end of a section of the prayer service. Ashkenazim appear to act in a manner that is inconsistent with this rule because they treat the ברכה of ברוך שאמר as the opening ברכה of פסוקי דזמרא. We can suggest that the practice of reciting מזמור שיר הנכתב הבית, תהלים ל' before the ברכה of ברוך שאמר may have been instituted so that Ashkenazim too recite at least one chapter of תהלים before they recite the ברכה of ברוך שאמר.

SUPPLEMENT

אין אומר ברכה פסוק

Professor Shlomo Naeh in an article entitled: The Role of Biblical Verses in Prayer According To The Rabbinic Tradition, in the book: Prayers that Cite Scripture, edited by James L. Kugel, attempts to define the rule: אין אומר ברכה פסוק. He begins by arguing that classic commentators err in interpreting the line found in the Talmud Yerushalmi: כל ברכה פסוק, as representing two rules. In his opinion, the line represents one rule and it must be understood within the context of the subject which the Gemara was discussing where the rule appears. That subject was the six extra ברכות that were inserted into the תענית of a שמונה עשרה, as described in the following two משניות:

משנה מסכת תענית פרק ב' משנה ג' – ואלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני, אשא עיני אל ההרים וגו', ממעמקים קראתיך ה', תפלה לעני כי יעטוף. ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה בארץ אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר הותמיהן:

Translation: He recites before them twenty-four benedictions, the eighteen recited daily, to which he adds six as follows, Zichronos, Shofaros, and these psalms: in my distress I called on the Lord; I will lift up my eyes unto the mountains etc.; Out of the depths have I called You, o Lord; A prayer of the afflicted when he faints. Rabbi Yehudah says: he need not recite the Zichronos and Shofaros, but instead he should recite the following scriptural passages: If there be in the land famine, if there be pestilence; The word of the Lord that came to Yirmiyahu concerning the droughts; and he ends each of the additional six sections with its appropriate concluding benediction.

משנה מסכת תענית פרק ב' משנה ד' – על הראשונה הוא אומר: מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל; על השנייה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות; על השלישית הוא אומר: מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע תרועה. על הרביעית הוא אומר: מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע צעקה. על החמישית הוא אומר: מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. על הששית הוא אומר: מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה. על השביעית הוא אומר: מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלם הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' המרחם על הארץ.

Translation: The first he concludes with, 'He who answered Abraham on Mount Moriah, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who redeems Israel. The second he concludes with, 'He who answered our fathers at the Red Sea, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who remembers all forgotten things. The third he concludes with, 'He who answered Yehoshua in Gilgal, He shall answer You and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who hears the trumpet blast. The fourth he concludes with, 'He who answered Shmuel in Mizpah, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who harkens to cries. The fifth he concludes with, 'He who answered Eliyahu on Mount Carmel, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who harkens unto prayer. The sixth he concludes with, 'He who answered Yonah in the belly of the fish, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who answers in time of trouble. The seventh he concludes with, 'He who answered Dovid and Shlomo, his son, in Jerusalem, He shall answer you and hearken this day to the voice of your cry. Blessed are You O Lord who has mercy upon the land.

Professor Naeh points out that **משנה ג'** above provides that the extra **ברכות** consist of **כל הברכות אחר הותמיהן אין אומר ברכה פסוקים**. Because of their concern with the rule: **פסוק, חתימת הברכה**, our Sages inserted the lines that begin: **מי שענה** between the **פסוקים** and the **ברכה** in each **ברכה** to act as a buffer between the **פסוקים** and the **ברכות**. That led Professor Naeh to define the rules as follows:

(page 57) The basic meaning of this law, in its context, is now clear: it prohibits the recitation of a blessing composed entirely of a biblical passage.

He explains the exception related to the **צהלי ורוני יושבת ציון פסוק** as represented by the following example of the third **ברכה** of **שמנה עשרה** as it appears in a Geniza fragment¹:

צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל
ואתה קדוש יושב תהילות ישראל
ברוך אתה ה' הא-ל הקדוש.

He argues that this **ברכה** was viewed as not violating the rule of: **אין אומר ברכה פסוק** because more than one **פסוק** was recited before the **חתימת הברכה** of **הא-ל הקדוש**.

On page 59 of his article he presents what he believes to be the basis for the rule:

The meaning of this rule is now clarified more precisely: one may not recite a blessing, the body of which is a pure, unworked biblical text. The intent behind this rule appears to be the drawing of a sharp distinction between **מקרא** and **תפלה**, as Ginzberg intuitively put it: **שכך היא תקנת חכמים: קריאה לחוד וברכה לחוד** (This is

1. Professor Naeh adds that the fragment was brought to his attention by his teacher: Professor Eliezer Shimshon Rosenthal, ז"ל.

the view of the Sages: the study of Torah represents its own independent activity and reciting a ברכה represents its own independent activity).

As we have seen in the case of **יוצר אור**, the Talmud finds nothing problematic about the embedding of biblical verses within the standard blessing, even in its most “sensitive” part—the **ברכה של מטבע**—the formula that begins with **ברוך אתה ה'.**

The problem of **ברכה פסוק** lies, rather, in the recitation of a *purely biblical continuum* as the *body* of the blessing. Such a recitation belongs to the category of **קריאה** and is, therefore, disqualified as **תפלה**. Phenomenologically, prayer cannot be a mere biblical recitation; and this is true also for biblical passages that are in and of themselves quite explicitly prayers. But a reworking of the biblical passage—even as slight as the addition of a single verse from someplace else in the Bible—takes such a text out of the category of **מקרא** and makes it acceptable for use as **תפילה**.

I would agree with Professor Naeh that the simple explanation of the rule: **אין אומר ברכה פסוק** is that “one may not recite a blessing, the body of which is a pure, unworked biblical text.” However, I would disagree that our Sages devised the rule because they wanted to differentiate between **תפלה** and **קריאה**. In my opinion, **תפלה** and **לימוד תורה** are twin activities. Otherwise how do we explain the amount of **תורה** that became incorporated within of our **תפילות**. One need go no further than to examine the **מצוה** of **קריאת שמע**. Our Sages view the **מצוה** as having a dual purpose; **קריאה** and **תפלה**. In fact every verse that we recite in our **תפילות** should be viewed as our fulfilling two **מצוות**; **תפלה** and **לימוד תורה**.

I would like to suggest a different reason why our Sages devised the rule of: **אין אומר ברכה פסוק**. In my opinion it is a rule that our Sages in Babylonia devised to discourage the public from reciting **שמונה עשרה** in the form found in **נוסח ארץ ישראל**. It was placed within the **תלמוד ירושלמי** to mislead us into thinking that it was a rule devised in **ארץ ישראל**. I base my view on the fact that **נוסח ארץ ישראל** contained the following **ברכה** that violates the rule of **אין אומר ברכה פסוק**:

השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם (איכה ה', כא'). ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה.

Three samples of **שמונה עשרה** according to **נוסח ארץ ישראל** found in the Geniza were published by Professor Uri Ehrlich of Ben Gurion University in two articles that appeared in the journal, **קבץ על יד**, volumes 18 and 19. In each sample, the **ברכה** of **השיבנו** is presented in the above form.

2. I like to point out that to those who recite **תהלים** as prayers that they should consider studying the chapters of **תהלים** instead since prayer and Torah study are twin **מצוות**. Is it not more meaningful to recite words you understand rather than words that you do not understand?

הבדלה על הכוס

ברכות four and פסוקים a set of today consists of the הבדלה על הכוס:

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, בורא מיני בשמים.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא מאורי האש.

ברוך אתה ה', א-להינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה ה', המבדיל בין קדש לחול.

What is the source for the practice of reciting these four ברכות as part of הבדלה על הכוס?

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נ"א ע"ב – משנה. אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל בסעודה: בית שמאי אומרים, מברך על היום ואחר כך מברך על היין, ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום. בית שמאי אומרים: נוטלין לידיים ואחר כך מוזגין את הכוס, ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידיים. בית שמאי אומרים: מקנה ידיו במפה ומניחה על השלחן, ובית הלל אומרים: על הכסת, בית שמאי אומרים: מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידיים, ובית הלל אומרים: נוטלין לידיים ואחר כך מכבדין את הבית. בית שמאי אומרים: נר ומזון בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים: נר ובשמים מזון והבדלה. בית שמאי אומרים: שברא מאור האש, ובית הלל אומרים: בורא מאורי האש . . . בא להן יין אחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס – בית שמאי אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על המזון, ובית הלל אומרים: מברך על המזון ואחר כך מברך על היין.

Mishnah. These are the points of difference between Beis Shammai and Beis Hillel concerning the proper practices during meals. Beis Shammai say that a Bracha sanctifying the day as Shabbos is first said and then a Bracha over the wine, while Beis Hillel say that a Bracha over the wine is first said and then a Bracha sanctifying the day as Shabbos. Beis Shammai say that washing the hands precedes the filling of the cup, while Beis Hillel say that the filling of the cup precedes the washing of the hands. Beis Shammai say that after wiping his hands with a napkin, the diner places it on the table, while Beis Hillel say that he places it on the cushion. Beis Shammai say that after the meal the floor is swept before the washing of the hands, while Beis Hillel say that the diners wash their hands and then the floor is swept. Beis Shammai say that the proper order for Havdalah is the Bracha over light, then over grace¹, then over spices, and then over Havdalah, while Beis Hillel say it is the following order: light, spices, grace and Havdalah. Beis Shammai say that the blessing over light concludes with the words, who created² the light of the fire, while

1. This involves a case when the person was in the middle of his meal when Shabbos ended

2. Past tense.

Beis Hillel say that the words are, who is creating³ the lights of the fire . . . If wine is served to them after the food, and that is the only cup there, Beis Shammai say that a Bracha is first said over the wine and then the grace over the food, while Beis Hillel say that grace over is first said and then a Bracha over the wine.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נא עמוד ב-גמרא. תנו רבנן, דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה: בית שמאי אומרים, מברך על היום ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם ליין שיבא וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא; ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. דבר אחר: ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה. תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם . . .

Translation: GEMARA. Our Rabbis taught: The points of difference between Beis Shammai and Beis Hillel in relation to a meal are as follows: Beis Shammai say that the Bracha is first said over the sanctity of the day and then over the wine, because it is on account of the day that the wine is used, and moreover the day has already become holy before the wine has been brought. Beis Hillel say that a blessing is said over the wine first and then over the day, because the wine provides the occasion for saying a Bracha. Another explanation: that the blessing over wine is said regularly while the blessing of the day is said only at infrequent intervals and we follow the rule: that which comes regularly always takes precedence over that which comes infrequently. The Halacha is as laid down by Beis Hillel.

וסברי בית שמאי דברכת היום עדיפא? והתניא: הנכנס לביתו במוצאי שבת – מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה, ואם אין לו אלא כוס אחד – מניחו לאחר המזון ומשלושלו בולן לאחריו! . . . ומכל מקום קשיא! – קא סברי בית שמאי: שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, עיולי יומא – כמה דמקדמינן ליה עדיף, אפוקי יומא – כמה דמאחרין ליה עדיף, כי היכי דלא להוי עלן כמשוי.

Translation: But do Beis Shammai hold that the blessing over the day is more important, seeing that it has been taught: When one goes into his house at the conclusion of Sabbath, he says the Brachos over wine, light and spices and then he says the Bracha of Havdalah. If he has only one cup, he keeps it for after the meal and then says the other Brachos in order after it . . . In any case there is a difficulty! Beis Shammai hold that the entrance of a holy day is different from its outgoing. At its entrance, the earlier we can make it the better, but at its exit, the longer we can defer it the better, so that it should not seem to be a burden on us.

We previously noted that הברלה and קידוש were parallel activities. If they are, how do we to explain the need to recite the בורא מיני בשמים of ברכות and בורא מאורי האש as part of הברלה?

ספר הרוקח הלכות הברלה סימן שנו-הי לך סדר הברלה. בורא פרי הגפן. תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ואחר כך בורא עצי בשמים. בפרק ערבי פסחים (דף קג') רב הונא בר' יהודה איקלע לדבי רבא, אייתי לקמיה מאור ובשמים. בריך רבא אבשמים ברישא והדר בריך אמאור. תחלה מברכין על הבשמים לנחם הנפש. וינפש, ווי אבדה נפש. ובפ' כיצד

3. Present tense.

להבין את התפלה

מברכין (דף מג') אמר רב זוטרא אמר רב מניין שמברכין על הריח. שנא' כל הנשמה תהלל. בגימטריא נשמה הנ' הנית ואחר כך מברך על הנר כשיאות לאורו. נר א-להים נשמת אדם. ואחר כך מברך המבדיל בין קדש לחול.

Translation: The following represents the order in which we perform Havdalah: the Bracha: Borei Pri Ha'Gafen is recited first based on the rule that what we perform on a more regular basis takes priority. Then we recite the Bracha: Borei Atzei Besamim. In the chapter Arvei Pesachim (Daf 103) Rav Huna son of Rav Yehudah was visiting the home of Rava. Rava brought out a light and spices. Rava made the Bracha over spices first and then recited the Bracha over the fire. We recite the Bracha over spices first in order to bring comfort to the soul. This is based on what we learned: the word: Va'Yinafash represents a combination of words: Woe is me for having the extra soul bestowed on Shabbos taken away from me. In the chapter Kai'Tzad Mivarchim (Daf 43) we learned: Rav Zutra said in the name of Rav: What is the source for the practice to recite a Bracha over spices on Motzei Shabbos? It is the verse: Kol Ha'Nishama Tiballel (all humans will praise G-d). The Gematria of the words: Kol Ha'Nishama Tiballel equals the words: the soul that derives pleasure. Then we recite a Bracha over the lit candle once we have benefited from its light. This is based on the verse: the candle of G-d is the soul of man. Then he recites the Bracha of Ha'Mavdil Bain Kodesh L'Chol.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ח דף יב טור ב /ה"ה-כיון שיצת שבת התחיל משמש החושך ובא ונתירא אדם ואמר אלו הוא שכתב בו (בראשית ג', טו') הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, שמא בא לנשכני. ואמר (תהלים קלט', יא') אך חושך ישופני. אמר רבי לוי באותה השעה זמן לו הקב"ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור. הדא הוא דכתיב (תהלים קלט', יא') ולילה אור בעדני. ובירך עליה בורא מאורי האש. שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתו' שהיא תחילת ברייתה.

Translation: Once Shabbos concluded, darkness prevailed. Adam, the first man, became frightened and said: this is the meaning of the verse: it shall bruise your head, and you shall bruise his heel. Adam said: perhaps the snake will bite me. And further said: Surely the darkness shall cover me. Rabbi Levy said: at that moment, G-d prepared for him two stones. Adam then struck the two against each other and caused fire to ignite. That is the meaning of the verse: Light at night for my benefit. Adam then recited the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish over the fire. Shmuel said: that is why we recite the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish on Motzei Shabbos to commemorate the moment at which fire was first created.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויגש סימן ו'-ילמדנו רבינו אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת? כך שנו רבותינו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. ומניין למדו? מן הקב"ה שנאמר (בראשית א) וירא א-להים את האור כי טוב ואח"כ ויבדל א-להים בין האור ובין החשך. ר' זעירא בר אבהו אמר מכאן שמברכין על הנר במוצאי שבת משיאותו לאורו.

Translation: May our teacher enlighten us: at what point do we recite the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish on Motzei Shabbos? This is what our Sages taught us: we do not recite the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish on Motzei Shabbos until we benefit from the light. What is the source for that practice? We learn it from G-d's conduct, as it is written: And G-d saw the light and that it was good. Then the verse tells us: And G-d distinguished between light and darkness. Rav Zeira son of Abahu said: this is the source from which we learn that we do not recite a Bracha over the candle on Motzei Shabbos until we

have benefited from its light.

Professor Eliezer Levy in his book: יסודי התפלה in the chapter entitled: הברלה sheds some additional light on why we recite a ברכה over spices on שבת מוצאי שבת:

יסודי התפלה-188- בזמנם יחסו לבשמים חשיבות מיוחדת, שכן הובא, שבימי בית הלל היו רגילין להביא מוגמר אחרי הסעודה ולברך על הבשמים. ("מוגמר" פירושו: בשמים, שמשמים על הנחלים להריח בהם). ומצינו בתוספתא: "בית שמאי או' אוהו כוס יין בימינו ושמן ערב בשמאלו מברך על היין ואחר כך מברך על השמן. ובית הלל או' אוהו שמן ערב בימינו וכוס יין בשמאלו מברך על השמן". נהגו גם "לגמר את הכלים-כדי ליתן ריח בכלים-וכך עשו בערבי שבתות בטבריא ובמוצאי שבתות בצפורי." וגם נהגו לבשם עצמם. וכך בתוספתא: "אל יצא תלמיד חכם לשוק כשהוא מבושם." והתבשמו במוצאי שבת, שזה היה אסור בשבת, וכן במסכת סופרים: "ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם, ובכלים נאים."

Translation: In their time, they afforded a special significance to spices as we learned that in the days of the House of Hillel they would bring out burning incense after the meal and would then recite the Bracha over spices. (The word: Mugmar is defined as spices that are placed on hot coals to create an aroma). We find in the Tosefta: Beis Shamai say: he holds a cup of wine in his right hand and scented oil in his left hand. He first recites the Bracha over the wine and then he recites the Bracha over the scented oil. Beis Hillel say: He should hold the scented oil in his right hand and the cup of wine in his left hand and he recites the Bracha over the scented oil first. They also followed the practice of treating their dishes in order to cause their dishes to carry a fragrance. That was a practice followed on Friday afternoon in Tiberias and on Motzei Shabbos in Tzippori. They would also follow the practice of applying perfume to themselves. This is what we learned in the Tosefta: A Sage should not go out into the market place while adorned with perfume. They also followed a custom of applying scented oils on themselves on Motzei Shabbos, an act which was not permitted on Shabbos. In a similar vein, we learned in Maseches Sofrim: it is not proper to recite the Bracha upon seeing the New Moon unless it is Motzei Shabbos, after a person has applied scented oils to himself and he is wearing his best clothes.

In this discussion, we are witnessing additional parallels between ערב שבת and מוצאי שבת. On ערב שבת, lights were lit for a practical reason: i.e. in order to have light within the house on שבת. Lights were similarly lit on מוצאי שבת for a practical reason: i.e. because the lights that had been burning over שבת burnt out and it was necessary to light new candles. In both situations, the acts of lighting were bestowed with a special sanctity. Applying scented oils on מוצאי שבת became a practice in order to distinguish between שבת, when scented oils could not be applied and weekdays, when scented oils could be applied. That act was also given special sanctity. Over time, the practice of applying scented oils on מוצאי שבת fell out of fashion. However, since the community was accustomed to reciting a ברכה over spices on מוצאי שבת, חז"ל found a way to continue the practice by having the community take spices to smell in place of applying scented oils.

הבדלה על הכוס פסוקים THAT INTRODUCE

The practice of reciting פסוקים before the ברכות of הבדלה is not found in סדר רב עמרם גאון nor in the סידור of רב סעדיה גאון. Instead we find in סדר רב עמרם גאון a prayer that includes verses that were to be recited after saying the ברכות of הבדלה but before drinking the wine:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-אשבעית עלך פורה! שר שכחה שתסיר לב טפש ממני ותפיל יתיה על טוריא ועל רמתא בשם שמהתא קדישתא בשם ארמס ארימס ארטומימס אנסיסיאל ופתחאל. ונה מצא חן בעיני ה' ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו. ואומר שיר המעלות אשא עיני אל ההרים וכו'. ואומר בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ. ה' צב-אות עמנו משגב לנו א-להי יעקב סלה.

Translation: I enjoin you, Pura, the Angel of Forgetfulness, that you remove my foolish heart and you dispose of it in mountains and valleys . . . The verses: And Noah found favor in G-d's eyes and King David was successful in all his endeavors because G-d was with Him. And he says: Shir Ha'Ma'Alos . . . and he says: Bereishis Barah Elokim . . . Hashem Tzva'Os . . .

א-להינו וא-להי אבותינו החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים אלינו לשלום השוכים מכל חטא ומוצל מכל דבר עון. וחנונים רעה והשכל מאתך. ותשמיענו בהם ששון ושמחה. ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם על לבנו. ולא תעלה שנאתנו על לב אדם ולא שנאת אדם תעלה על לבנו. וכל היועץ עלינו רעה בטלו ובטל עצתו. כאמור ה' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים. רבות מחשבות בלב איש וגו'. עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו וגו'.

Translation: G-d and G-d of our ancestors, may the six upcoming work days be peaceful, free from all sin and transgression, purified from all iniquity, trespass and wickedness. Be the source for us of knowledge and understanding. Cause us to hear tidings of joy and celebration. May we not envy others and may others not envy us. May we not bear hatred towards others and may others not bear hatred towards us. Guard against those who would encourage harm to come upon the Jewish People and cause those hearing that advice to ignore their counsel, as the verse relates: Hashem Haifar Atzas . . .

עוצו רעה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א-ל. כי ה' צב-אות יעץ ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה. וכל היועץ עלינו רעה טובה קיימו וקיים עצתו. כאמור וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, ברוך מפיר עצות רעות מעלינו ומעל עמו ישראל. ומקיים עלינו עצתו ועצתם של צדיקים לטובה. ברוך שלא עזבנו. כן ה' א-להינו אל יעזבנו ואל יטשנו ואל יכלימנו ואל יחפירנו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועם הצדיקים, נפטר בשלום. ושלום שלום יהיה עלינו. אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת י-ה ויהי לי לישועה. ושותה מלא לוגמיו ומטעים בני ביתו.

Translation: Utzu Aitzu . . . Ki Hashem . . . May anyone who puts forth a recommendation that is favorable to the Jewish People be blessed and that his advice be followed as it is written: V'Chanosi Es Asher Achon . . . Blessed is he who does not follow recommendations that could cause harm to the Jewish People and who follow the advice of the righteous which benefit the Jewish People. Blessed is He who has not abandoned the Jewish People.

1. Rabbi Yehuda Dovid Eisenstein on page 34 of his book: Otzar Yisroel Volume 6 describes this prayer as follows: מומן הנאונים נמצא להש בתפלה במוצאי שבת אחר המבדיל להועיל לזכרון ולהסיר השכחה. וזה נוסחו: אשבעית עלך פורה
Translation: Since the period of the Gaonim, an incantation has been part of the Motzei Shabbos prayers to assist in remembering and to combat forgetting. This is its wording: Ashbei'Echa . . .

May He continue to stand by us, to not burden us, to not humiliate us and to not persecute us, not in this world and not in the next world and like the righteous, may we die in peace. May peace be with us. Ertach V' Lo Efbad . . . He then drinks the full measure of wine and shares the wine with his family.

The source for the prayer: החל עלינו את ששת ימי המעשה appears to be the following:

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ה' דף ט' טור ג' ה"ב-רבי ירמיה רבי זעירא בשם רב חייא בר אשי צריך לומר החל עלינו את הימים ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום. רבי אבא מוסף והשמיענו בהן ששון ושמחה. רבי חזקיה בשם רבי ירמיה הביננו ולמדינו.

Translation: Rabbi Yirmiya, Rabbi Zeira in the name of Rabbi Chiya, son of Ashi said: on Motzei Shabbos one must recite the prayer that begins: Ha'Chail Aleinu etc. Rabbi Abba adds the words: V'Hashmei'Ainu Bo'Hen Sasson V'Simcha. Rabbi Chizkiya in the name of Rabbi Yirmiya adds: Havei'Neinu V'Lamdeinu.

The מחזור ויטרי in commenting on this prayer appears to present conflicting practices. At first he writes:

מחזור ויטרי סימן קנ' -וקודם שיטעום אומ'. אשבעית עלך פותה שר של שכחה . . .

Translation: Before drinking from the wine he says: Ashbis Alach . . .

Then the מחזור ויטרי provides the following towards the end of the paragraph:

מחזור ויטרי סימן קנ' -קודם שיבדיל יגמור הכל כאשר כת'. הנה א-ל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת י-ה ה' ויהי לי לישועה. ושאתם מים בששון ממעיני הישועה: (אסתר ח') ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר: בשמחה נועדנו בבית הזה. קול ששון ושמחה ורווחה טובה והצלחה מרובה ורפואה שלימה וישועה קרובה ואהבה וחיבה עלינו בבית הזה. יהא אדיר בעזרינו סימן טוב בביתנו ויברכינו יוצרינו יוצר בפריה ורבייה ברוב כל סימן טוב. טוב סימן טוב יהיה לנו בכל. אנא שוכן שמים ברכינו בטוב כפלים ונייחדך בכל יום פעמים: שמחינו אזון מעודינו. שמחינו בטובך הדריכנו בישעך ברכינו טוב ומטיב; אתה גן עדן נטעת לעם אשר בחרת. שמחינו אדון מעוזינו שמחינו בטובך הדריכנו: ומבדיל:

Translation: Before reciting Havdalah, he should recite the following: Hinai Kail Yeshuasi . . . Oo'Shavtem Mayim . . . La'Yehudim . . . In joy we have gathered together in this house. May the sound of joy, happiness, comfort, great success, complete healing, and news of a speedy redemption, love, compassion be heard among those who reside in this house. May G-d be glorious in how He helps us. May there be good fortune in our home. May G-d, our Creator bless us with fruitfulness, that is positive. May good fortune be ours. Please G-d, bless us with twice as much goodness, and twice each day we will declare Your unity. Bring us joy, the One who hearkens to our requests. Bring us happiness through Your goodness; Lead us to our salvation. Bless us, the One who brings good and causes good. You planted Gan Eden in which to place the Nation that You chose. Bring us joy, the Master of joy; Bring us happiness through Your goodness. May You show us the way. And then he recites Havdalah.

The contradiction within the words of the מחזור ויטרי is explained by Rabbi Aryeh Frumkin in his commentary to סדר רב עמרם גאון as follows: At first the מחזור ויטרי is quoting the position of רב עמרם גאון and then the מחזור ויטרי is providing his own opinion. Whether this prayer and these verses should be recited after reciting the ברכות of הברדלה or before reciting the ברכות is contingent on whether you hold the position that this prayer and the verses create an impermissible pause between the ברכות of בורא פרי הגפן and the tasting of the wine. Apparently

להבין את התפלה

מחזור ויטרי did not view the prayer and the verses as creating an impermissible pause but the ברית מילה ceremony².

The historical development of this practice continued after the era of the מחזור ויטרי:

ספר מהרי"ל³ (מנהגים) הלכות שבת-נוהגים לומר בניגון כשעומדין להבדיל⁴. הנה א-ל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת י-ה ה' ויהי לי לישועה, ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. ואותו המבדיל מתחיל ואומר: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. בא"י א-להינו מלך העולם בורא פרי הגפן. בא"י א-להינו מלך העולם בורא מיני⁵ בשמים. בא"י א-להינו מלך העולם בורא מאורי האש. בא"י א-להינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, בא"י המבדיל בין קודש לחול.

Translation: It is customary to recite with a tune the following when we recite Havdalah: the verse: Hinai Kail Yeshuasi . . . Oo'Sha'Avtem Mayim B'Sason . . . Then the one reciting Havdalah begins and says: La'Yehudim Haysa Ora . . . Baruch Ata . . .

Ashkenazim follow the practice as described by the מהרי"ל and no longer recite the prayer that begins: החל עלינו but do recite verses prior to reciting the הברכה of הבדלה. Sephardim, on the other hand, continue the practice of רב עמרם גאון of reciting the prayer of החל עלינו and verses, albeit with some changes, but do so prior to reciting the ברכות of הבדלה.

A review of the נוסחאות reveals a practice in which additional verses were said prior to reciting the הברכה of הבדלה:

סידור חיבור ברכות⁶ – ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא (תהלים פרק קטז, יג), שאו ידכם קדש וברכו את ה' (תהלים פרק קלד, ב), אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא (תהלים פרק קיח, כה), בא-להים נעשה חיל והוא יבוס צרינו (תהלים פרק ס, יד), כך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו (תהלים פרק מד, ו):

Translation: La'Yehudim . . . Through G-d we shall do bravely; for He is the one who will trample down our enemies (Tehillim 60, 14). Through You we will push down our enemies; through Your name we will trample down those who rise up against us (Tehillim 44, 6).

Not everyone agreed that the order of the verses as we recite them is correct:

2. שו"ת יביע אומר חלק ז – יורה דעה סימן כג'.

3. MAHARIL-Maharil (Rabbi Jacob ben Moses Moellin) was born in Mainz, Germany, ca. 1360, but studied in Austria. He founded a yeshivah in Mainz in 1387 after his father's death, and soon became recognized as the spiritual leader of Ashkenazic Jewry. His students, too, were noted as outstanding rabbis. Halachic questions were sent to him from throughout Europe. Maharil was active in communal affairs and charities, and indeed his leadership was sorely needed during his times, a difficult period due to the Hussite wars. Maharil served as a cantor, and many of the melodies attributed to him were used in Mainz till modern times. Maharil's customs and decisions serve as a major source for Ashkenazic halachic practice to this very day. Maharil's works include a responsa collection and a book including his customs, decisions and interpretations (Minhagei Maharil). Maharil died in Worms in 1427. (Bar Ilan Digital Library).

4. Notice that the first two verses were to be sung by all those present.

5. Notice that he provides for the ברכה of בורא מיני בשמים instead of עצי בשמים.

6. A compilation of Italian ritual practices of the 12th Century.

לבוש אורח חיים סימן רצו' סעיף א'—ונוהגין לומר קודם ברכת היין דהבדלה שבבית, הנה א—ל ישועתי וגו' (ישעיה יב, ב), כוס ישועות אשא וגו' (תהלים קטו, יג), ליהודים היתה אורה וגו' (אסתר ה, טז). ולולי המנהג מפורסם כל כך, הייתי אומר שטוב יותר לומר ראשונה כוס ישועות אשא, ואח"כ הנה אל ישועתי, ואח"כ ליהודים היתה אורה, כי היה נראה לי המנהג באלו הפסוקים שהם כולם לסימן ברכה, והם כנגד השלשה ברכות הראשונות של הבדלה, דהיינו כוס ישועות אשא כנגד ברכת הכוס שהוא בורא פרי הגפן. והנה אל ישועתי וגו' כנגד ברכת הבשמים שבאים להשיב הנפש יתירה שהיתה בשבת כמו שיתבאר בסימן שאחר זה, כי עליו שייך לומר הנה א—ל ישועתי, וגו', שיבטח בו יתברך שיושיעהו בהשבת הנפש בצירוף שאר ישועות אשר יבטח בו יתברך, ופסוק ליהודים היתה אורה כנגד ברכת הנר, אלא שהעולם נוהגין לומר כוס ישועות לאחר הנה א—ל ישועתי, ויש סומכין אותו לברכת בורא פרי הגפן. וג"ל לנהוג ולומר בלחש כשלוקחים הכוס בידו כוס ישועות אשא וגו', ואחר כך יתחיל בקול רם הנה אל ישועתי וגו', ואחר כך ליהודים היתה אורה ג"כ בלחש, ומדלג כוס ישועות שכבר אמרו, או יאמרנו אחר ליהודים לסומכו לברכת הכוס ג"כ פעם שנית.

Translation: It is our custom to say before reciting the Bracha over the wine of Havdalah at home, the following verses: Hinai Kail Yeshuasi etc., Kos Yeshuos Esa, etc., La'Yebudim Haysa Ora, etc. If not for the fact that the custom has become so entrenched, I would recommend that we change the order and begin with the verse: Kos Yeshuos Esa, etc., then the verse: Hinai Kail Yeshuasi etc. and finally, the verse: La'Yebudim Haysa Ora, etc. It appears to me that we recite these verses as a prayer for good fortune and that each of the verses corresponds to one the three opening Brachos of Havdalah: i.e. the verse: Kos Yeshuos Esa, etc. corresponds to the Bracha of Borei Pri Ha'Gafen; the verse: Hinai Kail Yeshuasi etc. corresponds to the Bracha of Borei Minai Besamim. The purpose of smelling the spices is to revive the soul that has just lost its extra component that it was granted on Shabbos, as I will explain in the next section. It is appropriate to recite the verse: Hinai Kail Yeshuasi etc. in conjunction with smelling the spices because the verse represents the concept that G-d promised that He would save the Jewish People by returning their souls to them and He would do so in a way that combined all the types of rescues that G-d had promised the Jewish People. The verse: La'Yebudim Haysa Ora, etc. corresponds to the Bracha over the candle. Nevertheless, the practice we follow is to recite the verse: Kos Yeshuos Esa, etc., after the verse: Hinai Kail Yeshuasi etc. because that verse appears to correspond to the Bracha of Borei Prei Ha'Gafen. I think that it would be preferable to begin Havdalah by reciting quietly the verse: Kos Yeshuos Esa upon taking the cup of wine and to then say out loud: Hinai Kail Yeshuasi etc. The verse: La'Yebudim Haysa Ora, etc. should then be recited quietly. Skip the verse: Kos Yeshuos Esa because it has already been said or recite it after saying the verse: La'Yebudim Haysa Ora in order to link it with the Bracha over the cup of wine even though he is saying it a second time.

The first three ברכות that we recite as part of הבדלה each contain the word: בורא. The reason for this wording is explained as follows:

ספר אבודרהם סדר מוצאי שבת—ותמצא שאנו מזכירין במוצאי שבת ג' בריאות: בורא פרי הגפן, בורא עצי בשמים, בורא מאורי האש. והם כנגד שלש בריאות שבפסוק (בראשית א', כז) ויברא א—להים את האדם בצלמו בצלם א—להים ברא אותו וזכר ונקבה ברא אותם.

Translation: Notice that in the Brachos we recite as part of Havdalah on Motzei Shabbos we refer to three creations: Borei Pri Ha'Gafen, Borei Atzei Besamim and Borei M'Orei Ha'Aish. Each corresponds to one of the references to the word: "create in the verse: G-d created man in His own image, in the image of G-d, G-d created him; male and female He created them.

SUPPLEMENT

לְחֵשׁ

This week's newsletter includes a reference to an unusual practice described in סדר רב עמרם גאון of reciting an incantation as part of the הברלה מצוה. The practice of לְחֵשׁ is explained by Rabbi Yehuda Dovid Eisenstein on pages 33-34 of his book: אוצר ישראל חלק ו', annexed hereto. Of particular interest is the following:

במקום שיש לחוש לאמונה זרה אסרו חכמים להשתמש בלחשים וביחוד מעת החלו המינים והמאמינים בישו להשתמש ברפואת הלחשים על ידי אמירת פסוקים מתנ"ך.

Translation: When circumstances led our Sages to be concerned that the incantations would be used for inappropriate religious purposes, our Sages prohibited the use of incantations particularly from the time when heretics and the followers of Jesus began using incantations that were based on verses from Tanach for healing purposes.

Query: Could this misuse of verses from תנ"ך have led our Sages to institute the rule we discussed in Newsletter 8-17:

אין אומר ברכה פסוק.

לדברי רבי חנינא כמין תיבה פרוצה, היינו בשוליים
 חזק ודפנות זקופים בצד הארוך ופתוח למעלה כמו ה'
 מהופך (L). ור' יוחנן אמר כמין ספינת רוקדת, שהיו
 דפני החלות משופעים צרים מלמטה והולכים ומתרחבים
 למעלה כמו השוליים של הספינה. אורך החלות עשרה
 טפחים ורחבן חמשה טפחים וקרנותיהם שבע אצבעות
 (שם צ"ו.), ועובה של הרפנות טפח (פסחים ל"ז).
 הכתן היה עורך את לחם הפנים ביום השבת, ובערב
 שבת הבא נכנס ושומט הקנים ונותן לארכו של שלחן.
 כי אין סדרו הקנים או נמילחן רוחה את השבת, וכשבת
 סדרו הלחם החרש במקום הישן ולמצאי שבת נותן
 הקנים בין כל לחם ולחם במשפטן (שם ע"י רש"י).
 הלבונה נקמרת בשבת כשמשלקין אותה, והיא "לזכרון"
 ללחם שעל ידה הוא נזכר, כקומץ שהיא אוזרה למנחה.
 לחם הפנים הישן נאכל ע"י הכהנים במקום קדוש, מחצה
 לכ"ג ומחצה לכהנים (יומא י"ז:). אמרו במשנה, "כי
 מעולם לא נמצא פסול בלחם הפנים" (אבות פ"ה).
 ורש"י ר"ל "על השלחן המהור" מלמד שמגבדוין אותו
 לפני עולי רגלים, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום
 "סלוקו כסדורו", ראמר ריב"ל גם גדול נעשה בלחם
 הפנים כסדורו כך סלוקו שנאמר לשום לחם חם ביום
 הלקחו (ש"א כ"א ד' חגיגה כ"ז:). אבל בתוספות
 פירשו סדרו כך סלוקו שהיה רך ולא חם ממש. ומה
 שנתנו לרוד את לחם הפנים שאסור לזרים, תרצו
 בגמרא כי בברחו אז מפני שאול אחוהו בולמוס ומסוכן
 היה (יומא צ"ה). מלאכת לחם הפנים היתה חכמה
 ואומנות יתרה, ולא רבים מהכהנים הבינו לעשות הלחם.
 האומנות הזאת היתה מסורה וחתומה בידי "בית גרמו"
 שחורישו סוד אפיית הלחם לבניהם אחריהם, ולא רצו
 ללמד מעשה לחם הפנים לאחרים, והיו החכמים
 מזכירין את בית גרמו לגנאי בשביל זה (יומא ל"ח.).
 [מעם מצות לחם הפנים] הרמב"ם יאמר כי ענין
 לחם הפנים לא נתבאר לו ולא יכול לעמוד על מעמו
 ונמוקו (מורה ח"ג פ' ל"ב). בעל העקדה (שער כ"ח
 ומ"ט) הרלב"ג (פ' תרומה) והרמ"א בספרו תורת העולה
 (ח"א פכ"ב) ימצאו רמזים בזה להישר דרכנו בחיים
 ולהפנות לבנו לה'. ואפשר לומר ע"ד הרמב"ם בענין
 הקרבנות כי נתנו לצרף את הבריות ולהרחיקם מעבודה
 זרה, ולפי שהעמים הקדמונים ערכו לגד שלחן כדי שיאכל
 ממזונותיהם וישתח מנסכיהם, לכן צונו ה' להניח את
 לחם הפנים לאכילה לכהנים, להראות שאין אכילה
 זתית לאלהי ישראל. והיו סגביו השלחן להראות
 לעם שלא חסר מהלחם כלום ונשארו במו שהונחו ורק
 הכהנים אכלו את הלחם.

צ. ל.

לחש (לחשים): דבור כחשאי ובלאט, בקול רטמה
 דקה, כדרך החוכרים חבר ומנחשים. חכשפים היו
 משמשים בלחשים כדי לעודד הכישוף ע"י שדים
 ודוחות רעות, וגם הרוצים להחליש כת הכישוף ולחסירו

היו מלחשים, ולרוב הוראת לחש על ביטול הכישוף,
 וגם לרפואה לאיזה מחלות ובפרט לעין הרע. אשר לא
 ישמע לקול מלחשים (תהלים ג"ח). שלום בן הלחש
 (נחמיה ג'), נבון לחש (ישעיה ג'), אך חז"ל דרשו נבון
 לחש על ת"ח שמוסרין לו דברי תורה שנתנו בלחש
 (חגיגה י"ד). בתלמוד נזכרים לחשים שונים המטונים
 בסגנונם וחכונתם. חז"ל הבינו בלחשים לחסיר הכישוף,
 נגד המטרוניתא הרומית, ומצינו: דב הסדא ורבה בר
 רב הונא הווא קא אולי בארבא (ספינה) אמרו לחו החיא
 מטרוניתא אותבן בהריכוו ולא אותבו. אמרה איהי
 מילתא אסרתח לארבא. אמרו אינהו מילתא שרייהא
 (שבת פ"א); בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר
 מילתא ומלא נפשיה שיחנא וכיבא (כדי שימאס
 בעיניה). עבדא היא מילתא ואיחסי (קדושין ל"ט:).
 ר' אליעזר בן הורקנוס חיה שונה שלש מאות חלכות
 (כשופים) בנמיעת קישואין וכו'. פעם אחת היה מהלך
 עם ר"ע ובקש ר"ע ממנו ללמוד בנמיעת קישואין. אמר
 לו דבר אחד ונתקבצו כולן למקום אחד וכו' (סנהדרין
 ס"ח.). הלחש היה מורכב לרוב במלים שוות בתחלתן
 או בסופן ומסיימות בצלצול נעים או בהרמים, אע"פ
 שאין להן שום משמעות, כמו הלחש לקרחת: סס
 מסייא, כס כסייה, שרלאי וארמלאין וכו' בוך בויך,
 בזבויך ססמזיך, במוך כמיך וכו' (שבת ס"ג.) ופירש"י
 שאין לו משמעות אלא כך הוא הלחש. השותח מים
 בלילי רביעיות ובלילי שבתות הוא סכנה, ומאי תקנתיה?
 וכו' אימי איזדהר משברירי שברירי ברירי רירי ירי די
 וכו' (פסחים ק"ב.). בלחשים אחרים יש איזה משמעות
 בהוראת המלים אך נעלם מאתנו הכוונה הרצויה, כמו:
 על הנפנה נקביו אמרו, "אל תשב ותמשמש" ואי אנשי
 (שבת) ויתב ואח"כ משמש מאי תקנתיה? כי קאי
 לימא הכי: לא לי, לא לי, לא תהום ולא תחתים, לא
 הני ולא מהני, לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשא
 (ברכות ס"ב.). על אשתא (קדחת) בת יומא לישקול
 זוזא וכו' ולימא ליה מעונך עלי וטעונאי עלך וכו'
 וליזיל לנהרא ולימא ליה נהרא נהרא אחפן כוזא דמיא
 לאורחא דאיכלע לי (שבת ס"ו.). על הרוסת בפסת
 אמרו שאינו מצוה, ומשום מאי מייתי לח? משום קפא
 (ארס שבו) וכו'. אדהכי והכי נימא הכי: קפא קפא
 דכירנא לך ולשב בנתיך ולחמני כלתך (פסחים קמ"ז.).
 האי מאן דמיבעית וכו' לימא הכי: עיזא דבי מבחי
 שמינא מינאי (מגילת ג'). כנראה התירו חז"ל הלחשים
 האלה כדי להפיק דעתו של המתירא ודואג פן יבולע
 לו, ולבן התירו לחשים בשבת על נחשים ועקרבים
 (אע"פ שרפואה אסורה במקום שאין סכנה) כדי שלא
 תמרוף דעתו עליו, ואע"פ שאין בהם ממש (רמב"ם
 ע"ז פ"א, ש"ע א"ח סי' שבת, י"ד סי' קע"ט). ועל
 לחש על עין הרע אמרו: כל איתנא דידעח מילחוש
 לעינא תיתי הלחוש (ירוש' סוטה פ"א מ"ז ע"ד). אמנם
 במקום שיש לחוש לאסונה וזה אסרו חכמים להשתמש

בקצו ארץ ישמעו אליו בני ישראל ועשו ככל אשר צוה ה' את משה ואת הורו הדינים והחוראות על פי מהיום שלשים שנה (מה יוכיח די רופי כי למ"ף חבר ספרו בשנת 1244), ועבשו בדורנו זה כמו פתאים בתכלית פתיות וחסרון הבנה ולא שמעו אל משה מקוצר רוח השגתם וכו'. ומרוב הבתי ואהבתי חשקי להחזיק במעוז האמת ולהמשיך אחרי דעות הרמב"ם ז"ל וכוונתו הכללית מלאני לבי אני חול וכו' נער מבני נלות ירושלם אשר בספרד וכו' לחבר חבור ענינים הנפלאים שיערתי לדבר בהם כפי מעט השגתי וכו'.

[ספריו] ספדי ר"י למ"ף הנודעים לנו הם: א) "שער השמים", ע"ד ספר המורה להרמב"ם, והלקו לארבעה שערים; ב) "צוור המור", כולל י"א פרקים בענינים שונים, וחבדי לכבוד הנשיא מודרוס, וכנראה הוא ר' מודרוס בעל אוצר הכבוד (נרפס ע"י יעלינעק בכרם חסד ח"ט; ג) "גנוזי חסלק", באור סודות מעשה בראשית ע"פ יסודות חכמת חמבע (נרפס ע"י הנ"ל בכוכבי יצחק חוברות כ"ח ואילך); ד) "רב פעלים", כולל מ"ח מאמרים שונים ג"כ בחכמות חמבע הפילוסופיות (שם חוברת כ"ח מעמוד 7 והלאה); ה) "אגרת התשובה" ש"ת בעניני המחקר הפילוסופי, קצת ממנו נרפס בכרם חסד חוברת ד'; ו) ס' "צורת עולם", ובו כ"ז פרקים (ותכן שהוא ס' צורת הארץ ברשימת אוצרות חיים סי' 818; ז) "פירוש על קהלת", ע"ד הפשט נומה אל המושכל והחכמה המבטית (לדברי די רופי נרפס בלא רשימת המקום והזמן); ח) "פירוש על ס' איוב" (כ"י), ונמצא שם חכם ר' יצחק בן למ"ף מאוחר ממנו הרבה, ושואל מר' צמח דוראן על ס' פרקי ס' צורת העולם לר"י בן למ"ף הקודם, ור' צמח משיב ומפרש לו (ע"י שו"ת יבין ונתען סי' קל"ח). למ"ף בא לירושלם בשנת 1290 ומת שם.

ביבליוגרפיה: פין, כנסת ישראל 824, ב. ס.

ליאון (Lyon, Lyons): עיר בצרפת. היהודים ישבו בליאון וסביבותיה עוד במאות הראשונות. במאה החמישית צוה האפיפיור וויקטור על הארכיבישוף מויני שלא לחגוג חג הפסח בזמן אחד עם היהודים. במאה התשיעית ישבו היהודים בליאון בשכונת מיוחדת כרגלי הנבעה פורווייער (Fourvier) ורחוב אחד משם נקרא גם עתה "רחוב היהודים" (Rue Juferie). היהודים היו אז תחת חסות המלך לאזי לידיבנוייר והמלכה יודית אשר נמו להם חסד, לסורת רוח הבישוף אנובארד שהיה שונאי ישראל. במאה ה"ג, כאשר ברח האפיפיור אינצינטיס הרביעי ומצא מנוחה במקום ממשלת הארכיבישוף בליאון, חרע מצב היהודים, כי האפיפיור בראש המועצה (Council) שנאמנה בליאון בשנת 1245 התאונן על החקירות שבין היהודים והנוצרים והתאמץ להפסיד ביניהם ולהכביד עליו על היהודים, ויצו שישאו על בנוצרים מלאי עגול מצבע מיוחד כדי להכירם שחם

בלחשים, וביחוד מעת החלו חמינים והמאמינים בישו להשתמש ברפואות הלחשים ע"י אמירת פסוקים מתנ"ך. כמו ולחש ליה בשמיה דישו (ויקרא פ"ט, במדבר רבה פ"ט). ובשעת הלחש היו מפיחים בפייהם על החולה או על חככה ורוקקים על הארץ, להראות שהם מסירים המחלה או הכאב חודקין אותו לארץ. וכן נהגין עתה הלוחשים על עין חרע (ע"ע). חרקיקה בעצמה לא נאסרה אך אסרו להזכיר שם שמים על חרקיקה, ובמשנה אמרו הלוחש על חככה ואומר כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עלך כי אני ה' רופאיך אין לו חלק לעזיב (סנהדרין צ'). רב ורבי חנינא אמרו אפילו פסוק שאין בו שם שמים אסור, אפילו הפסוק ננע צרעת או ויקרא אל משה (שם ק"א). זמן הנאונים נמצא לחש בתפלה במצאי שבת אחר המבריל להועיל לזכרון ולהסיר השכחה, וה נוסחו: אשבעית עלך פורתה (או פורה) שר שכחה שתסיר לב ממש ממני ותפיל יתיה על מוריא ועל רמתא בשם שמחתא קדישתא בשם ארטס ארטס ארטיטיס אנסיים יאל ותתאל, ואחי"ב אוטר פסוקים ותפלות (סדר ר' עמרם 31). ע"ע אברקדברא; אחיות עינים; אמונה מפלה; דרכי אמורי; כשוף; סגולות; עין חרע; שדים.

ביבליוגרפיה: ראבין, מעשה העתועים שער ה"ב; שולמאן בספר השנה של מאקאלאו ח"ב תרס"א צד 167.

לפירה (לאטירה), יצחק בן אברהם, י': פיזיקוס ומקובל, חי במולדת ספרד במאה ה"ג. הוא חבר ספרים הרבה בחקירת הדת ע"ד קבלה, חריב"ש מהלל את ספרי למ"ף ובפרם ספרו "שער השמים" שהוא נכבד מאד ומדבר בו כפי המושכל והחקירה הפילוסופית אבל מבטל דעותיהם כמה שהם נגד תורתנו, "החכם הזה נראה שראה הרבה בפילוסופיא והיה עם זה תוריי וחסיד". לדעת חריב"ש שימת למ"ף בקבלה ארות עשרת ספירות שונה משמת הרמב"ן והנמשכים אחריו, ונראה בעיני חריב"ש כי למ"ף ברה השיטה שלו מלכו ומשכלו בלי קבלה (ע"י יעלינעק בכרם חסד ח"ט 154 והלאה). ר' יהודה חיים מחבר מנחת יהודה על מערכות השמים, כתב עליו לאמר: "החכם האלהי ר' יצחק בן למ"ף אשר חבר השמים העולם (ר"ל "שער השמים" ו"צורת העולם") יצרו חסד וס' גנוזי חסלק דבריו בהם יקרים טפנינים, אבל בדברים הנותנים לחכמת הקבלה רגלו אחת בפנים ורגלו אחת מבחוץ (פילוסופיא), לכן קצהו תראה וכלו לא תראה". למ"ף חיח מעריץ שם הרמב"ם וספריו, ואומר עליו (בהקדמתו לס' שער השמים): עד שעמד הרמב"ם לסוף שבע מאות וחיי"ת שנים אחר חבור התלמוד יצא כצאת השמש בנבורתו ועמד דעה בעם ה' וחקן ופעל חבר כללי אחד וכו' וששם החבור הזה

בורא מאורי האש OF ברכה THE PRACTICES AROUND THE

The מצוה of הברלה consists of several unique practices. רב עמרם גאון opens his discussion of the מצוה of הברלה with one of them:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-ומביאין לו כוס ואבוקה של אור ומברך.

Translation: They bring him a cup and a torch. He then recites the Brachos.

What is an אבוקה?

בית הבהירה למאירי מסכת ביצה דף כב' עמ' א'-אבוקה שהיא עשויה בחתיכות עצים קטנים.

Translation: A torch that consists of small pieces of wood.

What is the source for the practice of using an אבוקה during הברלה?

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ח' עמ' א'-ואמר רבא: אבוקה להברלה מצוה מן המובחר!

Translation: Rava said: Using a torch as part of the Havdalah ceremony is preferred.

Why were small pieces of wood used?

רש"י מסכת יומא דף טו עמ' ב'-וראשי פספסין - חתיכות עצים, מברילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול.

Translations: Roshei Paspasin-Pieces of wood that mark divisions with the Beis Hamikdash between those parts of the Beis Hamikdash that are holy and those parts that are ordinary.

It appears that in the בית המקדש, small pieces of wood were laid out to create a separation between the sections of the בית המקדש that were restricted and those that were not. Apparently, the practice then began to use the same material as a means of distinguishing between שבת which is a day of holiness and the other days of the week.

Today, there is disagreement as to whether it is appropriate to use pieces of wood as an אבוקה to perform the מצוה of הברלה:

שולחן ערוך הרב' אורח חיים הלכות שבת סימן רצח'-מצוה מן המובחר לברך על אבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה שהרי מברכים בורא מאורי האש לשון ריבוי מאורות. ומכל מקום אף כשמברך על הנר יברך בורא מאורי האש שהרבה גוונים יש באור שלהבת, אדומה לבנה וירקרקת.

Translation: It is preferred that one uses a torch that consists of small pieces of wood which create multi-colored light. We do so in order to justify the statement that we make within the Bracha that G-d creates many forms of light. Yet even if one uses a candle for Havdalah, one should still say: who creates

1. Rabbi Shneur Zalman ben Rabbi Baruch (1745-1813). He was born in Lyady, Belorussia and founded the Chabad movement.

many forms of light because every flame produces multiple colors of light, some red, some white and some green. ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן רצה' – ולא יעשה אבוקה מעצים דבזיון הוא וגם לפעמים יש מהם ריח זפת ומאים. ואבוקה דשעוה הוה כשקלועים זה בזה וכן המנהג פשוט ואין לשנות.

Translation: One should not create a torch that consists of pieces of wood. It is a denigration of the Mitzvah. In addition, occasionally the pieces of wood emit an odor of tar, which is unpleasant to smell. Ideally the torch for Havdalah should be made from pieces of wax that are affixed to each other. That is the common practice and it should be followed.

Why is it necessary that the torch used for הברדלה be capable of emitting an array of light?
 ספר כלבו סימן מא' – ואבוקה להדלקה מצוה מן המובחר. והטעם אחרי שפסקו ז"ל שנוסח הברכה לומר בורא מאורי האש שהוא לשון רבים צריך להיות שם אבוקה שנראים בה מאורות הרבה.

Translation: Using a torch as part of the Havdalah ceremony is preferred. Once our Sages chose as the words: Boreh M'Orei Ha'Aish, in plural, as the wording for the Bracha over light, it became necessary to use a torch that creates many colors of light.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף קג' עמ' ב' – אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר מפני שטופס הברכה מאורי האש ורומז על מאורות הרבה כמו שפרשנו במסכת ברכות פרק דברים ובאבוקה ניכרין בה הרבה יותר מבנר.

Translation: It is preferred to use a torch as part of the Havdalah ceremony because the wording chosen for the Bracha was written in plural. In addition, a torch represents a light source that creates a variety of lights as we explained in Maseches Brachos, the chapter that begins: Devarim. In a torch many more sources of light can be identified than from a candle.

Whether you can use an existing light for הברדלה is a subject of disagreement:
 שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצה' סעיף ב' – מצוה מן המובחר לברך על אבוקה. ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית. הנה: ונר שיש לו שתי פתילות מיקרי אבוקה.

Translation: It is preferred that a torch be used as part of the Havdalah ceremony. Some say that if one does not have a torch, it is necessary to light a candle specifically for use as part of the Havdalah ceremony in addition to any candles already being used to provide light to the house. RAMAH: A candle that has two wicks satisfies the requirement to use a torch.

ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן רצה' – וכתב רבינו הב"י בסעי' ב' דיש מי שאומר דאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית עכ"ל ולא נודע לנו טעם דבר זה ובמרדכי שם כתב להיפך דאם יש נר בבית א"צ לחזור אחר אבוקה ע"ש.

Translation: Our teacher the Beis Yosef wrote in paragraph two that some say that if one does not have a torch, it is necessary to light one candle specifically to use as part of the Havdalah ceremony in addition to any

להבין את התפלה

candles already being used to provide light to the house. He does not indicate the reason why an existing lit candle cannot be used. The commentator, the Mordechai, wrote the opposite; if one had an existing light in the house, it was not necessary to search for a torch.

The light that is used as part of the מצוה of הברדלה is the basis of a second unique practice that became part of the הברדלה ceremony:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת-והכי אמר רב נטרונאי ראש ישיבה. במוצאי שבת בבורא מאורי האש כך עושין בשתי ישיבות, שמביטין בכפות ידם. וכך ראינו רבותינו ז"ל שהיו עושין ואומרים נביט בידינו כדי שנהנה מן האור, כדרך ששנינו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו וכך מנהג. וראינו ששנה בפרקי ר' אליעזר בן הורקנוס שמצוה להסתכל בצפורניו. מיהו אין רגילין חכמים בכך.

Translation: This is what Rav Natroni, head of the Yeshiva said: On Motz'ei Shabbos while reciting the Bracha of Boreh M'Orei Ha'Aish this is how we conduct ourselves at the Yeshiva: we look at the palms of our hands. We also witnessed that our Sages of blessed memory did likewise and said: let us look at our hands so that we benefit from the light, as we learned: we do not recite the Bracha on the light until we benefit from it. That practice became the accepted custom. We saw that the Pirkei Rabbi Eliezer, son of Horkanos, provided that it is a Mitzvah to look at one's fingernails. However our Sages chose not to follow that practice.

Some interpret the words of רב עמרם גאון that our Sages chose not to follow the practice of looking at one's fingernails as meaning that our Sages may not have followed the practice but the common people did. That may explain why later sources speak approvingly of the practice:

טור אורה חיים הלכות שבת סימן רצו'-ומסתכל בצפרנים שהן לבנות מן הגוף ומברך בורא מאורי האש.

Translation: One looks at his fingernails which are clearer than his skin and recites the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish.

Looking at one's fingernails is another means of benefiting from the light before reciting the ברכה of מאורי האש. Only if light is present can we distinguish between our fingernails and our fingers.

רש"י in his ספר הפרדס provides a few more details about this practice:

ספר הפרדס -הלכות הברדלה-והכי אמר רב נטרונאי גאון במוצאי שבת כשהוא מברך בורא מאורי האש, מנהג בשתי ישיבות שמסתכלין בכפות ידיהם. וכך ראינו רבותינו עושים ואומרים, נסתכל בידינו כדי שנהנה מן האור. כמו ששנינו, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וכך הוא מנהגי. תחלה כופף אצבעותיו לתוך כפו ומחשיך תחתיהן ואחר כך פושטן, והנה אור במקום חשך ומברך, שכבר נאות הוא מן האור. וראינו בפרקי דר' אליעזר בן הורקנוס שמצוה להסתכל בצפורניו. לפי שהן לבנים, ובהם נהנה מן האור בראותם. ומשום הבי פשטינן ידיים להברדלה למחזי אי איכא נהורא אי לאו.

Translation: This is what Rav Natroni, head of the Yeshiva said: On Motz'ei Shabbos while reciting the Bracha of Boreh M'Orei Ha'Aish this is how we conduct ourselves at the Yeshiva: we look at the palms of our hands. This is what we witnessed our Sages doing while saying: let us look at our hands so that we may benefit from the light, as we learned: we should not recite the Bracha over the light until we benefit from it. That is my custom. First I enclose my fingers within the palm of my hand and cause darkness to fall on my fingers and then I open my hands and suddenly light and not darkness hovers over them. I then recite the Bracha since I am already benefiting from the light. We see in Pirkei D'Rabbi Eleiezer son of Horkanos that it is a Mitzvah to look at one's fingernails because they are clear. We can distinguish our fingernails only if light is present. That is why we open our hands as part of the Havdalah ceremony; to determine if light is available or it is not available.

The **ברוך מהר"ם בר' ברוך** provides an additional explanation for this practice:

שאלות ותשובות מהר"ם בר' ברוך-תקלה' – מה שפושטים האצבעות בברכת מאורי האש כלומר כשהוא כופה אצבעותיו על פס ידו אז אין האור שולט בכף ידו וכשהוא פושטן אז האור שולט בכפו. טעם אחר בתהלה כופה אצבעותיו כלומר עד עתה הייתי כאלו ידי אסורות שהייתי אסור בעשיית מלאכה ואח"כ פושטן כלומר מעתה ידי מותרות במלאכה.

Translation: The act of extending one's fingers while reciting the Bracha of M'Orei Ha'Aish after first closing one's fingers within one's hands is performed so that at first no light shines on the fingers and then when he opens his hands and extends his fingers, the light shines on them. A second reason to do so: at first one closes one's fingers within one's hands to signify that during Shabbos his hands were restricted by not being able to perform work on Shabbos. He then extends his fingers to demonstrate that his hands are now free to perform work.

One final issue that surrounds the practice of looking at one's fingers as part of הברלה; the correct moment at which to recite the **ברכה** of **בורא מאורי האש**. Should we recite the **ברכה** before looking at our fingers or after looking at our fingers. The current practice is to look at our fingers after reciting the **ברכה** of **בורא מאורי האש**. Here is one early opinion that we should look at our fingers before reciting the **ברכה**:

ספר אור זרוע ח"ב, הלכות מוצאי שבת סימן עג' – הלכך הלכה למעשה שאין מברכין על האור עד שיהנה מאורו ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לאחר שבירך על הבשמים. כופה אצבעותיו לתוך פיסת ידו ומסתכל על הצפרנים עד שיבחין בין שחור שבצפורן ובין לבן שבו ומברך בורא מאורי האש.

Translation: As a result, the Halacha holds that one should not recite the Bracha on the light until after benefiting from the light. Therefore, one should look at his fingernails after reciting the Bracha over the spices. First, one should close one's hands around one's fingers and then look at his fingernails until he can recognize the light and dark found in his fingernails. Then he should recite the Bracha of Borei M'Orei Ha'Aish.

Query: Is it not possible to justify the position of the **אור זרוע** by comparing the **ברכה** of **בורא מאורי האש** to **ברכות השחר**? Our practice in reciting **ברכות השחר** is to recite each **ברכה** only after enjoying the benefit; i.e. **פוקה עורים**, **מלביש ערומים**, **זוקף קפופים**, etc!

CUSTOMS SURROUNDING THE CUP OF WINE IN הַבְּדֵלָה

The practice of overfilling the cup of wine before reciting הַבְּדֵלָה is a custom that evolved over generations. The Encyclopedia Talmudit presents an excellent summary of the history of this custom:

אנציקלופדיה תלמודית כרך ה, [הבדלה] טור פ'—ונוהגים לשפוך מכוס של יין על הארץ לסימן ברכה, וישפוך קודם שיסיים בורא פרי הגפן, כדי שלא יהיה הכוס פגום, שאם ישפוך קודם הברכה תהיה תחילת הברכה על כוס פגום, ואם ישפוך קודם שישתה הרי זה פגם וביזוי לכוס של ברכה כששופך ממנו לפני השתייה. אבל כתבו האחרונים שאין לשפוך כלל בשעת ברכה, אלא בשעה שמוזג את הכוס ימלאנו על כל גדותיו עד שיהיה שופע ונשפך על הארץ לסימן ברכה, ויש למעט בשפיכה משום הפסד משקים.

Translation: It is customary, as part of Havdalah, to pour from the cup of wine onto the ground as a sign of good fortune. A person should spill the wine before reciting the Bracha of Borei Pri Ha'Gafen so that the cup of wine is not deemed to be defective. If he waits to pour out some wine until just before he drinks from it, it would be deemed a defective cup of wine and a denigration of the cup used for a Bracha if he pours some of the wine out before drinking from the cup. However our later Sages wrote that he should not pour out any of the wine while reciting the Bracha. Instead he should overfill the cup when initially filling the cup with wine. The amount that flows out represents a sign of good fortune. Even the act of overfilling the cup should be limited since it involves the waste of a beverage.

ר' אליעזר אומר לאחר ששתה אדם כוס של הבדלה מצוה להטיל מעט מים בכוס של הבדלה ושותה – היינו ששומף שיורי טיפות יין שבכוס במים ושותה – כדי להבב את המצות, ומה שישאר בכוס מן המים מעבירו על גבי עיניו, משום שאמרו חכמים שיורי מצות מעכבים את הפורעניות. ולא נהגו היום בנתינת המים, אבל כתבו הפוסקים ששופכים מן הכוס לאחר הבדלה ומכבים בו את הנר ורוחצים בו עיניו משום חיבוב מצוה. יש מהראשונים סוברים שמטעים מכוס של הבדלה לבני ביתו, ויש סוברים שאין צריך שיטעמו בני ביתו. וכתבו אחרונים שהמבדיל רגיל לשתותו כולו – אף שמן הדין די שישתה במלא לוגמין – ולא ישקה ממנו לבני ביתו. ונהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה!

Translation: Rabbi Eliezer said: after drinking the cup of wine used in Havdalah, it is a Mitzvah to pour some water into the cup and to drink it. By doing so he is making use of the residue of the wine to demonstrate his affection for the Mitzvah. He should then apply to his eyes whatever liquid is left in the cup to fulfill what our Sages taught that making use of what is left after performing a Mitzvah prevents calamities from happening. Today we do not follow the practice of pouring water into the cup that held wine during Havdalah. Instead our Halachic decisors advise that we should spill out what is left in the cup after

1. The source for this rule is from a statement made by the של"ה in his book: (מ) הגהות למסכת שבת תורה אור (מ) ולפי שנתכוונה להבדיל מאדם על ידי היין, אין הנשים טועמות יין של הבדלה. Translation: Because Chava tried to separate herself from Adam by feeding him the forbidden fruit, women are not permitted to drink from the wine of Havdalah.

performing Havdalah and use the liquid to extinguish the fire of the Havdalah candle and then apply some of the remaining liquid onto our eyes to demonstrate our affection for the Mitzvah. Some of our early Sages taught that we should share the cup of wine from Havdalah with our family members while others said not to. Our later Sages taught that the one performing Havdalah should drink the whole cup even though it is Halachically sufficient to drink the majority of the cup and we should not share any of the wine with our family members. Women follow the custom of not drinking from the cup of wine used in Havdalah.

Let us now trace the evolution of this practice:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר מוצאי שבת—וכן ראינו רגילין להטיל מים בכוס לאחר ששותהו ושוטפים אותו ושותהו, וכך שמענו מרבתינו שמצוה לעשות כך, כלומר שיירי מצוה מעכבין את הפורענות. ומה שנשתייר מן המים מטילין אותו על ידינו ומעבירין אותו על פנינו, כדי לחבב את המצוה.

Translation: We see that it is customary to pour water into the cup of wine used in Havdalah and to mix it with what is left from the wine and to then drink the liquid. So we heard from our Sages that it is a Mitzvah to do so because of the rule that putting to good use what remains after performing a Mitzvah prevents calamities from occurring. What is left from the liquid, we place on our hands and apply to our faces in order to demonstrate our affection for the Mitzvah.

The **מחזור ויטרי** repeats what **רב עמרם גאון** provided but then adds that the wine should be shared with family members:

מחזור ויטרי סימן קנה'—ולאחר ששתה מיד מטיל מים בכוס של הבדלה ושותה ומה שנשאר מן המים, נוטל ידיו ופניו כדי לחבב המצות, ולפי מה שאמרו שירי מצוה מעכבין את הפורענות: וכששותה שותה מלא לוגמיו ומטעים לביתו ולבני ביתו:

Translation: After drinking the cup of wine used in Havdalah, he puts water into the cup used for Havdalah and drinks it. What is left from the water he places on his hands and his face in order to demonstrate his affection for the Mitzvah. We do so based on what we learned that putting to good use what is left after performing a Mitzvah prevents calamities from occurring. When he drinks the wine, he should drink the majority of the cup and then share the remainder with his family members.

The practice of adding water to a cup of wine used in the performance of a **מצוה** was not limited to **הבדלה**:

ספר המנהגות (ר' אשר מלוניל)² דף לב' עמ' ב'—ונהגו לרחוץ כוס של ברכה אחר ששתו במים ואותן מים מעבירין על פניהם לחבב המצוה וכן עושין בהבדלה.

Translation: It was customary to wash the cup of wine with water after drinking from it and to then apply the water onto our faces to show affection for the Mitzvah. We follow the same practice when performing Havdalah.

2. The author of Sefer Ha-Minhagot, Rabbi Asher ben Saul of Lunel (not to be confused with his contemporary, Rabbi Asher ben Shalom), lived in southern France during the twelfth and thirteenth centuries. This work is one of the first European books on customs in southern France. (Bar Ilan Digital Library)

להבין את התפלה

The **ספר כלבו** presents a reason why water was added to the empty cup of wine and then the water was applied to the face:

ספר כלבו סימן כה'—וכתב הרב רבינו אשר ז"ל ונהגו לרחוץ כוס של ברכה אחר שתיתו, ומעביר אותן המים על עיניו, שלא לשפוך יין של ברכה לארץ למקום בזיון ע"כ.

Translation: The Rosh wrote: it is customary to wash the cup used in the performance of a Mitzvah after drinking from it. Whatever water is left in the cup should be applied to our eyes because it is a denigration of the wine used in a Mitzvah to simply spill it onto the ground.

During the time of the **ספר המנהגים (טירנא)** the issue as to when to spill wine out of the cup suddenly came to the fore:

ספר המנהגים (טירנא)³ הגהות המנהגים מוצאי שבת—אחר שבירך על מיני שתיה אסור לשפוך הימנו, ספר חסידים (סי' קי"א), על כן אותן ששופכין בשעת הבדלה צריכין לדקדק לשפוך קודם גמר ברכה. ושותין, ומה שנשתייר רוחצין בו את פניהם כדי לחבב את המצוה, מרדכי (יומא ריש סי' תשכ"ג).

Translation: After reciting a Bracha over liquid, it is prohibited to spill the liquid (Sefer Ha'Chasidim Siman 111). Therefore those who spill some wine while performing Havdalah need to be careful to spill some out before reciting the Bracha. Then they drink what is left and use some to wash their faces in order to demonstrate affection for the Mitzvah (Mordechai Yoma beginning of Section 623).

The **ספר החסידים** is one of the first to mention the practice of spilling liquid out of the cup before drinking the liquid. The commentators to the **ספר החסידים, מהדורת רייך**, 2007, cite a story found in 'עמ' ב' as the basis for the practice. Apparently, it was the custom at the time of the **גמרא** to spill out some liquid from a cup before drinking from it out of concern for evil spirits.

The practice to pour out some wine before reciting the **ברכה** of **בּוּרָא פְּרִי הַגֶּפֶן** is found in the **רמ"א**. The **מחבר** does not mention the custom.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצו' סעיף א'—סדר הבדלה: יין, בשמים, נר, הבדלה וסימנך יבג"ה. וצריך לזוהר שלא יהא הכוס פגום. **דגל: ונהגו לומר קודם הבדלה שעושים בבית: הנה א—**ל ישועתי וגו' כוס ישועות אשא וגו' ליהודים היתה אורה וגו', לסימן טוב. ובשעת הבדלה יתנו עיניהם בכוס ובנר. ונוהגין לשפוך מכוס של יין על הארץ, קודם שסיים בורא פרי הגפן, כדי שלא יהיה הכוס פגום. וטעם השפיכה, דאמרינן: כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה⁴, ועושין כן לסימן טוב בתחלת השבוע. גם שופכין מן

3. Rabbi Isaac Tyrnau lived in Austria during the fourteenth and fifteenth centuries. He wrote about a book on customs (Sefer Ha-Minhagim). (Bar Ilan Digital Library)

4. This rule is derived from the following:

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סה' עמ' א'—אמר רבי חנין בר פפא: כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים, אינו בכלל ברכה, שנאמר (שמות כ"ג) וברך את לחמך ואת מימך. מה לחם שניקח בכסף מעשר, אף מים שניקח בכסף מעשר. ומאי ניהו, יין,

הכוס לאחר הברלה ומכבין בו הנר ורוחצים בו עיניו, משום חיבוב המצוה.

Translation: The following is the order for Havdalah: wine, spices, candle, Havdalah. The first letters of the four words combine to create the word: Yarneh. One should be careful that the cup of wine is not defective. RAMAH: It is customary to say before Havdalah at home : Hinai Kail . . . During Havdalah those present should direct their attention to the cup of wine and to the candle. It is customary to pour out some wine from the cup and spill it on the ground before finishing the Bracha of Borei Pri Ha'Gafen so that the cup will not be defective (if you spill after reciting the Bracha, the cup becomes defective). The reason to spill out some wine is provided as follows: every house which does not observe the practice of spilling out some wine as if the wine were water, will not be the recipient of good fortune. We spill out some wine as a sign of good fortune as we are about to begin our week. In addition, after completing Havdalah, we pour out some wine in order to extinguish the candle and use some to wash our eyes in order to demonstrate affection for the Mitzvah.

Why do we use the wine to extinguish the flame?

לבוש⁵ אורה חיים סימן רצו'—ואחר כך יחזור וישפוך ממנו מעט על השלחן לכבות בו את הנר, כדי שיהא נראה לכל שלא הודלק נר זה אלא למצוה לנר של הברלה לברך עליו, ונהגין לרחוץ באותה השפיכה עיניהם לחיבוב מצוה.

Translation: After finishing, the one who made the Bracha should drink the majority of the cup and then pour some out onto the table to extinguish the flame so that all will see that the candle was lit for purposes of fulfilling the Mitzvah of Havdalah and not for any other purpose. It is customary to wash out ones eyes with what is left to demonstrate affection for the Mitzvah.

By the time of the אחרונים, opposition to spilling out some wine before completing the recital of the ברכה developed:

ט"ז⁶ אורה חיים סימן רצו ס"ק א'—קודם שיסיים בפה"ג—אין לזה פי' ובלבוש כתב שלא ישפוך עד שיתחיל תחלה הברכה כדי שלא תהיה תחלת הברכה על כוס פגום. ואין טעם לזה דאם תחשוב זה לפגום הא גם סוף הברכ' צ"ל על הכוס שאינו פגום דזה פשוט דכל הברכה תהיה על כוס ראוי לברכה וטפי היה לו להמתין עד גמר הברכה. ותו קשה הא אין שייך פגום אלא אם כן שותה ממנו. ותו נראה דאין מנהג זה יפה לברך ברכה ולשפוך על

וקא קרי ליה מים; דף סה עמ' ב'—אי נשפך בביתו כמים, איכא ברכה, ואי לא, לא.

Translation: Rabbi Hanin son of Papa stated: A person in whose house wine is not poured like water has not attained the state of blessedness; for it is said: And He will bless your bread and your water, as the 'bread' spoken of is a food that may be bought with the money of the Second Tithe so is the 'water' a liquid that may be bought with the money of the Second Tithe. Such a liquid is' of course, wine, and yet it is called 'water'. If, therefore, it is poured in one's house like water that house has attained the state of blessedness, otherwise it has not.

5. Rabbi Mordechai Yoffe was born in 1530 and was a student of Rabbi Moses Isserlis (Rema). He served as a rabbi in Prague, Lublin, Horodna, and Posen and was also a head of the Council of Four Lands. He passed away in 1612. After the publication of the Shulchan Aruch, he authored a halachic work in the style of the Tur, striking a balance between the lengthy Beit Yosef, and the condensed Shulchan Aruch. (Bar Ilan Digital Library)
6. Rabbi David HaLevi was born in 1586 in Ludmir, Poland. He was a student of his older brother, Rabbi Isaac HaLevi, rabbi of Ludmir and author of Shu"t Mahari HaLevi. Known as a child prodigy, Rabbi David married the daughter of Rabbi Joel Sirkis (the Bach). (Bar Ilan Digital Library)

להבין את התפלה

הארץ דאין לך בזיון ברכה גדול מזה וכ"כ בספר חסידים בסי' קי"א דאחר שבירך על מיני שתיה אסור לשפוך הימנו.

Translation: There is no foundation for the practice of spilling out wine before completing the Bracha of Borei Pri Hagafen. The Levush wrote that one should not spill out any wine until after beginning the Bracha so that the cup is not defective as you begin to recite the Bracha. There is no reason to do so. If spilling out some wine is deemed creating a defective cup when some is spilled out before beginning the Bracha, the cup should be deemed to be a defective cup when some is spilled before completing the Bracha. It is a simple matter that every Bracha should be recited over what is appropriate for the Bracha. Perhaps it would be better to spill out some wine after finishing the Bracha. In addition it is not considered defective until he drinks from it. Also it does not appear to be appropriate to recite a Bracha and to then spill some of what triggered the recital of the Bracha. There seems to be no greater denigration of a Mitzvah then to do something like that. So wrote the Sefer Ha'Chasidim that once you make a Bracha on a drink, it is inappropriate to spill any of it out

אלא נראה לנהוג כמו שמצאתי בס' א' נקרא יש נוחלין חברו החסיד מהרי"א שעפ"ל שז"ל שמ"כ שבשעה שממלאין הכוס של ברכה להבדלה ימלאנו על כל גדותיו וישפוך עוד בענין שישפוך על הארץ מחמת שהכלי מלא מאוד וזה לסי' יין שנשפך כמים ואח"כ לא ישפוך כלום וזהו נכון מאוד וכן נהגתי מעודי. ובעיקר הפי' של אומרים כל בית שאין נשפך בו יין כמים כו' לא נ"ל דצוו חכמים לשפוך יין דאדרב' יש איסור בזה וכמ"ש סי' קע"א ממשיכין יין בצינורות לפני חתן והוא שיקבלנו בכלי בפי הצינור

Translation: Instead it is preferable to act as I found described in the book entitled: Yeish Nochlin, authored by the righteous one, Rabbi Sheptels, that when we fill our cups for Havdalah we should have the wine overflow so that it pours into the dish as if it was being poured to the ground. This then symbolizes wine being poured like water and no more than that should be spilled. This appears to me to be the correct practice and that is how I conduct myself. The rule that every house which fails to observe the practice of spilling out wine as if it is was water will not be the recipient of good fortune, should not be interpreted as meaning that our Sages ordered us to spill wine because that would be a direction to undertake a practice that is prohibited. A similar issue is found in Siman 171, concerning the practice of pouring wine through a funnel before a groom during a wedding. Concerning that practice our Sages included a requirement that the wine be caught in a dish.

אלא נ"ל דכוונת רז"ל בנשפך יין כמים הוא בדרך זה די"ל למה אמר ל' דיעבד דהיינו נשפך ולא אמר כל בית שאין שופכין בו כו' אלא דנתכוננו לומר שלא יתרגז אדם בביתו אפי' אם יארע לו היוזק דהיינו שכבר נשפך יין בשוגג ע"י שום א' מבני הבית ודרכן של בני אדם להתרגז בשביל זה ע"כ אמר כל בית שאין היין שנשפך בשוגג נחשב לו כאלו היה מים אלא אדרב' מתרגז אז אין בו סי' ברכה דאמרי' בפ"ק דסוטה בכל בית שיש בו רוגז הוא סי' עניות ח"ו וא"כ אין ראי' מכאן לשפוך יין לאיבוד אע"ג שמתכוין לסי' ברכה דהא גם בחתן מתכוין כן ע"כ נ"ל דיש למעט בחלק הנשפך במ"ש בכוס הבדלה משום הפסד משקין:

Translation: Therefore it appears to me that the intent of our Sages when they said that wine should flow like water can be found in the wording they used. They purposely used the conjugation of "having poured" and not the word: "pour" because they meant to say that if wine was spilled accidentally, the master of the

house should not get angry but should consider it as if water had been spilled. They wanted to caution that if he were to become angry, he would not be blessed with good fortune. Therefore that rule is no support for a practice that involves wasting a beverage even when a person means it as an omen for good fortune. As we see with the practice followed at weddings, our Sages intended to minimize waste. So too in performing Havdalah we should be concerned with unnecessary waste.

The **מגן אברהם** provides an additional reason not to pour out any wine before completing the **הבדלה** and provides that family members should not drink from the wine of the

מגן אברהם⁷ סימן רצ"ו ס"ק ד' – שופכין מן הכוס – היינו לאחר שתיה כמש"ל משום הפסק ולא ישתה עד שישב [מט"מ מנהגים גמ']: נהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה וע' הטעם בשל"ה, כ' בש"ל בה' קידוש, כוס של הבדלה רגיל המבדיל לשתות כלו ואין משקה ממנו בני הבית.

Translation: We spill out wine after drinking from the cup and not during the course of reciting the Bracha out of concern that we may be creating an improper pause. A person should not drink while in a standing position. Women customarily do not drink from the cup of Havdalah. The reason is found in the writings of the Shlah. It is written in the book: Shnei Luchos that the cup of wine used in Havdalah should be drunk entirely by the person who recited Havdalah and he should not share the wine with the members of his household.

The **משנה ברורה** provides a reason why the one to recite **הבדלה** should drink the whole cup of wine:

משנה ברורה סימן רצ"ו ס"ק ו' – שופכין מן הכוס – ונראה שהטעם כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה דכשישתה רק מלא לוגמיו יש ספק ברכה אחרונה וכמבואר לעיל סימן ר"י:

Translation: It appears to me that the one who makes the Bracha should drink the entire cup so that he drinks enough to be required to recite the special prayer that follows drinking wine. There is some doubt as whether he is required to recite the prayer after drinking wine when he drinks only a majority of the cup as I will explain in Siman 210.

We can summarize the evolution of the practices involving the cup of wine during **הבדלה** by pointing to the rules that seem to have led to the practices. During the period of the **גאונים** and early **ראשונים**, the governing rule was: **שיירי מצוה מעכבין את הפורענות**, *putting to good use what remains after performing a Mitzvah prevents calamities from occurring.*

Beginning with the **ספר החסידים**, the overriding rule was to spill some liquid out of a cup before drinking from it out of concern for evil spirits. Beginning with the **רמ"א** and continuing to today, the governing rule appears to be: **כל בית שלא נשפך בו יין כמים אין בו סימן ברכה**, *every house which does not observe the practice of spilling out some wine as if the wine were water, will not be the recipient of good fortune.*

7. Rabbi Avraham Ha-Levi Gombiner was born ca. 1637 in Gombin, Poland, and died in Kalisch in 1683. (Bar Ilan Digital Library)

התפילות הברכה THAT REPEAT IN JEWISH LITURGY

As we complete our study of the תפילות of שבת, ברכת הלכנה, which ideally should be recited on מוצאי שבת, makes for an excellent subject to transition from the תפילות of שבת to the תפילות of ראש חודש, our next area of study. It also affords us an opportunity to discuss a rule of ברכות; i.e. that the wording of a התימת הברכה, the ending words of a ברכה, serves only one purpose. In other words, in the rare occasions when תפילות repeat the use of a התימת הברכה, they did so because they viewed the circumstances as being identical. Here are the few examples of התימת הברכה that appear under more than one circumstance in Jewish Liturgy:

מקדש השבת;

גאל ישראל;

מלך מהולל בתשבחות;

Our discussion this week will reveal one more:

מקדש ישראל וראשי חדשים.

If our thesis is correct that the התימת הברכה can only serve one purpose, then all the circumstances in which the above appear are always identical. Let us begin by examining the circumstances under which the ברכה of מקדש השבת appears. It is found at the end of the middle ברכה of עשרה in each of the תפילות of שבת, at the end of קידוש על הכוס and as the last ברכה of ברכות ההפטרה. What theme does the ברכה represent? It represents a declaration of the sanctity of שבת. When the ברכה appears in עשרה, it represents קידוש היום בדברים; declaring the sanctity of שבת with words. When the ברכה appears in קידוש על הכוס, it represents declaring the sanctity of שבת over a cup of wine. When it appears at the end of ברכות ההפטרה, it again represents קידוש היום בדברים. Why did the ברכות ההפטרה need a ברכה that represents a declaration of the sanctity of שבת? Before the destruction of the בית המקדש, the synagogue service on שבת consisted only of קריאת התורה and קריאת ההפטרה. The ברכות ההפטרה were included as a תפלה. That תפלה concluded with the ברכה of מקדש השבת so that the תפלה would include a declaration of the sanctity of שבת through words.

Now let us examine the ברכה of גאל ישראל. The ברכה appears as the third ברכה of קריאת התורה and in תפלת ערבית. It also appears in the סדר after concluding the מצוה of יציאת מצרים. When it appears as the third ברכה of קריאת שמע in תפלת שחרית and in תפלת ערבית, its function is to conclude the performance of the מצוה of זכירת מצרים. Arguably it serves the same function at the סדר in concluding the performance

of the מצוה of סיפור יציאת מצרים. What is the theme of the ברכה? The ברכה of גאל ישראל serves as a request that just as G-d rescued the Jewish People from Egypt so too G-d should rescue the Jewish People under their present circumstances. Our thesis may put a dent into one of the more popular questions asked at the סדר: how do we distinguish between the מצוה of זכירת יציאת מצרים, which we fulfill on the night of פסח and the מצוה of סיפור יציאת מצרים, which we fulfill every night including the night of פסח? Perhaps by designating that both מצוות conclude with the same ברכה, חז"ל were broadcasting that the two מצוות are more similar than they are dissimilar¹.

The ברכה of מלך מהולל בתשבחות similarly serves the same purpose whenever it appears in the סידור. It appears at the end of the ברכה of ברוך שאמר, at the end of the ברכה of ישתבח in older versions of the ברכה, at the end of הלל and some recited it after completing לך ויתן on מוצאי שבת. In each instance, the ברכה serves as the conclusion to the recital of chapters of תהלים. That it appears at the end of the ברכה of ברוך שאמר should not be surprising. It is likely that the ברכה of ברוך שאמר began as the ברכה that ended a section of תפלת שחרית known as תפלת השיר which also consisted of chapters of תהלים.

Now let us examine ברכת הלבנה. ברכת הלבנה should not be confused with קידוש לבנה, the term used to describe the procedure followed by the בית דין to establish the first day of the new month by accepting eye witness testimony concerning the first appearance of the new moon. ברכת הלבנה is recited by the community upon seeing the new moon. Although the two rites are different, the link between them can be seen by the fact that מסכת סופרים provides that both conclude with the same חתימת הברכה; i.e. מקדש ישראל וראשי חדשים. By doing so, מסכת סופרים is further linking the two מצוות to the middle ברכה of עשרה of מוסף on ראש חודש which ends with the same חתימת הברכה. We can explain the link between the three by stating that each act represents the same theme; i.e. the declaration of the sanctity of the new month as established by the Jewish People. Let us examine the ברכה that was recited by the court after setting the new month and an early version of ברכת הלבנה, both of which are found in מסכת סופרים. First, the ברכה that was recited by the court after setting the new month:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יט'—הלכה ז'—בראש חדש ישבו החבורות של זקנים, ושל בולווטיין, ושל תלמידים, מן המנחה ולמעלה, עד שתשקע החמה. וצריך בברכת היין לומר, ברוך אתה יי א—להינו מלך העולם בורא פרי הנפן, ברוך אתה יי א—להינו מלך העולם אשר בעגולה?

1. An argument can be made that at first Jews did not perform the מצוה of זכירת יציאת מצרים at night as רבי אליעזר בן רבי הגדה says in the עזריה except for on the first night of פסח. Later, once the practice to perform the מצוה of סיפור יציאת מצרים at night was accepted by all, חז"ל began to distinguish between the מצוה of זכירת יציאת מצרים and the מצוה of סיפור יציאת מצרים. By providing for the same חתימת הברכה for both מצוות, חז"ל may have left us a clue as to the former practice.
2. Please note that the words follow each other in alphabetical order.

להבין את התפלה

גידל דורשים, הורם ולימדם זמני חדשים, טיכם ירח, כילל לבנה, מינה נבונים סודרי עתים, פילם צורינו קרבי רגעים, שבם תיקן אותות ומועדים, דכתיב (תהלים קד', כ') עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו, ואומר, (ישעיהו סו', כב') כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני, נאום י-י, כן יעמוד זרעכם ושמכם, וחותרם, ברוך אתה י-י מקדש ישראל וראשי חדשים.

Translation: On Rosh Chodesh, from Mincha time until sunset, groups of elders and important people would sit together with the students. Once they set the date of the new month, they recited the following Brachos over a cup of wine: Borei Prei Ha'Gafen; Baruch Ata . . . who developed a circle of scholars, showed them and taught them the times of the month, created a set orbit for the moon, shaped the moon in the form of a circle, appointed wise ones to know how to set the calendar, who can establish to the minute the end of one month and the beginning of the next and through them establish months and holidays, as it is written: the moon was created so that the dates of the holidays could be set, the sun knew its path, and the verse: Just as each day that I create brings a fresh sky and a refreshed land, declares G-d, so too your children and your name will remain forever. Baruch Ata Hashem Mikadesh Yisroel V'Roshei Chadashim.

ואומר, הודו לי-י כי טוב, כהיום הזה, בירושלים ששים ושמחים כולנו במקום, אליהו הנביא, במהרה יבא אצלנו, המלך המשיח יצמח בימינו, שימנה את הימים כשנים בביניין בית המקדש, ירבו שמחות, ויענו העם ויאמרו אמן, ירבו בשורות טובות בישראל, ירבו ימים טובים בישראל, ירבו תלמידי תורה בישראל, מקודש החדש, מקודש בראש חדש, מקודש בזמנו, מקודש בעיבורו, מקודש כתורה, מקודש כהלכה, מקודש בתחתונים, מקודש בעליונים, מקודש בארץ ישראל, מקודש בציון, מקודש בירושלים, מקודש בכל מקומות ישראל, מקודש בפי רבותינו, מקודש בבית הוועד, הודו לי-י כי טוב כי לעולם חסדו, וכולכם ברוכים. ועל כל ברכה ותהלה היו אומרים, הודו לי-י כי טוב.

Translation: And he says: Acknowledge G-d because He is good. Like this day in Jerusalem, all of us joyous and happy in this place. May Elyahu Ha'Navi come soon to us. May the King Moshiach sprout in our time, who will hasten the building of the Beis Hamikdash so that years will feel like days. May joyous occasions increase. Those congregated answered: Amen. May good tidings increase among the Jewish People. May there be more joyous holidays for the Jewish People. May students of Torah multiply among the Jewish People. The new month is sanctified. It is sanctified on Rosh Chodesh. It has been sanctified at its right time. It has been sanctified by adding a day to the previous month. It is sanctified pursuant to the instructions found in the Torah. It is sanctified in accordance with Halacha. It is sanctified among the residents on earth and among the residents of the heavens. It is sanctified in Eretz Yisroel. It is sanctified in Tzzyon. It is sanctified in Yerushalayim. It is sanctified wherever Jews live. It is sanctified among our Rabbis. It is sanctified in the court; Hodu Lashem Ki Tov Ki L'Olam Chasdo. May all of you be blessed. And in response to each blessing and words of praise those congregated would say: Hodu Lashem Ki Tov.

Compare that text with ברכת הלבנה which also appears in the same source:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יט-הלכה י-ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם, ובכלים נאים, ותולה עיניו כנגדה, ומיישר את רגליו, ומברך, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, פועלי אמת שפעולתם אמת, וללבנה אמר שתתחדש באור יקר ועטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש

כמותה, ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו, ברוך אתה יי מקדש ישראל וראשי חדשים³. ואומר שלש פעמים, סימן טוב, סימן טוב, סימן טוב, תיהוי לכל ישראל, ברוך בוראך, ברוך יוצרך, ברוך מקדשך, ורוקד שלש רקידות כנגדה, ואומר שלש פעמים, כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך, כך אם ירקדו בני אדם כנגדי לא יגעו בי, תפול עליהם אימתה ופחד, ולמפרע, אמן אמן אמן, סלה הללויה. ואומר לחבירו שלש פעמים שלום עליך, וילך לביתו בלב טוב.

Translation: We do not recite the Bracha over the new moon except of Motzei Shabbos when a person is perfumed, and wearing nice clothes. He focuses his eyes towards the moon, stands straight and he recites the Bracha: Asher B'Ma' Amaro Bara . . . Baruch Ata Hashem Mikadesh Yisroel V'Roshei Chadashim. He then says: Siman Tov for the Jewish People, three times. Baruch . . . He then says to his friend three times: Shalom to you. He then goes home with a good feeling.

Apparently the form of the הברכה as we recite it; מחדש חדשים was part of בבל. מנהג בבל seems to imply that the הברכה of מחדש חדשים was recited as part of מנהג ארץ ישראל. However, the following source indicates that the הברכה as found in מנהג ארץ ישראל was the same as in בבל:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מב' עמ' א'—ואמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל המברך על החדש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא: (שמות י"ב) החדש הזה וכתוב התם (שמות ט"ו) זה א—לי ואנוהו. תנא דבי רבי ישמעאל: אילמלא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש, דיים. אמר אביי: הלכך נימרינהו מעומד. מרימר ומר זוטרא מכתפי, ומברכי. אמר ליה רב אחא לרב אשי: במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים, אמר ליה: האי, נשי דידן נמי מברכי. אלא כדרב יהודה. דאמר רב יהודה: ברוך, וכו', אשר במאמר ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמהים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים.

Translation: Rabbi Aha ben Chanina also said in the name of Rabbi Assi in Rabbi Johanan's name: Whoever pronounces the benediction over the new moon in its due time welcomes, as it were, the presence of the Shechinah: for one passage states, This month; while elsewhere it is said, This is my G-d and I will glorify Him. In the school of Rabbi Ishmael it was taught: Had Israel inherited no other privilege than to greet the presence of their Heavenly Father once a month, it would have been sufficient. Abaye said: Therefore we must recite it in a standing position. But Meremar and Mar Zutra allowed themselves to be carried on shoulders when they pronounced the Bracha. Rabbi Aha said to Rabbi Ashi: In 'the West,' (Eretz Yisroel) they recite the following benediction: 'Blessed be He who renews the moons.' Whereupon he retorted: Such a simple blessing even our women folk pronounce! But one should rather use the following, in accordance with Rabbi Judah, who provides as follows: Praised etc. who created the Heavens with His word, and all their hosts with the breath of His mouth. He appointed unto them fixed laws and times, that they should not change their ordinance. They rejoice and are glad to do the will of their Creator. They work truthfully, for their action is truth. The moon He ordered that she should renew herself as a crown of beauty for those whom He sustains from the womb, and who will, like it, be renewed in the future, and magnify their Maker in the name of the glory of His kingdom. Blessed are You, O Lord, who renews the months.

3. Other versions of this text are found that present the ברכה as either מחדש חדשים, מקדש חדשים or מקדש ראשי חדשים.

SUPPLEMENT

מוצאי שבת *Two Customs Which Women Once Practiced On*

The following represent two customs that women once practiced on מוצאי שבת:

ספר כלבו סימן מא'—ונהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבת תיכף ששמעו ברכו שמצינו באגדה שבארה של מרים בימה של טבריא וכל מוצאי שבת מחזירין על כל מעינות ועל כל בארות וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו מים וישתה אפילו כל גופו מוכה שחין מיד נרפאין ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים ונתעכבה יותר מדאי, ונזדמן לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים. כיון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ותשבר הכד ונפלו מטפי המים על בשרו. ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין. ועל זה אמרו חכמים: לא עלתה בידו של רגזן אלא רגזנותו, ולכך נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת כך מצאתי.

Translation: It was customary for women to draw water on Motzei Shabbos from a local well as soon as Barchu was recited based on the following Aggadah: the well that followed the Jews in the desert in the merit of Miriam, sister of Moshe Rabbenu, is now found in the Sea of Tiberias. On Motzei Shabbos that water flows into all the springs and all the wells in the world. Anyone who is sick for whom this water is brought and who drinks from it even though his whole body is infected with boils will be immediately healed. A story is told of one man who was infected with boils. His wife went one Motzei Shabbos to draw water and dilly dallied before returning home. The water she drew that night was water whose source was the well of Miriam and she filled her jug with those waters. When she returned home, her husband erupted in anger for her having taken so much time. As a result of his fury, she dropped the jug from her shoulder and the jug broke. During the course of the jug breaking, drops of the water spilled on her husband's body. Wherever the drops of water fell on his body, the boils disappeared. Based on this story our Sages declared: nothing good ever results from a moment of anger. In addition, the custom developed that women began to draw water from wells every Motzei Shabbos.

The custom did not last long as we see from the following:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצט' סעיף י'—אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר: המבדיל בין הקודש ובין החול בלא ברכה, ועושה מלאכה. הנהגה: וכן נשים שאינן מבדילין בתפלה יש ללמדן שיאמרו המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה (כל בו). ויש אומרים דכל זה במלאכה גמורה כגון כותב ואורג, אבל הדלקת הנר בעלמא או הוצאה מרשות לרשות אין צריך לזה. מזה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמרו הקהל ברכו, אבל העיקר כסברא ראשונה. ויש אומרים לדלות מים בכל מו"ש, כי בארה של מרים סובב כל מו"ש כל הבארות ומי שפוגע בו וישתה ממנו יתרפא מכל תחלואיו (כל בו). ולא ראיתי למנהג זה.

Translation: It is prohibited from performing any work before reciting Havdalah on Motzei Shabbos. It is sufficient if one recites Havdalah in Shemona Esrei even though he did not yet recite Havdalah over a cup of

wine. If he needs to perform work before reciting Shemona Esrei, he should say: Ha'Mavdil Bain Kodesh Oo'Vain Ha'Chol without a Bracha He can then perform the work he needs to perform. RAMAH: This rule should also be followed by women who do not recite Shemona Esrei on Motzei Shabbos. They should be taught to recite Ha'Mavdil Bain Kodesh L'Chol before they perform any work on Motzei Shabbos. Others say that the prohibition is for sophisticated work, like writing or weaving. However, simple tasks like lighting a candle or carrying from domain to domain may be performed. From this rule the practice began to allow the lighting of a candle in synagogue as soon as the congregation recited Barchu. However, the better procedure is to follow the prohibition. Some recommend the practice of drawing water on Motzei Shabbos because on Motzei Shabbos the well of Miriam visits all the wells and whoever comes in contact with those waters and drinks some of it is immediately healed. However, I have not seen the practice followed.

A second custom developed that women did not perform any work on ⁴מוצאי שבת:

ספר אבודרהם סדר מוצאי שבת-גרסינן בפסחים בפרק מקום שנהגו (נא', ב') העושה מלאכה במוצאי שבתות וימים טובים אינו רואה סימן ברכה לעולם. ודוקא קודם הבדלה קאמר כדאיתא בירושלמי בפרק מקום שנהגו נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא. פירוש אינו מנהג טוב עד דתתפני סדרא מנהגא. פירוש עד שישלימו סדר התפלה. ומיהו נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה כל מוצאי שבת.

Translation: We learned in Masechet Pesachim, in the chapter entitled: Makom Sh'Nahagu (51, 2): Whoever performs work on Motzei Shabbos or Motzei Yom Tov does not ever merit good fortune. That rule is specifically related to work done before performing Havdalah as we learned in the Jerusalem Talmud, in the chapter entitled: Makom Sh'Nahagu, that women who followed the practice not to work on Motzei Shabbos were not acting properly. This means it is not a good custom to work until after the prayers are completed in synagogue. Despite this source, it became the custom among women not to perform work during all of Motzei Shabbos.

The practice of women not performing work the entire ⁵מוצאי שבת was not accepted:

ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן רצט'-סעף כב-איתא בירושלמי [פסחים פ"ד הל' א'] הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא. כלומר אינו מנהג נכון כי אין שום טעם בזה עד דתתפני סדרא מנהגא כלומר עד שישלימו התפלה הוה מנהג כשר שלא לעשות מלאכה. ועל זה אמרו בש"ס דילן שם העושה מלאכה במוצאי שבת אינו רואה סימן ברכה [תוס' שם ד"ה העושה] ויש מי שכתב שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה כל הלילה של מוצאי שבת [מג"א סקט"ו] ואנחנו לא שמענו המנהג הזה שהוא כנגד הירושלמי. ונשי דידן רק עד אחר הבדלה אין עושות ואח"כ עושות כל המלאכות וכן עיקר:

Translation: We find in the Jerusalem Talmud: women who followed the practice not to work on Motzei Shabbos were not acting properly. In other words it is not a proper practice because there is no basis for the practice. However, work should not be performed until after the prayer services have been completed. That is the period covered by the statement made in the Babylonian Talmud that whoever performs work on Motzei Shabbos or Motzei Yom Tov does not ever merit good fortune. One commentator said that it was a valid practice for women to abstain from work on Motzei Shabbos. We have not heard of such a custom. It would go against the statement in the Jerusalem Talmud. Our women abstain from work only until after Havdalah is recited and then they go about their regular activities.

4. At some point, I heard of the custom that women do not do laundry on ⁶מוצאי שבת. Perhaps that custom emanated from this custom.

ברכת הלבנה THE WORDING OF

Although ברכת הלבנה is categorized as one of the ברכות הראיה, ברכות that are to be recited after witnessing an act of nature or a place of importance, ברכת הלבנה differs from the other ברכות הראיה in that it includes a תפלה for the Jewish People:

וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו.

Translation: To the Moon G-d said that it should renew itself as a crown of beauty for those G-d carried from the womb [Israel], for Israel is destined to be renewed like the Moon, and to praise its Creator for the sake of His glorious majesty. (Koren)

The ברכה differs from other ברכות ראיה in a second manner; i.e. additional prayers were added to the ברכה. During the era of רב עמרם גאון, רב עמרם לבנה consisted of the ברכה and nothing more:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר ברכת לבנה-הרואה הלבנה בחידושה אומר: ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם. חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם. ששים ושמים לעשות רצון קוניהם. פועלי אמת שפעולתם אמת. וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן. שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו. ברוך אתה ה' מחדש חדשים.

Beginning with the סידורים, מחזור ויטרי began to include the additional material found in מסכת סופרים:

מחזור ויטרי סימן תקכו', פרק כ' - ואין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבוסם ובכלים נאים, ותולה עיניו כנגדה, ומיישר רגליו, ואומ' ברוך אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם פועלי אמת שפעולתם אמת וללבנה אמר שתתחדש באור יקר עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר יוצרים על כבוד מלכותו ברוך אתה מקדש ראשי חדשים: ואומ' ג' פעמים, סימן טוב סימן טוב סימן טוב תהוי לכל ישראל, ברוך בוראך, ברוך יוצרך, ברוך מקדשך, ורוקד שלש פעמים כנגדה, ואומ' ג' פעמים כשם שאני רוקד כנגדה ואיני נוגע בה, כך ירקדו אחרים כנגדי ולא יגעו בי, תפל עליהם אימתה ופחד, ולמפרע, אמן אמן סלה: הללוי-ה: ואומר לחבירו שלש פעמים שלום עליך, וילך לביתו בלב טוב.

Translation: We do not recite the Bracha for witnessing the new Moon except on Motzei Shabbos when we are perfumed and wearing nice clothes. We focus our eyes on the Moon, straighten our feet and say: Baruch Ata . . . Then we say three times: Siman Tov . . . and dance three times before it . . . and then we say to the one near us three times: Shalom to you and we return home in a good mood.

and what follows it contain some unusual wording and some unusual practices. The following source provides an explanation for the line: **עטרת תפארת לעמוסי בטן**:

רבינו בחיי שמות פרק יב-וּדְרָשׁוּ רַז"ל בכתוב הזה: (סנהדרין מב', א') "החדש הזה לכם ראש חדשים", אלמלי לא זכו ישראל למצוה אחרת אלא לזו שמקבלים פני שכינה פעם אחת בחדש דים, כתיב הכא "החדש הזה" וכתיב התם (להלן טו', ב) "זה אלי ואנוהו". וענין המדרש הזה הוא רמז לכנסת ישראל, הנקראת עטרת המקודשת ומיוחדת לישראל שהם עמוסי בטן, ולכך תקנו בברכת הירח "עטרת תפארת לעמוסי בטן", ומפני שהמברך ברכת הלבנה הוא מקבל פני שכינה, לכך תקנו לברך אותה מעומד ולא מיושב מפני אימת מלכות שמים. וידוע כי כשיראה האדם הלבנה בחדושה ומברך עליה, הנה הוא מעיד על חדוש העולם שהוא עקר האמונה, ומודה על א-להותו של יוצר בראשית שחדש העולם כשם שמחדש הלבנה בכל חדש וחדש.

Translation: Our Sages (Sanhedrin 42, 1) derived from the following verse: "This month (Nisan) shall be for you the first month of the year" that if the Jewish People had merited the privilege of performing only this Mitzvah, pronouncing the date of the new month, in which they encounter G-d's presence, it would have been sufficient. How do we know? In the above verse, the Torah declares: "this" month, while later in Sefer Shemos (15, 2) the Torah provides: "this" is my G-d and I will glorify Him¹. This Midrash is the basis for the statement in Birchas Ha'Levana that the Moon is the crown of beauty that was set aside for the Jewish People, which was carried by G-d since its inception. That is why our Sages included the wording: crown of beauty for those G-d carried from the womb, as part of the Bracha upon seeing the new Moon and and that is why the one reciting the Bracha is considered to be standing in the presence of G-d. That further explains why the Bracha is recited in a standing position and not in a sitting position; it is based on the fear one experiences while standing before the Kingdom of Heaven. It is well known that when a person sees the Moon after its form returns and recites a Bracha upon seeing it, he is testifying to the re-birth of the world. This is an essential element of Jewish belief. He is testifying to the continuing governance of G-d, creator of the world, who regularly infuses new life in the world as He renews the Moon each month.

The following source provides an explanation for why the Jewish People are called: **עמוסי בטן** and why we refer to King David as part of the **תפלה** that accompanies the **ברכה**:

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף מב' עמ' א'-לעטרת תפארת כו'. רצה לומר עטרת היא עטרת מלוכה שתחזיר לבית דוד אחר שחסרה שעל כן אומרים בחידושה דוד מלך ישראל חי וקים כמפורש לעיל בחידושינו פאד"מ ותפארת הוא סימן לתפארת ישראל שתחזיר אחר שנחסרה. והיינו לעמוסי בטן. פ"ה בישעיה העמוסים מני בטן נאמר על ישראל שיתחדשו לעתיד כולד הנוולד מני בטן ועל כן יתחדש מלכותן ותפארתן משום כבודו יתברך כדי לפאר ליוצרים ע"ש כבוד מלכותו כמ"ש והיה ה' למלך וגו' וק"ל.

1. When the Jewish People recited this line after the splitting of the Sea, they were standing in the presence of G-d.

להבין את התפלה

Translation: The word: "crown" as used in this prayer is a reference to the lost monarchy of King David. We pray for it to return. That is why we include a line that refers to the monarchy of King David as being inviolate, as we explained earlier. The word: glory in this context represents the glory of the Jewish People which will once again shine after having been lost. That is also the explanation for the words: those carried in the womb. We find that the Prophet Yeshayahu chose the words: those carried in the womb, to refer to the Jewish People, who will be renewed in the future like a new born baby. Both the Jewish People and the monarchy of King David will be renewed through the glory of G-d so that they will praise their Creator as a declaration of His honor, as it is written: and G-d will be recognized as King of the world.

Why do we follow the ברכה by saying: סימן טוב?

מחזור ויטרי סימן רב' – וללבנה אמר שתתחדש בכל חדש, תפארת היא זו, ועטרת לעמוסי בטן. דסימן טוב הוא להם לעתיד לבא. דכת' (ישעיהו כד', כג') וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך י-י צב-אות בהר ציון ובירושלם ונגד זקיניו כבוד. שהן עתידין להתחדש כמותה. כמו שהלבנה עתידה. והיה אור הלבנה כאור החמה. וכת' (שופטים ה', לא') ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

Translation: To the Moon, G-d said let it be renewed each month. The Moon represents glory and a crown for the Jewish People. The new Moon is a fortuitous omen for the Jewish People concerning its future. As it is written: Then the Moon will be confounded and the Sun ashamed, when the Lord of Hosts shall reign in Mount Zion, and in Jerusalem, and before his elders gloriously. The Jewish People is destined to be renewed in the future like the Moon which will one day return to its original size (the same as the Sun). At that time, the light of the Moon will be as strong as the light of the Sun as it is written (Shoftim 5, 31): let those who love Him be as the Sun when he goes forth in his might.

An explanation is provided for the order of words in the poetic line that begins: ברוך

יוצרך:

ספר מנהגים דבי מהר"ם ברכת הלבנה – ולאחר הברכה אומ' ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך שראשי תיבות שלו יעק"ב מפני שדמות' של יעקב חקוק בלבנה. ת"ש.

Translation: After reciting the Bracha, we say: Baruch Yotzraich . . . The first letter of each of these words join together to spell the name of Yaakov. We include this hidden reference to Yaakov Aveinu because the image of Yaakov Aveinu is etched into the Moon.

The ב"ה explains in what way the image of יעקב אבינו is reflected in the Moon:

ב"ה אורה היים סימן רפא' – אבל יש עוד לפרש על פי דברי רבותינו ז"ל (תקו"ז תקון י"ח לו ע"ב) שצורתו של יעקב נראית בלבנה שעל כן תקנו בברכת הלבנה ברוך יוצרך וכו' ראשי תיבות יעקב כפי הנוסחא שבידינו (עי' טור סוס"י תכו) ובבראשית רבה (פרשה סח ס"י) אמרו על פסוק (בראשית לז', ט') והנה השמש והירח. אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמש שנאמר (שם כח', יא') כי בא השמש, ואמרו רבותינו ז"ל לשם שהמלאכים אמרו זה לזה אתא שמשא, והנה על פי זה אמר קרא לשמש ויזרח אור פי' אור של שכינה השרויה על זיו איקונין

של יעקב ששמו שמש ראה והתקין צורת הלבנה כדי שיהא אור של השמש מכה ומאיר על הלבנה שע"י כן הגיע צורתו של יעקב מצויירת בלבנה לפי שהלבנה מקבלת אורה מן השמש שהיא צורתו של יעקב ממש:

Translation: Based on the words of our Sages we can explain the idea that the image of Yaakov is seen on the Moon. We recite the line that begins: Baruch Yotzreich etc. in that order so the first letters of the nouns joined together spell out the name of Yaakov. This is based on the following Midrash. The Midrash Bereishis Rabbah comments on the words: (Bereishis 37, 9) here are the Sun and the Moon. Yaakov said: who revealed to Yosef that my name is Shemesh (Sun). So we learned about the words (Bereishis 28, 11): here comes the Sun. Our Sages said: the angels said to each other: here comes the Sun. According to this, the Torah said to the Sun, let there be light. That light represents the light that appeared when the presence of G-d shone on Yaakov's face, whose name is the Sun. G-d then created the Moon so that the light of the Sun would reflect upon the Moon. That is how the image of Yaakov can be seen on the Moon. The Moon reflects the light of the Sun and the Sun represents the image of Yaakov.

Another explanation:

לבוש אורה חיים סימן תכו-אחר כך יאמר ברוך יוצרך, ברוך עושיך, ברוך קיונד, ברוך ב'וראך, וסימן יעקב, מפני שהלבנה סימן לו שנקראת מאור הקטן והוא נקרא ג"כ קטן, ועוד שהוא סימן לבניו שיתחדשו כמותה.

Translation: Then he should say: Baruch Yotzreich . . . The first letters of the words spell the name Yaakov because the Moon represents Yaakov. The Moon is called the small light and Yaakov is also called the small one. In addition, the phases of the Moon represent renewal. The renewal of the Moon is a reminder that the descendants of Yaakov will be renewed in the same manner as the Moon is renewed each month.

Why are we required to dance before the Moon?

פירושי סידור התפילה לרוקה [קת] ברכת הלבנה עמוד תרה-למה מרקדין כנגד הלבנה? לפי שכת' (איוב לח', ט') בשומי ענן לבושו וערפל התולתו, ואומר בפרק' דר' אליעזר זו הלבנה שמונחת כבין שתי קערות, וכת' (איוב כו', ט') בשכינה פרש עליו עננו, (תהלים יח', יב') חשבת מים עבי שחקים, וכת' (תהלים יח', י') וערפל תחת רגליו ואמרי' בסנהדרין המקדש על הלבנה כאלו מקבל פני שכינה, לכך מרקדין, כמו (יחזקאל א', יד') והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק, לכך מברכין עליה עד הציה כקשת, (יחזקאל א', כח') כן מראה הנוגה כמראה דמות כסא, סוד ה' ליראיו².

Translation: Why do we dance before the Moon? It is based on the verse (Iyov 38, 9): When I made the cloud its garment and thick darkness its swaddling band, and we learned in Pirkei D'Rabbi Eliezer: that verse is a reference to the Moon which sits between two plates. And it is written (Iyov 26, 9): He closes in the face of His throne, and spreads His cloud upon it. He made darkness His secret place; His pavilion around him was dark with waters and thick clouds of the skies. And we learned in Maseches Sanhedrin that reciting Birkas Levana is tantamount to being in the presence of the Lord. And that is why we dance

2. I do not understand the explanation of the רוקח.

להבין את התפלה

as we learned in Yechezkeil 1, 14: *And the living creatures ran and returned like the appearance of a flash of lightning. That is why we recite the Bracha only during the first half of the month when the Moon looks like an archer's bow as it is written (Yechezkeil 1, 28): As the appearance of the bow that is in the cloud in the day of rain, so was the appearance of the brightness around it. This was the appearance of the likeness of the glory of the Lord. And when I saw it, I fell upon my face, and I heard a voice of one speaking.*

Rabbis Eliyahu Landa and Shmuel Landa in their commentary to **מסכת סופרים**, published in 1862 in Suwalk, Lithuania, provide the following explanation:

מסכת סופרים עם באור מקרא סופרים³ – פרק כ', הלכה 'ורוקד ג' רקידות וכו' – מצינו בנביאים כשרצו להחליט איזה תשועה בישראל שלא תשתנה בשום סבה עשו בזה איזה פועל ממשי לאות על קיום הדבר ואמונתו כמו ביואש מלך ישראל כאשר בכה לפני אלישע להושיעו מיד ארם צוהו קח קשת וחיצים וגו' פתח החלון קדמה וגו' ירם ויור ויאמר חץ תשועה וגו'.

Translation: We find in the writings of the Prophets that when they wanted to facilitate a rescue for the Jewish People that would not change for any reason, they prescribed that an act be undertaken that become a symbol that the rescue would take place and represented an act of faith that the rescue would come. For example, when Yo'ash King of Israel felt threatened by the nation of Aram, he begged Elisha, the Prophet, to cause the Jewish People to be rescued. Elisha ordered King Yo'ash to take a bow with arrows, to open the window and to shoot three arrows as a sign that he had confidence that G-d would provide a rescue⁴.

In what form should the dance be done?

משנה ברורה סימן תכו' ס"ק יד – ורוקד וכו' – וכתבו האחרונים דיזהר מאוד שלא יכרע ברכיו לרקוד דלא יהא נראה ככורע ללבנה אלא יסמוך על אצבעות רגליו וירקוד:

Translation: Our later Sages wrote that a person should be careful not to bend his knees as part of his dance before the Moon so that he will not appear to be bowing to the Moon. Instead he should stand on his toes and dance.

Why do we say עליכם שלום?

מטה משה סימן תקמ' – וטעם נתינת שלום זה כתב מהרי"ל בתשובה משום שמחה הואיל וקבלו השכינה. ומהר"ר הירץ כתב ששמע ממרדכי צדיק שקבל הראשונים אחרי שקלל ואמר תפול עליהם אימתה ופחד ראוי לומר לחבירו לא עליך, כך אומר שלום עליכם.

Translation: The reason to extend greetings during Birchas Ha'Levana was explained by the Maharil in a Response. We do so as a result of the joy we feel while being in the presence of G-d. Rav Hertz wrote that he heard from Mordechai the Righteous to whom it was transmitted by earlier Sages that after uttering the curse: May G-d instill fear in them, it is necessary to convey a message to the person standing next to you

3. This book is available for downloading from hebrewbooks.org.

4. Apparently the fact that the act is performed three times is an important part of the “rescue” formula.

that you did not direct the curse towards him. You do so by saying to that person: Sholom Aleichem.

Why do Ashkenazim close with עלינו לשבח and Sephardim close with קדיש דרבנן?

ביאור הלכה סימן תכו' – ומברך מעומד – ושמעתי מאחד דברי טעם במה שנהגו בכמה מקומות אחר קידוש לבנה לומר עלינו לשבח היינו שלא יטעו ח"ו במה שאנו יוצאין נגד הלבנה ושמחין נגדה שיש שום חשש רעיון שאנו נותנין כבוד ללבנה לכך אנו אומרי' עלינו לשבח ומסיימין כי ה' הוא הא-להים בשמים ממעל וגו' אין עוד. ומה שאנו יוצאין הוא רק כדי לראות גבורות של הקב"ה שהוא מאיר ברצונו לכל באי עולם וכענין שנאמר שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה.

Translation: I heard from one that we recite Aleinu L'Shabeach after reciting Birchas Ha'Levana so that no one will misunderstand our practice of going outdoors to view the Moon and of rejoicing in front of it. Some may suspect that we are directing our words towards the Moon. In order to dispel such thoughts, we recite Aleinu L'Shabeach and end with the verse: that G-d is the supreme G-d in both the Heavens and on Earth etc.; there is no other. Our purpose in going outdoors to recite the Bracha is only to admire the great works of G-d who provides light to all living beings as we find in the verse: direct your eyes upwards and see who created all this.

It would appear that the Sephardic custom of concluding with קדיש דרבנן was instituted for a similar reason.

One final point. During the course of researching ברכת הלבנה, I discovered that the first manned mission to the Moon raised enough theological questions to prompt Rabbi Menachem Kasher to author the book: האדם על הירח: לאור התורה והאמונה, Man On The Moon, In Light Of The Torah and Jewish Beliefs. Chapter two of the book is devoted to a discussion of ברכת הלבנה in the aftermath of humans walking on and removing earth from the Moon⁵.

5. The book is available for downloading from the Beurei Hatefila Institute website: www.beureihatefila.com.